

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

GÜVENLİK TOPLULUĞU KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE
SOĞUK SAVAŞ SONRASI TRANSATLANTİK İLİŞKİLERDE
KRİZ VE İŞBİRLİĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Yağmur Yeşim ARABACI

Ankara, 2024

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

GÜVENLİK TOPLULUĞU KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE
SOĞUK SAVAŞ SONRASI TRANSATLANTİK İLİŞKİLERDE
KRİZ VE İŞBİRLİĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Yağmur Yeşim ARABACI

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Klevis KOLASI

Ankara, 2024

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

GÜVENLİK TOPLULUĞU KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE
SOĞUK SAVAŞ SONRASI TRANSATLANTİK İLİŞKİLERDE
KRİZ VE İŞBİRLİĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Klevis KOLASI

Tez Jürisi Üyeleri

Doç. Dr. Klevis KOLASI

Doç. Dr. Nuri YEŞİLYURT

Dr. Öğr. Üyesi Cihan DİZDAROĞLU

Tez Savunması Tarihi

11.03.2024

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doç. Dr. Klevis KOLASI danışmanlığında hazırladığım “*Güvenlik Topluluğu Kavramı Çerçevesinde Soğuk Savaş Sonrası Transatlantik İlişkilerde Kriz ve İşbirliği (Ankara, 2024)*” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 18.03.2024

Yağmur Yeşim ARABACI

ÖNSÖZ

Hayatımın her anında olduğu gibi, yüksek lisans eğitimim boyunca da yanımda olan sevgili anneme duyduğum sonsuz minnettarlığı ifade etmek isterim.

Tez çalışmamda bütün sorularıma büyük bir ilgiyle cevap veren, tezimin her aşamasında bana titizlikle yol gösteren, öğrettikleriyle yalnızca yüksek lisans eğitimimde değil, mesleki kariyerimde de çalışmalarımı büyük bir başarıyla tamamlamamı sağlayan ve bana bilgi ve tecrübesiyle ışık tutan danışmanım Doç. Dr. Klevis KOLASI'ye şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisans eğitimimi tamamlamam konusunda her türlü imkan ve kolaylığı tanıyan, önerileriyle tezimi geliştirmemde yardımcı olan ve beni her açıdan destekleyen Daire Başkanlarım Aysel ÇAMUR ve Orhan AYDIN'a teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, üzerimde emeği olan bütün hocalarıma ve desteklerini her an hissettiğim kıymetli dostlarım Bilge Cansın ERCAN ve Büşra YILMAZ'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A. GÜVENLİK TOPLULUĞUNU KAVRAMSALLAŞTIRMAK	16
1. Güvenlik Topluluğu Kavramının Temelleri	16
2. Karl W. Deutsch ve Güvenlik Topluluğu Kavramı	19
B. SOĞUK SAVAŞ SONRASI GÜVENLİK TOPLULUĞU KAVRAMI	23
1. Güvenlik Topluluğu Kavramının Yeniden Tanımlanması	23
2. Güvenlik Topluluklarının İnşası ve Soğuk Savaş Sonrası Olgun Güvenlik Toplulukları	29
a. Güvenlik Topluluklarının İnşası	29
b. Soğuk Savaş Sonrası Olgun Güvenlik Toplulukları	34

İKİNCİ BÖLÜM: NATO VE TRANSATLANTİK İLİŞKİLER

A. NATO'NUN KURULUŞU	38
1. ABD Dış Politikası ve 1945 Sonrası Liberal Uluslararası Düzen	38
2. Kuzey Atlantik Antlaşması'nın İmzalanması	43
B. NATO'NUN KURUMSAL GELİŞİMİ VE DÖNÜŞÜMÜ	47
1. Soğuk Savaş Dönemi (1949-1989)	47
2. Soğuk Savaş Sonrası Dönem (1989-2000)	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SOĞUK SAVAŞ SONRASI TRANSATLANTİK KRİZLER VE İŞBİRLİĞİ

A. SOĞUK SAVAŞ SONRASI TRANSATLANTİK KRİZ DİNAMİKLERİ	64
1. Transatlantik İlişkilerle İlgili Tartışmalar	64
2. Soğuk Savaş Sonrası Transatlantik Krizler	69

B. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN STRATEJİK ÖZERKLİĞİ İLE GÜVENLİK VE SAVUNMASININ SINIRLARI	79
1. Avrupa Birliği'nin Stratejik Özerkliği.....	79
2. Avrupa Birliği'nin Güvenlik ve Savunmasının Sınırları	85
C. SOĞUK SAVAŞ SONRASI TRANSATLANTİK İŞBİRLİĞİ DİNAMİKLERİ	88
1. Güvenlik Topluluğu Kavramı ve Soğuk Savaş Sonrası Transatlantik İşbirliği	88
2. Güvenlik ve Savunma Bağlamında Soğuk Savaş Sonrası Transatlantik İşbirliği	92
a. 2001-2014 Arası Dönem.....	92
b. 2014 Sonrası Dönem.....	97
SONUÇ	104
KAYNAKÇA.....	111
ÖZET	122
ABSTRACT	123

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİK	: Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Konferansı
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGS	: Avrupa Güvenlik Stratejisi
AGSK	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGSP	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AKKA	: Avrupa'da Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması
ASEAN	: Association of Southeast Asian Nations-Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
ASİ	: Avrupa Siyasi İşbirliği
AST	: Avrupa Savunma Topluluğu
ATAUM	: Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BİO	: Barış İçin Ortaklık
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: BM Güvenlik Konseyi
CARD	: Coordinated Annual Review on Defence-Koordineli Yıllık Savunma İncelemesi
CJTF	: Combined Joint Task Force-Birleşik Müşterek Görev Gücü
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EAPC	: Euro-Atlantic Partnership Council-Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi
EDF	: European Defence Fund-Avrupa Savunma Fonu
EEAS	: European Union External Action Service-Avrupa Birliği Dış İlişkiler Servisi
GATT	: General Agreement on Tariffs and Trade-Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
IFOR	: Implementation Force-Uygulama Gücü
INF	: Intermediate-Range Nuclear Forces-Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler
ISAF	: International Security Assistance Force-Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti

İKV	: İktisadi Kalkınma Vakfı
KFOR	: Kosovo Force-Kosova Barış Gücü
MC	: Milletler Cemiyeti
MDAÜ	: Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri
NAC	: North Atlantic Council-Kuzey Atlantik Konseyi
NACC	: North Atlantic Cooperation Council-Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
NATO	: North Atlantic Treaty Organization-Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NSC	: National Security Council-Ulusal Güvenlik Konseyi
ODGP	: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
OGSP	: Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası
PESCO	: Permanent Structured Cooperation-Daimi Yapılandırılmış İşbirliği
PJC	: NATO-Russia Permanent Joint Council-NATO-Rusya Daimi Ortak Konseyi
SALT	: Strategic Arms Limitation Talks-Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri
SFOR	: Stabilization Force-İstikrar Gücü
SHAPE	: Supreme Headquarters Allied Powers Europe-Avrupa Müttefik Kuvvetler Yüksek Karargahı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
Üİ	: Uluslararası İlişkiler
UNPROFOR	: United Nations Protection Force-BM Koruma Gücü
YSFC	: Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Güvenlik Topluluklarının Oluşumu	30

GİRİŞ

Bu araştırmada, Soğuk Savaş sonrası transatlantik ilişkilerdeki kriz ve işbirliği dinamikleri ele alınacaktır. Araştırmanın amacı, Soğuk Savaş sonrası transatlantik ilişkilerdeki krizlere rağmen işbirliğinin devam etmesinin ve “Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü”nün (*North Atlantic Treaty Organization-NATO*) Avrupa Birliği (AB)¹ güvenliğindeki merkezi konumunun ardındaki unsurları incelemektir. Soğuk Savaş’ın sonlarına işaret eden 1990’larda ve 2000’lerin başındaki literatür, iki temel parametre üzerinden transatlantik ilişkilerin çözüleceğini öngörmüştür. Bunlardan ilki, Soğuk Savaş’tan sonra Batı Bloku karşısındaki ortak Sovyetler Birliği tehdidinin ortadan kalkmasıdır. İkincisi ise, 1945 sonrasında Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) öncülüğünde kurulan liberal uluslararası düzenin çöküşe geçmesidir.

ABD’nin tek taraflılığının ağırlık kazandığı söz konusu döneme, NATO içindeki krizler ve Avrupalı NATO üyelerinin AB çatısı altında sergilediği “stratejik özerklik” (*strategic autonomy*) çabaları damga vurmuştur. Soğuk Savaş sonrası transatlantik ilişkilerde krizlere yol açan gelişmeleri şu şekilde sıralamak mümkündür: Körfez Savaşı, Yugoslavya Savaşı, Kosova Savaşı, 11 Eylül 2001 sonrasında Afganistan ve Irak’ın ABD tarafından işgali, Avro Krizi ve Arap Baharı’nın ardından tüm dünyada aşırı sağın yükselmesi, İngiltere’nin AB’den ayrılması (Brexit) ve Donald Trump’ın ABD Başkanı olması. Öte yandan, ABD’de Trump’ın ardından Ocak 2021’de başlayan Joe Biden dönemi ve Şubat 2022’de Rusya’nın Ukrayna’ya saldırması sonrası yaşanan gelişmeler, transatlantik ilişkilerin Soğuk Savaş sonrası çözüleceğini öngören ve ilişkilerde kriz dinamiklerine odaklanan literatürün yetersizliğini gözler önüne sermiştir.

Bu araştırmada yanıtı aranan soru, transatlantik ilişkilerdeki krizlere ve AB’nin stratejik özerklik çabalarına rağmen, NATO’yla işbirliğinin sürdürülmesi veya İttifak’ın

---

¹ Avrupa bütünleşme sürecinin izlediği seyre paralel olarak, “Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu”, “Avrupa Ekonomik Topluluğu” ile “Avrupa Topluluğu” şeklinde isim değişikliğine uğrayan söz konusu oluşum için tez çalışması boyunca “Avrupa Birliği” ifadesi kullanılmıştır.

AB güvenliğinde halen öncü bir rol oynamasının nasıl açıklanabileceği yönündedir. Araştırmanın dayandığı temel argüman, Soğuk Savaş'tan sonra transatlantik ilişkilerdeki krizlere rağmen, işbirliğinin özellikle güvenlik ve ekonomi alanında devam ettiğidir. Bunun ardında, II. Dünya Savaşı sonrası ABD'yi ve Avrupalı müttefiklerini kapsayan, savaşların maddi temellerinin zayıfladığı ve ortak normlar, ortak değerler ve ortak kimlik üzerine inşa edilen transatlantik bir “güvenlik topluluğu”nun (*security community*) varlığının bulunduğu savunulmaktadır.

Literatürde, transatlantik krizlerin ardındaki unsurlarla ilgili olarak, ABD ve Avrupalı NATO üyeleri arasında, temelde iki tür uyumsuzluk olduğu öne sürülmektedir. Bunlardan ilkinin; coğrafi konum, askeri tehditlerin varlığı veya yokluğu ile farklı dünya görüşlerinden kaynaklanan, neyin bir güvenlik tehdidi oluşturduğuna dair temel anlamlandırma biçimlerindeki ayrışma olduğu savunulmaktadır. İkinci uyumsuzluğun da söz konusu tehditlerle mücadelede en iyi hangi araçların kullanılacağı noktasında meydana geldiği iddia edilmektedir. Bu kapsamda, ABD'nin sert güç kullanmaya ve tek taraflı eylemlerde bulunmaya eğilimli olduğu, Avrupalıların da yumuşak güç ve çok taraflılığı tercih ettiği ifade edilmektedir.²

11 Eylül 2001'de, El Kaide terör örgütü saldırılarının gerçekleşmesinin ardından, ABD Başkanı George W. Bush'un ilan ettiği “Teröre Karşı Savaş”ın (*War on Terror*) odağının Irak'a kaymasıyla birlikte, transatlantik ilişkiler büyük bir krize girmiştir. Bu dönemde, yukarıdaki ifadeyi destekler bir biçimde, sorunları kurallar, normlar ve müzakereler temelinde çözmeyi seçen Avrupa'nın güçten uzaklaştığı, bu nedenle “Amerikalıların Mars'tan, Avrupalıların ise Venüs'ten geldiği” iddia edilmiştir.³

---

² Galia Press-Barnathan, “Managing the Hegemon: NATO under Unipolarity”, *Security Studies*, Cilt 15, Sayı 2, 2006, s. 277-278.

³ Robert Kagan, *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*, New York, Vintage Books, 2004, s. 3.

Müttefikler arası öncelik ve kapasite farklılıkları, “yük paylaşımı” (*burden-sharing*) sorununu da beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede, Avrupalıların büyük bir kısmı, savunma harcamalarını artırma konusunda isteksiz davranmakta ve mali kaynaklarını ağırlıklı olarak insan hakları, çevrenin korunması ve ekonomik kalkınma gibi alanlara yönlendirmektedir.⁴ Dolayısıyla ABD, Avrupalı NATO üyelerini savunma harcamalarını artırmaya ve askeri kapasitelerini geliştirmeye ikna etme zorluğuyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda James Sperling; “egemenlik eksikliği” (*sovereignty gap*), “liderlik eksikliği” (*leadership gap*), “girdi-çıkı eksikliği” (*input-output gap*), “yatırım eksikliği” (*investment gap*), “tedarik eksikliği” (*procurement gap*), “teknoloji eksikliği” (*technology gap*) ve “çeşitlilik eksikliği” (*spectrum gap*) olmak üzere, AB’nin güvenlik ve savunmasını tek başına sağlama konusunda yetersiz kalmasına yol açan yedi tür kapasite eksikliği olduğunu savunmaktadır.⁵

Soğuk Savaş sonrası transatlantik krizlere yol açan bir diğer unsurun, AB’nin stratejik özerklik çabaları olduğu ileri sürülmektedir. Bu girişimlerin, özellikle de Aralık 1998’de eski Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ile dönemin İngiltere Başbakanı Tony Blair’in üzerinde mutabakata vardığı ve “Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası”nın (OGSP) (*Common Security and Defence Policy-CSDP*) gelişiminin önünü açan Saint-Malo Bildirisi’nin ardından ağırlık kazandığı görülmektedir. AB tarafından; (1) dar anlamda, özerk bir askeri eylem kapasitesi geliştirilmesi, (2) geniş anlamda, birçok alanda dışa bağımlılığın azaltılması ve (3) analitik anlamda ise, amaçları belirlerken bunları gerçekleştirecek araçlara da sahip olunması şeklinde, üç ayrı anlamda kullanılan⁶ stratejik özerklik kavramı, çeşitli gelişmelere bağlı olarak yeniden tanımlanmıştır.

⁴ Renée de Nevers, “NATO’s International Security Role in the Terrorist Era”, *International Security*, Cilt 31, Sayı 4, 2007, s. 60-61.

⁵ James Sperling, “Capabilities Traps and Gaps: Symptom or Cause of a Troubled Transatlantic Relationship?”, *Contemporary Security Policy*, Cilt 25, Sayı 3, 2004, s. 459.

⁶ Council of the European Union, “Strategic Autonomy, Strategic Choices”, 5 Şubat 2021, <https://www.consilium.europa.eu/media/49404/strategic-autonomy-issues-paper-5-february-2021-web.pdf>, s. 5 (Erişim Tarihi 9 Ekim 2023).

Bu kapsamda, 2003'teki Irak Savaşı'nın ardından kavrama duyulan ilgi azalmakla birlikte, durum Aralık 2013'teki Brüksel Zirvesi ile birlikte değişmeye başlamıştır. Kavramın yaygın bir biçimde kullanılmaya başlaması ise, Brexit referandumunun ardından, Haziran 2016'da "AB'nin Dış ve Güvenlik Politikası için Küresel Strateji" (*A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*) başlıklı bir belgenin yayımlanması ve Kasım 2017'de "Daimi Yapılandırılmış İşbirliği"nin (*Permanent Structured Cooperation-PESCO*) resmen hayata geçirilmesinin ardından söz konusu olmuştur. 2020'de Covid-19 salgınının patlak vermesi, 2021'de ABD'de Joe Biden döneminin başlaması ve 2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya saldırmasıyla koşut olarak, kavramın kullanıldığı alanlar değişkenlik göstermiştir.⁷ Bu arka plan, başlangıçta güvenlik ve savunma alanında ABD ve NATO'dan özerklik anlamına gelen stratejik özerklik kavramının, diğer politika alanlarına doğru genişlediğini göstermektedir. Bununla birlikte literatürde, kavramın anlamsal yönden genişlemesiyle, güvenlik ve savunma alanındaki hedeflerden, dolayısıyla özünden uzaklaştığı iddia edilmektedir.⁸

AB'nin stratejik özerklik çabaları, OGSP'nin Birliğin resmi politikaları arasında yer almasını ve zamanla daha da gelişmesini sağlamıştır. Öte yandan, AB'nin tek başına Avrupa'nın güvenliğini ve savunmasını sağlamada yetersiz kalması ve bu rolü ağırlıklı olarak ABD ile NATO'nun üstlenmesi, OGSP'nin sınırlarına işaret etmektedir. Bunun nedenlerini; AB üyelerinin ulusal egemenlikleri konusundaki hassasiyetleri, Avrupa entegrasyon sürecinin doğası, üyeler arasındaki çıkar farklılıkları ve üyelerin ulusal güvenlik ve savunmalarındaki kapasite eksikleri olarak sıralamak mümkündür.

Ayrıca, güvenlik ve savunma alanında AB'nin, tamamen ABD ve NATO'dan müstakil hareket etme konusunda yeterince irade göstermediği de öne sürülmektedir. Bu

---

⁷ European Parliament, "EU Strategic Autonomy 2013-2023: From Concept to Capacity", Temmuz 2022, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733589/EPRS_BRI\(2022\)733589_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733589/EPRS_BRI(2022)733589_EN.pdf), s. 1 (Erişim Tarihi 9 Ekim 2023).

⁸ Giedrius Česnakas, "European Strategic Autonomy: The Origins Story", Giedrius Česnakas ve Justinas Juozaitis (der.), *European Strategic Autonomy and Small States' Security*, New York, Routledge, 2023, s. 29.

kapsamda AB'nin, esasen ABD'ye "rakip olmak" yerine onu "dengelemeyi" amaçladığı iddia edilmektedir. Örneğin, bağımsız bir Avrupa savunma kapasitesini en çok destekleyen AB üyesi olan Fransa'nın, OGSP'nin NATO'nun yerini alması gerektiğine dair kesin bir açıklama yapmak yerine, Birliğin askeri kapasitesini artırma çabalarının, NATO'yu "zayıflatmayı" değil "geliştirmeyi" amaçladığını savunduğu belirtilmektedir.⁹

Literatürde Müttefiklerin, ortak Sovyetler Birliği tehdidinin ortadan kalkmasından sonra, yaşanan her krizde NATO müdahalesinin gerekip gerekmediğini müzakere etmek zorunda kaldığı ve uzlaşya dayalı taahhütler üretebildiği belirtilmektedir. Özellikle Irak Savaşı'nın, üyeler arasındaki işbirliğinin oldukça zayıf bir düzeyde kalması bakımından öne çıktığı değerlendirilmektedir.¹⁰ Bu doğrultuda, Irak'ın işgalinin temel nedeninin ardında ikili bir anlaşmazlık yerine, ABD'nin dünyaya 11 Eylül sonrası dönemde dahi süper güç olarak kalacağını gösterme çabası olduğu öne sürülmektedir.¹¹ Bu nedenle, Müttefikler arasında Afganistan'da ortak bir tehdidin varlığına ve saldırının meşruiyetine dair bir fikir birliği mevcutken, Avrupalıların çoğu Irak'tan gerçek bir tehdit algılamamıştır. Dolayısıyla İngiltere, İspanya, İtalya, Danimarka ve Hollanda dışındaki diğer Avrupalılar, ABD'ye Irak'ta destek verme konusunda isteksiz davranmıştır.¹²

Soğuk Savaş'tan sonra, Müttefikler arası uyuşmazlıkların ve AB'nin stratejik özerklik çabalarının artmasıyla birlikte, transatlantik ilişkilerin geleceğine dair birçok tartışma yapılmıştır. Temelde, NATO'nun "varlık sebebi" (*raison d'être*) üzerine yoğunlaşan bu tartışmalar; ağırlıklı olarak Neorealizm, Liberal Kurumsalcılık ve İnşacılık (*Constructivism*) ekseninde meydana gelmiştir. Bu kapsamda, Realist paradigma çatısı altında yer alan Neorealist ittifak teorilerinden, hem Stephen Walt'un "tehdit

---

⁹ Barry R. Posen, "European Union Security and Defense Policy: Response to Unipolarity?", *Security Studies*, Cilt 15, Sayı 2, 2006, s. 150-167.

¹⁰ Frank Schimmelfennig, "Transatlantic Relations, Multilateralism and the Transformation of NATO", Dimitris Bourantonis et al. (der.), *Multilateralism and Security Institutions in an Era of Globalization*, New York, Routledge, 2008, s. 195.

¹¹ Ahsan I. Butt, "Why did the United States Invade Iraq in 2003?", *Security Studies*, Cilt 0, Sayı 0, 2019, s. 2.

¹² Press-Barnathan, "Managing the Hegemon", s. 302.

dengesi” (*balance of threat*) hem de Kenneth Waltz’un “güç dağılımı” (*distribution of power*) teorileri, ittifakların “yalnızca ortak bir tehdidin varlığı halinde” oluşabileceğini ve devamlılığının da aynı koşula bağlı olduğunu öne sürmektedir. Dolayısıyla, ortak Sovyetler Birliği tehdidi ortadan kalktığından, İttifak’ın savaştan sonra uzun süre hayatta kalamayacağı iddia edilmektedir.¹³ Bu doğrultuda, Neorealizm’e göre NATO üyeleri;

- 1) Yüksek miktarda yaptıkları harcamaları meşrulaştıran ortak tehdidin sona ermesinin ardından, fayda-maliyet dengesini yeniden kurmak için askeri harcamalarını önemli ölçüde azaltacaktır.
- 2) Dış, güvenlik ve savunma politikalarında daha bağımsız bir hale geldikçe, ortak politika tesis etme konusunda daha fazla uyumsuzluk yaşayacaktır.
- 3) NATO’dan uzaklaşarak daha az maliyetli işbirliği alternatiflerine yönelecektir.¹⁴

Uluslararası İlişkilerde (UI) Realist paradigmaya karşı bir denge unsuru olarak görülen Liberal paradigmanın bir uzantısı olan ve işbirliğini teşvik eden “kurumlara” odaklanan Liberal Kurumsalcılık ise, işbirliğinin maliyetinin işbirliği yapmamanın maliyetinden daha düşük olduğunu savunmaktadır.¹⁵ Sahip olunan kurumsal özelliklerin ittifakları şekillendirdiğini, dolayısıyla NATO’nun dağılması için Sovyetler Birliği tehdidinin ortadan kalkmasının yeterli olmayacağını öngören Liberal Kurumsalcılık, İttifak’ın mevcut haliyle veya dönüşerek varlığını sürdüreceğini öne sürmektedir. Bu yaklaşıma göre, NATO’nun sona ermesi için Avrupa’daki güç dağılımında temel bir yapısal değişikliğe gidilmesi ya da transatlantik ilişkilerde keskin bir kırılma yaşanması gerekmektedir.¹⁶

---

¹³ Gunther Hellmann ve Reinhard Wolf, “Neorealism, Neoliberal Institutionalism, and the Future of NATO”, *Security Studies*, Cilt 3, Sayı 1, 2008, s. 19.

¹⁴ Robert B. McCalla, “NATO’s Persistence after the Cold War”, *International Organization*, Cilt 50, Sayı 3, 1996, s. 454.

¹⁵ Douglass C. North, *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990’dan aktaran André Barrinha ve Sarah da Mota, “Contesting Approaches to European Security”, David J. Galbreath et al. (der.), *Contemporary European Security*, New York, Routledge, 2019, s. 35.

¹⁶ Hellmann ve Wolf, “Neorealism, Neoliberal Institutionalism, and the Future of NATO”, s. 19.

Reflektivist veya Post-pozitivist bir teori olan İnşacılık da Rasyonalist veya Pozitivist bir teori olan Liberal Kurumsalcılık'la aynı öngöründe bulunmakla birlikte, Soğuk Savaş sonrası NATO'nun geleceğiyle ilgili, ontolojik bakımından daha yetkin bir açıklama sunmaktadır. Bu çerçevede Liberal Kurumsalcılık; uluslararası sistemin en önemli aktörü olarak “devleti” kabul etmekte, “anarşik” bir yapısı olduğunu savunmakta ve devletlerin kimliği ve çıkarlarının “verili” olduğunu öne sürmektedir. İnşacılığa göre ise; devletlerin çıkarları, maddi unsurların yanı sıra, kimlik ve normlar gibi “maddi olmayan veya düşünsel unsurlar” tarafından da şekillendirildiğinden, üretildiğinden ve yeniden üretildiğinden verili olmamaktadır.¹⁷ Bu kapsamda İnşacılık, NATO'nun savaş sonrası varlığını devam ettirmesini, İttifak'ın sahip olduğu kalıcı ve kurumsallaşmış işbirliği modelleri, ortak düzenleyici ve kurucu norm ve değerleri ile ortak demokratik kimliği üzerinden açıklamaya çalışmaktadır.¹⁸

Öte yandan literatürde, Soğuk Savaş'tan sonra NATO'nun dağılacağını öngören ve genişlemesini, Avrupa'da bölünmeye yol açacağı gerekçesiyle “tarihi önemi olan bir politika hatası” (*policy error of historical importance*) olarak değerlendiren¹⁹ Neorealist görüşler, 2010'larda haklı çıkmış gibi görünmüştür. Bu kapsamda, daha önce de değinildiği gibi, Soğuk Savaş sonrası transatlantik ilişkilerde, çeşitli krizler meydana gelmiştir. Bunlar arasında en çarpıcı olanı, Irak Savaşı'nın yanı sıra, Donald Trump'ın ABD Başkanı olarak Ocak 2017'de göreve gelmesidir.

Literatürde, Brexit'in güçlü bir savunucusu ve AB karşıtı olan Trump'ın, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa entegrasyonunu desteklemeyen ilk ABD Başkanı olduğuna dikkat çekilmektedir.²⁰ Dolayısıyla, ABD'ye karşı duyduğu güvensizlik gittikçe

---

¹⁷ Barrinha ve Da Mota, “Contesting Approaches to European Security”, s. 35.

¹⁸ Michael C. Williams ve Iver B. Neumann, “From Alliance to Security Community: NATO, Russia, and the Power of Identity”, *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 29, Sayı 2, 2000, s. 358.

¹⁹ Luca Ratti, “Back to the Future? International Relations Theory and NATO-Russia Relations since the End of the Cold War”, *International Journal*, Cilt 64, Sayı 2, 2009, s. 413.

²⁰ Paul J. J. Welfens, *An Accidental Brexit: New EU and Transatlantic Economic Perspectives*, New York, Palgrave Macmillan, 2017, s. 220.

artan AB, Trump'ın "Önce Amerika" (*America First*) doktrinine yanıt olarak, PESCO gibi girişimleri hayata geçirmek suretiyle, OGSP'yi ilerletme veya stratejik özerklik çabalarına ağırlık vermiştir. Bu çerçevede G. John Ikenberry, Trump ile birlikte radikal bir dönüşüm geçiren ABD dış politikasının temel özelliklerini şu şekilde özetlemektedir:

- 1) Küreselleşme karşılığı ve milliyetçilik,
- 2) Amerikan çıkarlarının "ekonomik fayda" ekseninde şekillenmesi ve bu nedenle serbest ticaretin reddedilerek ikili anlaşmaların öne çıkarılması,
- 3) Paradoksal bir biçimde, ABD öncülüğünde oluşturulan çok taraflı kural ve kurumların reddedilmesi,
- 4) Otoriter devlet liderleriyle yakın ilişkiler kurulması,
- 5) Amerikan toplumunun çok kültürlülüğü ve açıklığıyla çelişen bir şekilde, göçmenlere yönelik sert politikalar izlenmesi.²¹

Trump'ın ardından Joe Biden'ın ABD Başkanı olması ve Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesinin akabinde, transatlantik ilişkiler kaybettiği ivmeyi geri kazanmıştır. Özellikle de Biden'ın, ABD'nin ve "ortak güvenlik ve refahın üzerine inşa edilen" Avrupa-Atlantik İttifakı'nın "geri döndüğünü" vurguladığı Şubat 2021'deki Münih Güvenlik Konferansı'ndaki konuşması, transatlantik ilişkilerde yeni bir döneme işaret etmesi bakımından son derece dikkate değerdir. Konuşmasında, ABD'nin NATO'ya ve 5. Madde'ye bağlılığını da teyit eden Biden, Afganistan Savaşı'nın sona erdirilmesi yönündeki süreci güçlü bir şekilde desteklediğini belirtmiştir.²²

İlaveten, Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısının ardından, Soğuk Savaş yılları boyunca tarafsız bir konumda bulunan ve NATO'ya mesafeli duran Finlandiya Nisan 2023'te, İsveç de Mart 2024'te İttifak üyesi olmuştur. Literatürde, bu gelişmelerin Rusya

---

²¹ G. John Ikenberry, "The Plot Against American Foreign Policy: Can the Liberal Order Survive?", *Foreign Affairs*, Cilt 96, Sayı 3, 2017, s. 2-8'den aktaran Theodor Tudoroiu, *Brexit, President Trump, and the Changing Geopolitics of Eastern Europe*, New York, Palgrave Macmillan, 2018, s. 157-158.

²² The White House, "Remarks by President Biden at the 2021 Virtual Munich Security Conference", 19 Şubat 2021, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/02/19/remarks-by-president-biden-at-the-2021-virtual-munich-security-conference/> (Erişim Tarihi 12 Ekim 2023).

tehdidi karşısında yaşandığı öne sürülmekle birlikte, başka bir görüş yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Bu kapsamda ittifakların, genellikle üçüncü bir tarafla ilgili olan, ortak bir amaca ulaşmak için iki veya daha çok devletin güçlerini belirli bir süreliğine birleştirdiği basit resmi düzenlemelerin ötesinde, daha karmaşık bir olguyu temsil ettiği iddia edilmektedir.²³

Bu noktada, temelleri Soğuk Savaş yıllarına kadar uzanan Avrupa-Atlantik İttifakı'nın nasıl ortaya çıktığına ve yapıtaşlarının neler olduğuna yer vermek gerekmektedir. 1949'da ABD öncülüğünde tesis edilen NATO'nun, Soğuk Savaş'ta Sovyetler Birliği tehdidine karşı “caydırma” ve “koruma” amacıyla kurulmuş askeri ve siyasi nitelikli bir uluslararası örgüt olarak tanımlandığı görülmektedir.²⁴ Bununla birlikte, temelleri 1945 Yalta Konferansı'nda atılan NATO'yu, ABD'nin Avrupa'da liberal bir uluslararası düzen kurma kararlılığının bir ürünü olarak görmek gerekmektedir.²⁵

Bu çerçevede Ikenberry, Soğuk Savaş'ta ABD'nin diğer ülkelerle “iki büyük pazarlık yaptığını” öne sürmektedir. Bunlardan birincisini, ABD'nin Avrupalı ve Asyalı müttefiklerine güvenlik garantisi ile açık bir dünya ekonomisine erişim sağlaması ve diğerlerinin de ABD'ye diplomatik, ekonomik ve lojistik desteğini sürdürmesi oluşturmaktadır. İkincisi ise ABD'nin, kendini de dahil ettiği ve uzlaşa ile ortak karar almaya dayalı olan, kurumsallaşmış bir işbirliği mekanizması tesis etmesidir. Bu kapsamda ABD, söz konusu mekanizma tarafından “kısıtlanarak” taviz vermekte, diğerleri de ABD'nin liderliğini yaptığı siyasi-ekonomik sistem içerisinde faaliyet

---

²³ Michele Testoni, “Introduction”, Michele Testoni (der.), *NATO and Transatlantic Relations in the 21st Century: Foreign and Security Policy Perspectives*, New York, Routledge, 2021, s. 2.

²⁴ Sinem Akgül Açıkmeşe ve Cihan Dizdaroğlu, “NATO-AB İlişkilerinde İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 10, Sayı 40, 2014, s. 139.

²⁵ Walter L. Hixson, “NATO and the Soviet Bloc: The Limits of Victory”, S. Victor Papacosma ve Mary Ann Heiss (der.), *NATO in the Post-Cold War Era: Does It Have A Future?*, London, Palgrave Macmillan, 1995, s. 25-26.

göstermeyi kabul etmektedir.²⁶ Bu noktadan hareketle, araştırma konusunu teşkil eden transatlantik ilişkilerdeki kriz ve işbirliği dinamikleri arasındaki paradoksa, İnşacı bir bütünleşme teorisi olan güvenlik topluluğu kavramı üzerinden yetkin bir açıklama sunulabileceği değerlendirilmektedir.

İlk olarak 1950'lerin başında Richard van Wageningen tarafından ortaya atıldığı iddia edilen güvenlik topluluğu kavramının diğer öncüleri olarak, başta Karl W. Deutsch olmak üzere Sidney Burrell, Robert Kann ve Maurice Lee gibi akademisyenler kabul edilmektedir. Kavramın Soğuk Savaş dönemindeki gelişimi ise, ağırlıklı olarak Deutsch'un 1954'te yazdığı "Uluslararası Düzeyde Siyasi Topluluk" ile 1957'de birkaç akademisyenle birlikte yaptığı "Siyasal Topluluk ve Kuzey Atlantik Alanı: Tarihsel Deneyimler Işığında Uluslararası Örgütler" adlı çalışmaya dayanmaktadır.²⁷

Deutsch ve diğerlerine göre bir güvenlik topluluğu, bütünleşmiş hale gelen bir grup insanın, birbirleriyle fiziksel olarak savaşmayacaklarına ve anlaşmazlıklarını başka bir şekilde çözeceklerine dair gerçek bir güvencenin yer aldığı bir topluluğa işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle güvenlik toplulukları, anlaşmazlıkların savaşa başvurulmadan diğer seçeneklerle çözüldüğü siyasi toplulukları ifade etmektedir. Güvenlik topluluklarını, siyasi toplulukların ayrı bir kategorisi haline getiren temel unsur ise, söz konusu toplulukların "bütünleşme" derecesi olmaktadır.²⁸ Bütünleşme ise, "bir bölge içinde, 'topluluk duygusu' (*sense of community*) ve nüfus arasında 'uzun' bir süre için güvenilir 'barışçıl değişim' beklentilerini karşılayacak kadar güçlü ve yaygın kurum ve uygulamaların elde edilmesi"²⁹ olarak ifade etmektedir.

---

²⁶ G. John Ikenberry, "American Grand Strategy in the Age of Terror", *Survival: Global Politics and Strategy*, Cilt 43, Sayı 4, 2001, s. 20-21.

²⁷ Ondrej Ditrych, "Security Community: A Future for a Troubled Concept?", *International Relations*, Cilt 28, Sayı 3, 2014, s. 351.

²⁸ Karl W. Deutsch et al., "Political Community and the North Atlantic Area", Brent F. Nelsen ve Alexander Stubb (der.), *The European Union: Readings on the Theory and Practice of European Integration*, Boulder, Lynne Rienner, 2003, s. 123-124.

²⁹ *Ibid.*, s. 123.

Literatürde, güvenlik topluluklarıyla ilgili olarak, teorik anlamda cevaplanması gereken en zor sorunun, “bunların hangi koşullar altında meydana geldiği” olduğu belirtilmektedir. Buna cevaben Deutsch, bir siyasi topluluğu güvenlik topluluğuna dönüştüren bütünleşme derecesinin oluşması sürecinde, şu koşulların varlığının altını çizmektedir:

- 1) Güvenlik toplulukları, yalnızca birbirleriyle ekonomik (ticari) veya sosyal (seyahat) açılardan ilişkili olan devletler arasında gelişmektedir.
- 2) Anılan devletlerin iletişim kurabilmeleri gerekmektedir.
- 3) Her iki taraf da işbirliği yoluyla avantaj elde edebileceğine inanmalıdır.
- 4) Söz konusu devletler, diğerinin kimliği hakkında belirli bilgileri örneğin medya yoluyla paylaşmalıdır.³⁰

Bu koşulların gerçekleşmesinin ardından, uzun vadeli ve güvenilir “barışçıl değişim” beklentileri yaratabilen ve çatışmaların büyük ölçekli fiziksel güce başvurmadan çözülmesini mümkün kılan bir “biz hissi” (*we-ness* veya *we-feeling*) ya da “topluluk duygusu” sağlanmakta ve ilgili kurumlar oluşturulmaya başlanmaktadır. Topluluk duygusu ise; karşılıklı sempati, sadakat ve güven duygusu üreten yeterli miktarda “etkileşim”e (*transaction*) bağlı olmaktadır.³¹

Deutsch ve diğerleri, güvenlik topluluklarını devletlerin egemenlikleri üzerindeki özerklik derecesine göre “birleşik” (*amalgamated*) ve “çoğulcu” (*pluralistic*) olarak ikiye ayırmaktadır. Bunlardan ilkinde, ABD’yi örnek vermekte ve bu tür bir topluluğun başarılı bir şekilde oluşması için ortak kurumların kabulü, siyasi sadakat ve ortak kurumların kamu yararına hizmet edecek şekilde kurulması ve işletilmesi gibi çok sayıda koşul belirlemektedir. İkincisine de 1815 sonrası ABD ve Kanada ile 1905 sonrası İsveç ve Norveç arasında kurulan birlikteliği örnek gösteren Deutsch ve diğerleri, çoğulcu bir

---

³⁰ Thomas Diez et al., *Key Concepts in International Relations*, London, SAGE Publications, 2011, s. 200.

³¹ Ditarych, “Security Community: A Future for a Troubled Concept?”, s. 351.

güvenlik topluluğunun oluşması için şu üç koşulu öne sürmektedir: üyelerin siyasi normlarının uyumluluğu, beklenti ve taleplerindeki değişikliklere etkili ve barışçıl bir şekilde tepki verme kapasitesi ve diğerine karşı güvenilirlik düzeyi.³²

Bununla birlikte literatürde, Deutsch ve diğerlerinin görüşleri, çeşitli yönlerden eleştiri konusu yapılmaktadır. Bu kapsamda Hans Mouritzen, bir güvenlik topluluğunun oluşumu ve devamlılığının, kamuoyu görüşleri ve ulusötesi bağlar tarafından “kilitlenmiş” olan üst düzey karar alıcılara bağlandığını öne sürmektedir. Çözülmesi zor olan bu ulusötesi bağları, “barış ataleti” (*peace inertia*) olarak adlandıran Hans Mouritzen, yöneticilerden bağımsız olarak tesis edilebilmeleri için sivil toplumların varlığına ihtiyaç bulunduğunu iddia etmektedir.³³ Benzer bir eleştiri de Thomas Risse tarafından yapılmaktadır. Bu çerçevede Risse, Deutsch ve diğerlerinin, ulusal politika yapıcılar ile siyasi, ekonomik ve sosyal elitlere odaklandığını belirlemekte, vatandaşların tutum ve faaliyetlerinin, özellikle de güvenlik topluluklarının yapıtaşlarından biri olan ortak kimliklerin oluşumunun dışlanmaması gerektiğini ifade etmektedir.³⁴

Ortaya atıldığı dönemde, yukarıda yer verildiği gibi eleştirilere konu olan ve Soğuk Savaş koşulları nedeniyle, yeteri kadar destek bulamayan güvenlik topluluğu kavramı, savaşın ardından Emanuel Adler, Michael Barnett, Ole Wæver, Amitav Acharya, Andrew Hurrell, Charles A. Kupchan, Thomas Risse, Hans Mouritzen ve Alex J. Bellamy gibi akademisyenlerin eserleriyle birlikte yeniden önem kazanmıştır. Bu isimlerin arasından en büyük katkıyı ise, 1998’de “Güvenlik Toplulukları” adlı çalışmaları kapsamında Adler ve Barnett yapmıştır.

---

³² Karl W. Deutsch et al., *Political Community and the North Atlantic Area: International Organization in the Light of Historical Experience*, Princeton, Princeton University Press, 1957’den aktaran Diez et al., *Key Concepts in International Relations*, s. 201.

³³ Hans Mouritzen, “Peace for the Wrong Reason? Towards a European Security Community: A Rejoinder to Möller”, *Security Dialogue*, Cilt 34, Sayı 3, 2003, s. 331.

³⁴ Thomas Risse, “The Transatlantic Security Community: Erosion from Within?”, Riccardo Alcaro et al. (der.), *The West and the Global Power Shift: Transatlantic Relations and Global Governance*, London, Palgrave Macmillan, 2016, s. 23.

Güvenlik topluluğu kavramını analiz ederken, Deutsch'un çalışmaları üzerinden ilerleyen Adler ve Barnett, “insanlarının güvenilir barışçıl değişim beklentilerine sahip olmayı sürdürdüğü egemen devletlerden oluşan ulusötesi bir bölge”³⁵ olarak tanımladığı “çoğulcu güvenlik toplulukları”na odaklanmaktadır. Çoğulcu güvenlik topluluklarını da üyelerin birbirine karşı duyduğu güvenin derinliği, yönetim sistemlerinin doğası ve bunların kurumsallaşma derecesine göre, “gevşek ve sıkı bir şekilde birleşmiş” (*loosely and tightly coupled*) olarak ikiye ayırmaktadır. Bunlardan ilkinde topluluk üyeleri, yalnızca güvenilir barışçıl değişim beklentilerine sahip olmakla birlikte, üyeler birbirinden düşmanca eylemler beklememekte ve “kendini kısıtlamaktadır” (*self-restraint*). Bir dereceye kadar karşılıklı yardımlaşma sergileyen ve yönetim için bir çerçeve sunan sıkı bir şekilde birleşmiş güvenlik topluluğunda ise; ortak uluslarüstü, ulusötesi ve ulusal kurumlar mevcut olmaktadır.³⁶

Adler ve Barnett, bir güvenlik topluluğunun ortaya çıkışında; “başlangıç” (*nascent*), “gelişme” (*ascendant*) ve “olgunluk” (*mature*) şeklinde, üç aşama olduğunu savunmaktadır. İlk aşamada hükümetler; güvenliklerini artırmak, etkileşim maliyetlerini düşürmek ve daha fazlasını teşvik etmek amacıyla, diğer ülkelerle ilişkilerini nasıl yürüteceğini düşünmeye başlamaktadır. İkinci aşamada, tarafların yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini gözlemleyebilecek “üçüncü taraflar” (örgütler ve kurumlar) tesis edilmekte, karşılıklı güven duygusunun oluşmasını ve ortak kimliklerin ortaya çıkmasını kolaylaştıran ulusötesi ağlar geliştirilmektedir. Topluluk üyelerinin artık ortak bir kimliği paylaştığı ve bir güvenlik topluluğunun ortaya çıktığı son aşamada ise, hem ulusal hem de uluslarüstü ortamda, güvenilir barışçıl değişim beklentileri giderek kurumsallaşmış olmakta ve savaşların maddi temelleri zayıflamış bir hale gelmektedir.³⁷

---

³⁵ Emanuel Adler ve Michael Barnett, “A Framework for the Study of Security Communities”, Emanuel Adler ve Michael Barnett (der.), *Security Communities*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998, s. 30.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ *Ibid.*, s. 48-55.

Ayrıca Adler ve Barnett, bir güvenlik topluluğunun sınırlarının, devletlerin coğrafi sınırlarıyla çakışmak durumunda olmayıp, “sosyal olarak inşa edilmiş, hayali (*imagined*) ve bilişsel (*cognitive*) bir bölge” olduğunu öne sürmektedir. Örneğin Adler ve Barnett, Avustralya’nın daha geniş bir Batı güvenlik topluluğunun uzak bir üyesi olduğunu öne sürmektedir.³⁸ Bu kapsamda, Benedict Anderson tarafından ortaya atılan “hayali topluluk” (*imagined community*) kavramı, üyelerin çoğu birbiriyle hiç görüşmemiş olsa da toplulukların zihinde yansımalarının korunması anlamına gelmektedir.³⁹

Bu arka plan ışığında, Soğuk Savaş’tan sonra, saldırganlığı caydırmak veya savunma yapmaktan ziyade, ağırlıklı olarak bölgesel istikrarın sağlanmasıyla ilgilenen NATO ve AB’nin, yakın coğrafyalarında işbirliğine dayalı güvenlik ilişkilerinin kurulmasını teşvik ederek, “güvenlik ikilemi”nin (*security dilemma*) ortaya çıkmasını engellediğini söylemek mümkündür. Bu başarı, “transatlantik güvenlik topluluğu”nun dayandığı ve şu beş kriter üzerine kurulu ortaklık stratejisinden kaynaklanmaktadır: demokratik barış ilkesi, liberal demokratik değerlerin tanıtılması, güvenlik ve savunma alanında işbirliği, gelişmiş iletişim ve barış misyonlarına ortak katılım.⁴⁰

Dolayısıyla, temelinde yalnızca Sovyetler Birliği tehdidi veya salt askeri gayeler bulunmayan NATO, ABD ve Avrupalı ülkeler arasında tesis edilen çoklu, kapsamlı ve yoğun işbirliği ağlarının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, “gevşek bir şekilde birleşmiş çoğulcu ve olgun bir güvenlik topluluğu” olarak değerlendirmenin mümkün olduğu İttifak içinde, bir savaş çıkması veya üyelerin birbirleriyle işbirliği yapmayı tamamen sona erdirmesi ihtimali oldukça düşük görünmektedir.

---

³⁸ *Ibid.*, s. 33’ten aktaran Andrej Tuscisny, “Security Communities and Their Values: Taking Masses Seriously”, *International Political Science Review*, Cilt 28, Sayı 4, 2007, s. 427.

³⁹ Benedict Anderson, *Imagined Communities*, London, Verso, 1990’dan aktaran *Ibid.*

⁴⁰ Fotios Moustakis ve Tracey German, *Securing Europe: Western Interventions Towards a New Security Community*, London, I.B. Tauris, 2009, s. 24.

Bu araştırma, ele alınan sorunsalın incelenmesi için üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, ikişer alt başlıktan oluşan iki kısımdan meydana gelmektedir. Birinci kısımda, güvenlik topluluğu kavramının temelleri incelenecek ve Karl W. Deutsch'un çalışmalarıyla birlikte, kavramın Soğuk Savaş'taki gelişimi analiz edilecektir. İkinci kısımda, savaş sonrası söz konusu kavramın Emanuel Adler ve Michael Barnett'in öncülüğünde yeniden tanımlanması ele alınacak, ardından bir güvenlik topluluğunun nasıl inşa edildiği ve nasıl olgunlaştığı açıklanmaya çalışılacaktır.

İkinci bölüm de birinci bölümle aynı şekilde, ikişer alt başlık halinde, iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda, II. Dünya Savaşı sonrası ABD'nin tesis ettiği liberal uluslararası düzen temelinde, Kuzey Atlantik Antlaşması'nın imzalanması ve akabinde NATO'nun kurulmasıyla sonuçlanan süreç ele alınacaktır. İkinci kısımda, Soğuk Savaş (1949-1989) ve sonrası (1989-2000) dönemde, kendini değişen koşullara kurumsal ve operasyonel düzeyde uyarlayan ve bünyesine yeni üyeler katan NATO'nun gelişim sürecine ve geçirdiği kurumsal dönüşümün kapsamına yer verilecektir.

Üçüncü bölüm ise, ikişer alt başlıktan oluşan üç kısımdan meydana gelmektedir. Birinci kısımda, NATO'nun varlık sebebi ve transatlantik ilişkilerin geleceğine ilişkin tartışmalar ile küresel ve bölgesel sınamalar temelinde, Soğuk Savaş sonrası transatlantik ilişkilerdeki kriz dinamikleri incelenecektir. İkinci kısımda, AB'nin savaşın ardından sergilediği stratejik özerklik çabaları, güvenlik ve savunma alanı özelinde analiz edilecek ve OGSP'nin sınırları açığa çıkarılarak, NATO'nun AB güvenliğinde neden merkezi bir konuma sahip olduğu açıklanmaya çalışılacaktır. Son kısımda, güvenlik topluluğu kavramı ekseninde, güvenlik ve savunma alanındaki transatlantik işbirliği, iki dönem (2001-2014 arası ve 2014 sonrası) üzerinden analiz edilerek, Soğuk Savaş sonrası transatlantik işbirliği dinamikleri ortaya konulacak ve yapılan genel değerlendirmeye birlikte araştırma sonlandırılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A. GÜVENLİK TOPLULUĞUNU KAVRAMSALLAŞTIRMAK

1. Güvenlik Topluluğu Kavramının Temelleri

UI disiplininin kurumsallaşmasındaki sembolik ilk hamlenin, 1919'da Aberystwyth'te ABD Başkanı Woodrow Wilson'a atfen kurulan Uluslararası Siyaset Kürsüsü'nün tesis edilmesi olduğu kabul edilmektedir.⁴¹ I. Dünya Savaşı'nın bitimine işaret eden söz konusu tarihten itibaren UI'nin temel odağı, "savaşların nedenleri ve nasıl önlenebilecekleri" sorunsalı olmuştur. İki Savaş Arası Dönem (1918-1939) ile II. Dünya Savaşı'nda da gündemde kalmaya devam eden bu sorunsalın çözümü, savaşın ardından "işbirliği" çerçevesinde aranmaya başlanmıştır. Bu arayışlara, özellikle 1952'de İtalya, Almanya, Fransa, Lüksemburg, Belçika ve Hollanda'nın Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu tesis etmesi üzerine, "bütünleşme" (*integration*) olgusu sıklıkla konu olmaya başlamıştır.

Bu doğrultuda, 1960'larda ve 1970'lerde, başlıca bütünleşme teorileri olan Federalizm ve İşlevselcilik'ten Yeni İşlevselcilik türemiş ve bu akıma tepki olarak da Hükümetlerarasıcılık doğmuştur.⁴² 1980'lerin başından itibaren de bütünleşme üzerine yapılan çalışmalar Neorealizm, Liberal Hükümetlerarasıcılık ve Rasyonel Tercihli Kurumsalcılık gibi rasyonalist teoriler ve İnşacılık ekseninde gelişim göstermiştir.⁴³ Özellikle David Mitrany'nin İşlevselciliği ve Ernst Haas'ın Yeni İşlevselciliğiyle birlikte, "güvenlik topluluğu" kavramının önde gelen ismi Karl W. Deutsch'un "İşlemselciliği"

---

⁴¹ Ken Booth, "75 Years on: Rewriting the Subject's Past-Reinventing Its Future", Steve Smith et al. (der.), *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, s. 328'den aktaran Amitav Acharya ve Barry Buzan, *The Making of Global International Relations: Origins and Evolution of IR at its Centenary*, Cambridge, Cambridge University Press, 2019, s. 83.

⁴² Sinem Akgül Açıkmeşe, "Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 1, 2004, s. 3.

⁴³ *Ibid.*, s. 13.

(*Transactionalism*), bu konudaki kavramsal çerçevenin gelişimine büyük bir katkı sağlamıştır.⁴⁴

Alexander E. Wendt, devletler arası işbirliğinin İnşacı bir analizinin, temel olarak davranışlardan ortaya çıkan beklentilerin “kimlik ve çıkarları” nasıl etkilediği üzerine yoğunlaştığını ifade etmektedir. Bu bakış açısı doğrultusunda, örneğin Avrupa bütünleşmesi, devletlerin öz çıkarlarının ortak bir “Avrupa kimliğine” dönüşmesi temelinde yorumlanmaktadır.⁴⁵ Dolayısıyla güvenlik topluluğunu, 1980’lerin sonlarında ve 1990’larda Uİ’de Neorealizm ve Liberal Kurumsalcılık arasındaki tartışmaya bir tepki niteliğinde ortaya çıkan ve Uİ’yi bir sosyal öğrenme ve kimlik oluşturma süreci olarak gören İnşacı bir bütünleşme teorisi olarak ele almak mümkündür. Bu konuda Amitav Acharya, güvenlik topluluğu kavramının oturtulduğu kavramsal çerçevenin İnşacı argümanlarla uyumunu şu üç husus çerçevesinde özetlemektedir:

- 1) Güvenlik topluluklarının meydana gelmesi, devletler arası işbirliğinin aktörlerin çıkarlarını yeniden tanımladığı “sosyal bir inşa sürecinin” ürünüdür.
- 2) Güvenlik topluluğu kavramı, topluluk üyelerinin sahip olduğu “ortak kimliği” tesis eden normların devlet davranışı üzerindeki dönüştürücü etkisi üzerinden gelişim göstermektedir.
- 3) Deutsch’un bakış açısının özünü oluşturan “biz hissi”, uluslararası siyaseti şekillendiren maddi güç ve kaygıların ötesine geçerek düşünceler, algılama biçimleri ve kimlikler gibi “öznelerarası” (*intersubjective*) faktörlerin belirleyici rolüne odaklanan İnşacı perspektif temelinde şekillenmektedir.⁴⁶

---

⁴⁴ Amitav Acharya, *Constructing a Security Community in Southeast Asia: ASEAN and the Problem of Regional Order*, New York, Routledge, 2009, s. 2.

⁴⁵ Alexander E. Wendt, “Anarşi Devletler Ne Anlıyorsa Odur: Güç Politikalarının Sosyal İnşası”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 10, Sayı 39, 2013, s. 28.

⁴⁶ Acharya, *Constructing a Security Community in Southeast Asia*, s. 4.

Güvenlik topluluğu kavramı, devletlerin Realist ve Liberal paradigmaların UI'nin değişmeyen özellikleri olarak kabul ettiği "anarşi" ve güvenlik ikileminden farklı bir mantık benimseyerek, güvenlik algılarını nasıl yeniden yapılandırabileceklerini anlamının bir yolunu sunmaktadır.⁴⁷ Thomas Risse, bir güvenlik topluluğunun, ancak güvenlik ikileminin neredeyse hiç olmadığı ortak liberal değerleri paylaşan "demokratik" devletler tarafından oluşturulmasının mümkün olduğunu ifade etmektedir. Risse'ye göre, işbirliğine dayalı güvenlik kurumlarını daha kolay tesis edebilen demokratik devletler, gelecekte birbirleriyle savaşmalarına dair bir ihtimal olmadığını bilmektedir.⁴⁸ Diğer yandan Acharya, savaşın veya organize bir şiddetin yokluğunun, bir güvenlik topluluğunun üyeleri arasında farklılık ve uyuşmazlıkların olmaması anlamına gelmediğini ifade etmektedir. Dolayısıyla, bir güvenlik topluluğunu diğer bölgesel güvenlik sistemlerinden ayıran temel unsurun, topluluk içindeki herhangi bir çatışmayı barışçıl bir şekilde yönetme yeteneği olduğunu savunmaktadır.⁴⁹

İlk olarak 1950'lerin başında Richard van Wageningen tarafından ortaya atıldığı iddia edilen güvenlik topluluğu kavramının diğer öncüleri olarak, başta Deutsch olmak üzere Sidney Burrell, Robert Kann ve Maurice Lee gibi isimler kabul edilmektedir. Kavramın Soğuk Savaş dönemindeki gelişimi ise, ağırlıklı olarak Deutsch'un 1954'te yazdığı "Uluslararası Düzeyde Siyasi Topluluk" ile 1957'de birkaç akademisyenle birlikte yaptığı "Siyasal Topluluk ve Kuzey Atlantik Alanı: Tarihsel Deneyimler Işığında Uluslararası Örgütler" adlı çalışmaya dayanmaktadır.⁵⁰

Bu çalışmalarında Deutsch, savaşların insanlığın mutlaka bertaraf etmesi, hatta ciddi bir olasılığa bile dönüşmesinin engellenmesini gerektirecek kadar tehlikeli bir hale

---

⁴⁷ Alex J. Bellamy, *Security Communities and their Neighbours: Regional Fortresses or Global Integrators?*, New York, Palgrave Macmillan, 2004, s. 3.

⁴⁸ Thomas Risse-Kappen, "Collective Identity in a Democratic Community", Thomas Risse (der.), *Domestic Politics and Norm Diffusion in International Relations: Ideas Do Not Float Freely*, London, Routledge, 2016, s. 84.

⁴⁹ Amitav Acharya, "A Regional Security Community in Southeast Asia?", *Journal of Strategic Studies*, Cilt 18, Sayı 3, 1995, s. 177.

⁵⁰ Ditych, "Security Community", s. 351.

geldiğini öne sürmekle birlikte, bu doğrultuda bir yaklaşım geliştirmenin başarısız olabileceğine dair temel bir tespitte bulunmaktadır. Ancak Deutsch'a göre, hayatta kalmayı amaçlayan bir medeniyet söz konusu olduğunda odaklanılması gereken temel sorun, sosyal bir kurum olarak savaşı son vermek için birlikte hareket etmenin nasıl öğrenilebileceği olmaktadır. Deutsch, bu tür bir bakış açısının 20. yüzyıldaki Doğu-Batı mücadelesi yanında, "herhangi" bir zamanda "her türlü" siyasi birim arasında meydana gelebilecek olan "bütün" uyuşmazlıkları kapsadığı için daha geniş bir bakış açısı sunduğunu belirtmektedir.⁵¹ Kısaca Deutsch, Soğuk Savaş döneminde uzun süreli veya kalıcı bir barışın sağlandığı koşulları incelemekte ve bunu "Kuzey Atlantik bölgesi" üzerinden yapmaktadır.

2. Karl W. Deutsch ve Güvenlik Topluluğu Kavramı

Deutsch ve diğerlerine göre bir güvenlik topluluğu, bütünleşmiş hale gelen bir grup insanın, birbirleriyle fiziksel olarak savaşmayacaklarına ve anlaşmazlıklarını başka bir şekilde çözeceklerine dair gerçek bir güvencenin yer aldığı bir topluluğa işaret etmektedir.⁵² Bu noktada, ilgili tanımda yer alan "bütünleşme" olgusuna ayrı bir önem verildiğinin altını çizmek gerekmektedir. Deutsch ve diğerleri, bir güvenlik topluluğunun üyeleri arasındaki "bütünleşme derecesinin", o topluluğu herhangi bir siyasi topluluktan farklılaştıran temel unsur olduğunu savunmaktadır.⁵³ Bu dereceye ise, temel değerlerin geniş kapsamlı uyumluluğu, devletlerin birbirlerinin ihtiyaç ve mesajlarına hızlı ve iyi yanıt verme kapasitesi ve birbirlerinin davranışlarını doğru bir şekilde tahmin etme yetenekleriyle kolayca yürütülen bir süreç sonucunda ulaşılmaktadır.⁵⁴

---

⁵¹ Deutsch et al., "Political Community and the North Atlantic Area", s. 122-123.

⁵² *Ibid.*, s. 123-124.

⁵³ Ditarych, "Security Community", s. 351

⁵⁴ Deutsch et al., *Political Community and the North Atlantic Area*, s. 66-67'den aktaran Veronica M. Kitchen, "Argument and Identity Change in the Atlantic Security Community", *Security Dialogue*, Cilt 40, Sayı 1, 2009, s. 96.

Deutsch ve diğerleri bütünleşmeyi, “bir bölge içinde, ‘topluluk duygusu’ ve nüfus arasında ‘uzun’ bir süre için güvenilir ‘barışçıl değişim’ beklentilerini karşılayacak kadar güçlü ve yaygın kurum ve uygulamaların elde edilmesi”⁵⁵ olarak ifade etmiştir. Bu tanımda yer alan “topluluk duygusu” ile “uzun süreli ve güvenilir barışçıl değişim beklentileri” olguları, öne sürülen yaklaşımı şekillendiren temel kavramlar olmaktadır. Bu doğrultuda topluluk duygusu, bir gruptaki bireylerin aralarındaki sorunların barışçıl değişim süreçleriyle çözülmesi gerektiği ve çözülebileceğine dair asgari düzeyde bir anlaşmaya vardıklarına dair sahip oldukları inanç olarak ifade edilmektedir.⁵⁶ Deutsch ve diğerleri topluluk duygusunu, devletler içi ve arası etkileşim akışlarını ölçerek tespit etmektedir.⁵⁷ Tanımdaki bir diğer unsur olan barışçıl değişim ise, topluluk içinde meydana gelen sorunların büyük ölçekli fiziksel güce başvurulmadan kurumsallaştırılmış prosedürlerle çözülmesi anlamına gelmektedir.⁵⁸

Deutsch ve diğerleri bütünleşme teriminin, mutlaka hükümetlerin veya halkların tek bir birim haline gelerek birleştirilmesini ifade etmediğini vurguladıktan sonra, güvenlik topluluklarını “birleşik” ve “çoğulcu” olarak ikiye ayırmaktadır. Birleşik güvenlik topluluklarında, daha önceden bağımsız olan iki veya daha fazla birim, üniter veya federal de olabilen daha büyük tek bir birim haline gelerek özerkliğini yitirirken, çoğulcu güvenlik topluluklarında her iki birim de bağımsızlığını korumaktadır. Bunlardan ilkinde hükümet ve üst düzey karar alma mekanizmasının ortak olduğu ABD, diğerine de bunların ayrı ayrı yer aldığı ABD ile Kanada arasında kurulan birliktelik örnek verilmektedir.⁵⁹ Çoğulcu güvenlik topluluklarını “savaşı olmayan bir topluluk” (*non-war community*) olarak niteleyen Ole Wæver, bu tür toplulukları “siyasi anlaşmazlıklarının şiddet içermeyen yollarla çözülebileceğine dair güvenilir beklentileri paylaşan bir grup siyasi

---

⁵⁵ Deutsch et al., “Political Community and the North Atlantic Area”, s. 123.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ Emanuel Adler ve Michael Barnett, “Security Communities in Theoretical Perspective”, Adler ve Barnett (der.), *Security Communities*, s. 7.

⁵⁸ Deutsch et al., “Political Community and the North Atlantic Area”, s. 124.

⁵⁹ *Ibid.*

topluluk”⁶⁰ olarak tanımlamaktadır. Deutsch, her iki topluluk türünün bir çeşit kurumsallaşmaya bağlı olduğunu savunmakta ve bu kurumsallaşma derecesinin, 1980’lerdeki Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Konferansı’ndaki (AGİK) gibi “gevşek bir uyum” ile AB’deki gibi “son derece gelişmiş kurum kümelerine” kadar değişebileceğini iddia etmektedir.⁶¹

Deutsch’un 1953’te yayımladığı “Milliyetçilik ve Sosyal İletişim” adlı çalışmasında, “toplumsal gelişmenin tarihsel süreçlerinde toplumsal birimlerin hareketliliğinin (*mobilisation*) çok önemli işlevi olduğu ve bunda da toplumlar arasındaki iletişimin kilit rol oynadığı ileri sürülmektedir”⁶². Alex J. Bellamy, uluslararası toplumu iletişimsel eyleme dayalı sosyal bir etkinlik olarak görmeyi, “sosyal öğrenme” (*social learning*) konusunu gündeme getirdiğini ifade etmektedir. Bellamy’e göre güvenlik toplulukları, üyelerinin nasıl hareket edileceğini “öğrenmesi” ve başkalarına da aynı şekilde yapmayı “öğretmesi” ile ilgilidir.⁶³

Yukarıdaki tanıma tekrar dönülecek olunursa, barışçıl değişim beklentilerini karşılayacak kadar güçlü ve yaygın kurum ve uygulamaların elde edilmesini mümkün kılan temel unsur, toplumlar arasındaki “etkileşim” olmaktadır. Sembolik ve teknolojik olanlar da dahil olmak üzere, ülkeler arasındaki “her türlü” alışverişi ifade eden etkileşim⁶⁴ karşılıklı sempati, sadakat ve güven duygusu üreterek topluluk duygusunun da ortaya çıkmasını sağlamaktadır.⁶⁵ Sonuç olarak topluluk üyeleri, Deutsch ve diğerlerinin “biz hissi” olarak ifade ettiği “ortak bir kimlik”, yani kim olduklarına ve bu

---

⁶⁰ Ole Wæver, “Insecurity, Security and Asecurity in the West European Non-War Community”, Adler ve Barnett (der.), *Security Communities*, s. 69-118’den aktaran Bellamy, *Security Communities and their Neighbours*, s. 6.

⁶¹ *Ibid.*, s. 6-7.

⁶² Beril Dedeoğlu, “Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 4, 2004, s. 9.

⁶³ Bellamy, *Security Communities and their Neighbours*, s. 7-8.

⁶⁴ Deutsch et al., *Political Community and the North Atlantic Area*, s. 144’ten aktaran Bernhard Stahl et al., “Comeback of the Transatlantic Security Community? Comparative Securitisation in the Crimea Crisis”, *East European Politics*, Cilt 32, Sayı 4, 2016, s. 528.

⁶⁵ Ditych, “Security Community”, s. 351.

topluluğa kimlerin ait olup olmadığına dair ortak bir anlayış geliştirmiş olmaktadır.⁶⁶ Bu noktadan hareketle bir güvenlik topluluğu, “aralarında daha önceden kurulmuş haberleşme-iletişim bağları bulunan, diğer bir ifadeyle zaten çeşitli düzeylerde ilişkiler sürdüren ve benzer değerler çerçevesinde evrilen toplumların hükümetleri arasında”⁶⁷ kurulan bir topluluktur.

Deutsch ve diğerlerinin güvenlik topluluğu kavramına yönelik araştırma bulgularını şu şekilde özetlemek mümkündür:

- 1) Çoğulcu güvenlik toplulukları hem daha kolay oluşturulmakta hem de sürdürülebilirliği daha uzun olmaktadır. Bu nedenle, bu tür güvenlik toplulukları birleşik olanlara göre potansiyel olarak daha önemlidir.
- 2) Bütünleşme ve buna paralel olarak bir güvenlik topluluğunun inşası aşamalı, uzun vadeli ve belirsiz bir geçiş süreci sonunda oluşmaktadır.
- 3) Başarılı bir bütünleşme, kimliklerin ve çıkarları algılama biçimlerinin topluluk duygusu etrafında kısmen özdeşleşmiş bir hale gelmesiyle mümkündür.
- 4) Başarılı bir bütünleşme, doğrudan -Deutsch’un “uluslararasılaşma” olarak da ifade ettiği- “küreselleşmenin” değil, etkili ve kararlı siyasi liderliğin bir sonucu olarak meydana gelmektedir. Bunun için de iletişim ve etkileşim kapasitesinin artırılması temel bir gerekliliktir.
- 5) NATO genişlemesi çerçevesinde de değerlendirilebilecek olan bir diğer bulgu, oluşturulan ittifakların askeri nitelikli olmasının çoğulcu bir bütünleşme konusunda yetersiz kalmasıdır. Bu tür ittifakların etkin olabilmeleri, askeri olmayan işlevlerle de ilişkilendirilmelerine bağlı olmaktadır.

---

⁶⁶ Deutsch et al., *Political Community and the North Atlantic Area*, s. 129’dan aktaran Stahl et al., “Comeback of the Transatlantic Security Community?”, s. 144.

⁶⁷ Karl W. Deutsch, “Communication Theory and Political Integration”, P. E. Jacob ve J. V. Toscano (der.), *The Integration of Political Communities*, Philadelphia, J.B. Lippincott and Company, 1964’ten aktaran Dedeoğlu, “Yeniden Güvenlik Topluluğu”, s. 12.

- 6) Bütünleşme için en etkili teşvik edici unsur, daha fazla siyasi hak ve özgürlüğün yanında, ekonomik kazanç ve büyümeyle doğrudan ilişkili olan sosyal ve ekonomik hakların da daha fazla tanınmasına ilişkin bir beklenti yaratılmasıdır.⁶⁸

B. SOĞUK SAVAŞ SONRASI GÜVENLİK TOPLULUĞU KAVRAMI

1. Güvenlik Topluluğu Kavramının Yeniden Tanımlanması

Deutsch ve diğerlerinin, devletlerin aralarındaki sorunları şiddete başvurmadan çözmelerinin mümkün olduğunu savunan yaklaşımı, ağırlıklı olarak askeri güvenlik ve güç odaklı politikaların uygulandığı ve ciddi bir güvenlik ikileminin yaşandığı Soğuk Savaş döneminde hak ettiği değeri bulamamıştır. Bunun yanı sıra, bölgesel bütünleşme teorilerine olan ilgi, AB üyelerinin 1970'lerdeki Orta Doğu petrol krizi ile ABD'nin teknolojik üstünlüğüne toplu bir yanıt verememesi ve Avrupa merkezli olan bu teorilerin üçüncü dünya ülkelerine uygulanamayışı nedeniyle azalmıştır.⁶⁹

Diğer yandan, savaş sonrası değişen uluslararası konjonktür, devletler arasında barış ve istikrarlı bir düzen öngören yaklaşımların tekrar gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu doğrultuda Barry Buzan, Soğuk Savaş sırasında kendi içinde gelişen ve savaşın sonlarına doğru Batı Bloku tarafından maskelenen bir güvenlik topluluğunun varlığının ön plana çıktığını iddia etmektedir. Özellikle ABD'nin 1990'da Irak'ta kurmayı başardığı koalisyon, böyle bir güvenlik yapısının sahip olduğu potansiyeli ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla Buzan, Soğuk Savaş sonrası dönemin baskın özelliğinin Avrupa, Kuzey Amerika, Japonya ve Avustralya gibi başlıca kapitalist güç merkezleri arasında kurulan bir güvenlik topluluğu olduğunu savunmaktadır.⁷⁰ Bu gelişmelere paralel olarak,

---

⁶⁸ Adrian Hyde-Price, *Security and Integration in Mitteleuropa: Towards a New Research Agenda*, Paper Presented at the European Communities Studies Association, Seattle, USA, 1997, s. 12-14.

⁶⁹ Acharya, *Constructing a Security Community in Southeast Asia*, s. 2.

⁷⁰ Barry Buzan, "New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century", *International Affairs*, Cilt 67, Sayı 3, 1991, s. 436-437.

başta Emanuel Adler ve Michael Barnett olmak üzere Ole Wæver, Amitav Acharya, Andrew Hurrell, Charles A. Kupchan, Thomas Risse, Hans Mouritzen ve Alex J. Bellamy gibi akademisyenlerin yaptığı katkılar, Soğuk Savaş'tan sonra Deutsch'un çalışmalarının yeniden rağbet görmesini sağlamıştır.

Soğuk Savaş'ın ardından güvenlik topluluğu kavramına en büyük katkıyı, 1998'de "Güvenlik Toplulukları" adlı çalışmaları kapsamında Adler ve Barnett yapmıştır. Bu çalışmalarında Adler ve Barnett, "insanlarının güvenilir barışçıl değişim beklentilerine sahip olmayı sürdürdüğü egemen devletlerden oluşan ulusötesi bir bölge"⁷¹ olarak tanımladığı "çoğulcu güvenlik toplulukları"na odaklanmaktadır. Çoğulcu güvenlik topluluklarını da üyelerin birbirine karşı duyduğu güvenin derinliği, yönetim sistemlerinin doğası ve bunların kurumsallaşma derecesine göre, "gevşek ve sıkı bir şekilde birleşmiş" olarak ikiye ayırmaktadır. Gevşek bir şekilde birleşmiş güvenlik topluluğu üyeleri, güvenilir barışçıl değişim beklentilerinden daha fazlasına sahip değildir. Bu tür topluluklarda, üyeler birbirinden düşmanca eylemler beklememekte ve "kendini kısıtlamaktadır". Bir dereceye kadar karşılıklı yardımlaşma sergileyen ve yönetim için bir çerçeve sunan sıkı bir şekilde birleşmiş güvenlik topluluğunda ise, ortak uluslarüstü, ulusötesi ve ulusal kurumlar mevcut olmaktadır.⁷²

Adler ve Barnett, bir güvenlik topluluğunu tanımlayan ve yerel veya uluslararası düzeyde yer alan üç temel unsur olduğunu belirtmektedir. Bunlardan ilki, topluluk üyelerinin ortak kimlikleri, değerleri ve anlamlandırma biçimleri bulunduğuudur. İkinci olarak, üyeler arasındaki etkileşim, çok yönlü ve doğrudan bir niteliğe sahiptir. Son olarak topluluklar, etkileşimde bulunulan insanların bilgisinden türeyen "uzun vadeli çıkarlar" ile bir yükümlülük ve zorunluluk duygusu olarak da anlaşılabilir olan "fedakarlık" (*altruism*) ifade eden bir "karşılıklılık" (*reciprocity*) göstermektedir.⁷³

---

⁷¹ Adler ve Barnett, "A Framework for the Study of Security Communities", Adler ve Barnett (der.), s. 30.

⁷² *Ibid.*

⁷³ *Ibid.*, s. 31-32.

Adler ve Barnett'e göre toplulukların, aynı coğrafi alanda yer alma şartının söz konusu olmadığı ağlar, etkileşimler ve yüz yüze karşılaşmalar etrafında gelişmesi, “bölge” (*region*) kavramını yeniden ele almayı gerektirmektedir. Dolayısıyla, bireylerin kendilerini belirli bir alana bağlaması gerekmeyen, “hayali” (*imagined*) veya “bilişsel” (*cognitive*) bir bölge tanımlaması yapılmaktadır. Örneğin, demokrasilerin bir bölge olarak gruplandırılabilceğini iddia eden “demokrasi aileleri” (*family of democracies*) kavramına göre, güvenlik toplulukları birbirine sınırı olmayan devletler arasında da oluşabilmektedir. Bu nedenle, bölgelerin sosyal olarak inşa edildiği ve yeniden tanımlanmaya açık olduğu savunulmaktadır.⁷⁴

Adler ve Barnett'e göre, uzun süreli ve güvenilir barışçıl değişim beklentileri, Neorealizm ve Liberal Kurumsalcılık gibi rasyonalist teoriler üzerinden de açıklanabilecek olmakla birlikte, en iyi analiz İnşacılık gibi sosyolojik teoriler çerçevesinde yapılabilmektedir. Bunun nedeni olarak da bu tür teorilerin, barışçıl değişim beklentilerini devletler arası etkileşimlerin kimlik ve çıkarları dönüştürebilme yeteneği üzerinden ele alması gösterilmiştir. Ayrıca ikili, barışçıl değişim beklentilerinin tanımlayıcı özelliklerinden biri olan bütünleşmenin, tarafların savaş olasılığından korkmadığı veya savaşa hazırlanmadığı “her an” mümkün olduğunu ifade etmektedir. Bu doğrultuda, bir güvenlik topluluğunun yalnızca askeri şiddetin yokluğunda değil, çatışmaların barışçıl çözümüne ilişkin derinlemesine yerleşmiş alışkanlıklar ve uygulamaların olduğu durumlarda da var olabileceğini iddia etmektedir. Bunu bir siyasi topluluk içindeki yönetim yapısı üzerinden inceleyen ikili, söz konusu yapının dayandığı mekanizmaların niteliğiyle ilgili önemli bir noktanın altı çizmektedir. Buna göre bir güvenlik topluluğunun, aktörün kimliğinin ve kendini anlamasının doğrudan bir yansıması olan “kurucu normlara” dayanması gerekmektedir.⁷⁵

---

⁷⁴ *Ibid.*, s. 33.

⁷⁵ *Ibid.*, s. 34-36.

Soğuk Savaş'tan sonra güvenlik topluluğu kavramına katkılardan bir diğerini yapan Risse, söz konusu normlarla ilgili önemli bir noktaya dikkat çekmektedir. Risse, Deutsch'un çoğulcu güvenlik topluluklarının demokrasilerle sınırlı olmamasına rağmen, bir güvenlik topluluğunun yalnızca demokratik devletler arasında ortaya çıkabileceğini ifade etmektedir. Özellikle de bu devletlerin girdiği kurumsal düzenlemelerin tesis ettiği düzenleyici normların, güvenlik topluluğunun kurucu normlarını yansıttığını belirtmektedir. Risse, bu düzenleyici normların, demokratik müttefikler arasındaki etkileşim süreçlerini şu dört açıdan etkilediğini iddia etmektedir:

- 1) Karar vericiler, ya müttefiklerinin taleplerini tahmin etmek ya da tercihler oluşturulmadan önce doğrudan onlara danışmak durumunda kalmaktadır.
- 2) Üyeler, kendi görüşlerini desteklemek ve eylemlerini meşrulaştırmak için normlara başvurmaktadır.
- 3) Normlar, ittifak içi pazarlıklarda, tarafların maddi güçlerini kullanma yetkisini ortadan kaldırarak, “uzlaşmayı” zorunlu tutmaktadır.
- 4) Liberal sistemlerde liderler, demokratik siyasi kurumlar tarafından sınırlandırıldığı için, pazarlık taraflarının iç baskı ve kısıtlamaları öne sürerek konumlarını güçlendirmesine karşı çıkılmamaktadır.⁷⁶

Başka bir çalışmada, Deutsch'un ulusal politika yapıcılara ve siyasi, ekonomik ve sosyal seçkinlere odaklanmasını eleştiren Risse, Soğuk Savaş sonrası güvenlik topluluğu kavramını şu dört unsur üzerinden de ele almaktadır: çıkarlar, karşılıklı bağımlılık, kurumlar ve kimlikler. İlk olarak, İnşacı bir bakış açısıyla çıkarlar, dışsal maddi yapılar tarafından belirlenmeyip aktör tercihlerini yansıtan söylemsel anlamların bir ürünü olarak yorumlandığından, bir güvenlik topluluğunun ortak kimliği ve değerleriyle yakından ilişkili olmaktadır. İkinci olarak, karşılıklı bağımlı ilişkiler, aktörler hem fayda sağladığı hem de maliyetlere katlandığından, Joseph Samuel Nye ile Robert

---

⁷⁶ Risse-Kappen, “Collective Identity in a Democratic Community”, s. 84-85.

Owen Keohane tarafından “kırılması maliyetli etkileşimler” olarak nitelendirilmektedir. Bu konuda Risse, aktörlerin maliyetlere rağmen karşılıklı bağımlılık ilişkileri kurmalarında, ortak kimliğin son derece etkili olduğunu savunmaktadır.

Üçüncü olarak, bir topluluk içinde uygun davranış kalıpları öngören ve davranışları kısıtlayan kalıcı kural yapıları olarak tanımlanan kurumlar, resmi ve gayri resmi nitelikli olabilmektedir. Risse’ye göre, bir güvenlik topluluğunun normatif temellerinin resmileştirilmesine dair bir zorunluluk bulunmamaktadır. Bu şekilde kurumlar, ortak kimliği ve çıkarları istikrarlı normatif beklentilere ve kalıplaşmış davranışlara dönüştürmüş olmaktadır. Son olarak, güvenlik toplulukları “hayali topluluklar” (*imagined communities*) olduğundan, ortak kimlik genellikle ortak değerlere, paylaşılan tarihsel deneyimlere ve ortak kurumlara dayandırılarak inşa edilmektedir.⁷⁷

Bir diğer çalışmada da 2003 Irak Savaşı’nın transatlantik ilişkilere olan yansıması üzerinden, güvenlik topluluğu üyelerinin barışçıl değişim beklentilerini açıklayan unsurların sağlamlığını ortaya koyma bakımından güzel bir örnek sunmaktadır. Risse, bu unsurları (1) ortak kimlik, (2) toplumlar arasında güçlü sosyal çıkarlar üreten istikrarlı ve birbirine bağlı etkileşimler ve (3) sosyal düzen ile kalıcı normlar yaratan güçlü bir kurumsallaşma olarak ifade etmektedir.⁷⁸ Risse, Irak Savaşı’ndan sonra ABD’nin tek taraflı eylemlerinin bu sonuncu unsuru zedelemiş olmasına rağmen, bunun transatlantik topluluğun sonunu işaret etmek için yetersiz olduğunu ve transatlantik ilişkilerin toplumsal yapısı ve özellikle de kurumsal temelini onarılabileceğini savunmaktadır.⁷⁹ Avrupa ve ABD; terörle mücadele, açık dünya ekonomisini sürdürme ve demokrasi ve iyi yönetişimin faydalarını yayma gibi ortak amaçları paylaşan bir devletler topluluğu oluşturmuştur. Bu nedenle, 2001’den sonra büyük bir delik açılmasına

---

⁷⁷ Risse, “The Transatlantic Security Community”, s. 23-24.

⁷⁸ Thomas Risse, “The Crisis of the Transatlantic Security Community”, Bourantonis et al. (der.), *Multilateralism and Security Institutions in an Era of Globalization*, s. 84.

⁷⁹ *Ibid.*, s. 99.

rağmen, “transatlantisizm gemisi” batmayacak ve bu “kaçınılmaz ittifak” (*inevitable alliance*) kalıcılığını koruyacaktır.⁸⁰

Soğuk Savaş sonrası güvenlik topluluğu kavramını “güç dengesi” (*balance of power*) kavramıyla birlikte inceleyerek literatüre katkı yapan diğer isimler de Adler ve Patricia Greve’dir. Bu doğrultuda Adler ve Greve, her iki kavramı farklı uygulamalara sahip güvenlik yönetim mekanizmaları olarak kavramsallaştırmaktadır. Ancak, bunların birbirini tamamen dışlamayabileceğini ve özellikle bölgesel düzeyde bir arada var olabileceklerini de savunmaktadır. Bu konuyla ilgili, 11 Eylül sonrası Avrupa-Atlantik güvenlik topluluğunun geleceğini örnek veren Adler ve Greve, Avrupa’da ortaya çıkmaya başlayan güç dengesi sinyallerinin “örtüşme” (*overlap*) kavramı ile kolayca açıklanabileceğini ve bu nedenle uygulamaların yaklaşabileceğini öne sürmektedir.⁸¹

İkili, bir bölgenin sınırlarını da şu şekilde sınıflandırmaktadır: coğrafi konuma göre “geleneksel sınırlar” (*traditional notion of boundaries*), kimliğe referans üzerinden “sosyal veya bilişsel sınırlar” (*social or cognitive notion of boundaries*) ve “örtüşen mekanizmalar” (*overlapping mechanisms*) kavramı temelinde “uygulama sınırları” (*practical notion of boundaries*).⁸² Bu şekilde sınırlar, yalnızca bölge üyelerinin paylaştığı değer ve normlar tarafından değil, aynı zamanda bu devletlerin eylemleri tarafından da belirlenmiş olmaktadır. Bu çerçevede, Avrupa-Atlantik güvenlik topluluğu gibi büyük oranda kurumsallaşmış güvenlik topluluklarında bile, üye devletlerin uygulamalara karşı denge kurabileceği iddia edilmektedir.⁸³

Soğuk Savaş sonrası güvenlik topluluğu kavramıyla ilgili bir diğer katkıyı sunan Bellamy ise, bir güvenlik topluluğu içindeki bütünleşme derecesinin, yalnızca üyelerin

---

⁸⁰ Michael Cox, “Beyond the West: Terrors in Transatlantia”, *European Journal of International Relations*, Cilt 11, Sayı 2, 2005, s. 206-207.

⁸¹ Emanuel Adler ve Patricia Greve, “When Security Community Meets Balance of Power: Overlapping Regional Mechanisms of Security Governance”, *Review of International Studies*, Cilt 35, Sayı S1, 2009, s. 82-83.

⁸² *Ibid.*, s. 62.

⁸³ *Ibid.*, s. 81.

kendi aralarında savaşıp savaşmamasına göre ölçülemeyeceğini ifade etmektedir. Üyelerin birbirleriyle savaşmamasını öngören normların da yalnızca resmi mevzuat veya kurumların inşası yoluyla oluşturulamayacağını iddia eden Bellamy, bir güvenlik topluluğu normu tesis etmek için, devletlerin belirli bir süre boyunca birbirleriyle savaşa hazırlanmaktan tutarlı bir şekilde vazgeçmek ve yaptıklarının bu olduğunu ayrıca belirtmek zorunda olduklarını savunmaktadır.⁸⁴ Bunun yanı sıra Bellamy, bir kuruma üyeliğin, otomatik olarak bir güvenlik topluluğuna üyelik anlamına da gelmeyeceğine dikkat çekerek, buna NATO ve 1995'e kadar AB üyesi olmayan ancak Batı Avrupa güvenlik topluluğunun bir parçası olarak kabul edilebilecek olan Avusturya'yı örnek vermektedir.⁸⁵

2. Güvenlik Topluluklarının İnşası ve Soğuk Savaş Sonrası Olgun Güvenlik Toplulukları

a. Güvenlik Topluluklarının İnşası

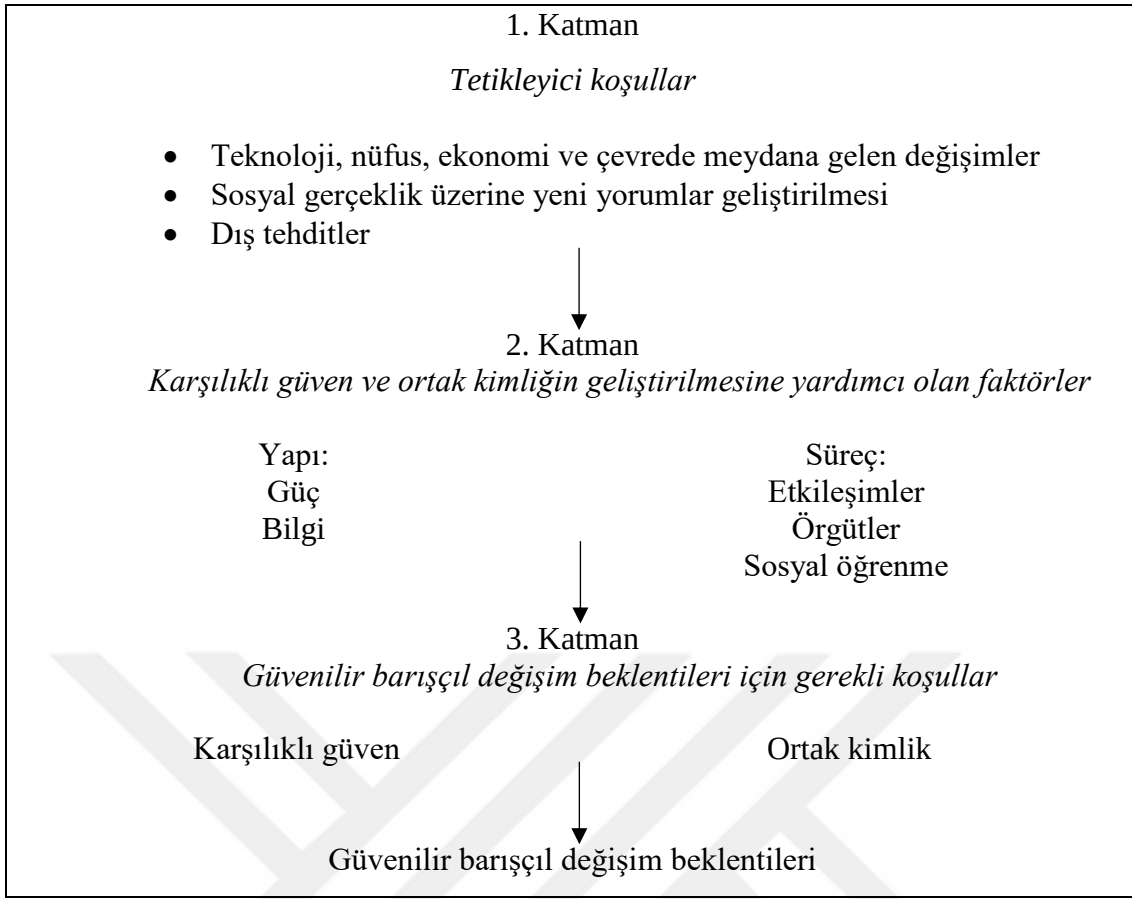
Bir güvenlik topluluğunun oluşumu, buraya kadar yer verilen çeşitli unsurlar temelinde meydana gelmektedir. Diğer yandan, Deutsch'un da ifade ettiği gibi, son derece uzun vadeli ve belirsiz olan bu süreç, birçok aşamayı içermektedir. Bu konudaki en kapsamlı modellemeyi yapan Adler ve Barnett, güvenilir barışçıl değişim beklentileri üreten unsurları üç “katman” (*tier*) üzerinden ele almaktadır: (1) tetikleyici koşullar, (2) bölgenin yapısı (güç ve bilgi) ile sosyal süreçler (etkileşimler, örgütler ve sosyal öğrenme) ve bütün bu dinamiklerin meydana gelme koşullarını tesis ettiği (3) karşılıklı güven ve ortak kimlik oluşumu. Bununla ilgili ikili, her katmanın kendinden sonrakini ürettiği detaylı bir diyagram sunmaktadır (bkz. Şekil 1).⁸⁶

---

⁸⁴ Bellamy, *Security Communities and their Neighbours*, s. 7.

⁸⁵ *Ibid.*, s. 10.

⁸⁶ Adler ve Barnett, “A Framework for the Study of Security Communities”, Adler ve Barnett (der.), s. 38.

Şekil 1. *Güvenlik Topluluklarının Oluşumu*

İlk katmanda devletler, yukarıdaki şekilde yer alan birtakım içsel veya dışsal faktörler nedeniyle, politikalarını karşılıklı çıkarları doğrultusunda oluşturmaktadır. Karşılıklı güven duygusu üretilmesine dair bir beklentiden henüz söz edilemeyecek olmakla birlikte, ilk karşılaşmalar ve işbirliği eylemleri, gelecekteki olası etkileşimler için gerekli koşulları üretmektedir. İkinci katmanda ise, devletler ve içlerinde yaşayan insanlar, dahil oldukları çevreyi dönüştürmeye başlayan bir dizi sosyal etkileşime dahil olmaktadır. Adler ve Barnett bu katmanı, “yapı” ve “süreç” olmak üzere iki kategoriye bölmektedir.

Bir güvenlik topluluğunun dayandığı temel yapısal unsurlar, “güç” ve “bilgi” olarak ifade edilmektedir. Güç, “biz hissini” oluşturan ortak anlamları belirleme yetkisi ve “çekirdek güç” (*core of strength*) olan devletlerin oluşturduğu “mıknatıs etkisi” olarak yorumlanmaktadır. Buna göre, güçlü devletlerin dahil oldukları güvenlik topluluğuna

zayıf olanların katılarak elde edecekleri faydalara dair yarattıkları beklentiler, o topluluğun güçlü devletler etrafında oluşmasını sağlamaktadır. Bir diğer unsur olan bilgi ise, “bilişsel yapılar” yani ortak anlayış biçimleri temelinde ele alınmaktadır. Bu konudaki ana unsur ise “liberalizm”dir. Liberal değerler ve fikirler, ortak bir ulusötesi yurttaşlık kültürü yaratılabilmesini ve toplumların iç içe geçmesini teşvik etmesi bakımından, güvenlik toplulukları için olmazsa olmaz bir koşul olarak kabul edilmektedir.

İkinci katmanı oluşturan bir diğer kategori ise “etkileşimler”, “uluslararası örgüt ve kurumlar” ile “sosyal öğrenme”yi kapsayan “süreç”tir. Bir aktör ile diğeri arasındaki “her türlü” alışverişi ifade eden etkileşim, daha yoğun ve kapsamlı bir niteliğe sahipse, süregelen etkileşimlerin miktarı, hızı ve çeşitliliğini ifade eden “dinamik yoğunluk” (*dynamic density*) ile ilgili olmaktadır. Etkileşimlerin giderek yoğunlaşması, yeni toplumsal gerçeklikler üretmekte ve mevcut olanları dönüştürebilmektedir. Uluslararası örgüt ve kurumlar ise, ilk olarak bir güvenlik topluluğundaki davranış normlarını uygulayarak ve denetleme mekanizmaları üzerinden yaptırımlar aracılığıyla bu normları izleyerek etkileşimleri teşvik etmektedir. İkinci olarak, “sosyalleşme” ile “öğrenme ve öğretme” alanları olan uluslararası örgüt ve kurumlar, aktörlerin olumlu karşılıklı beklentiler geliştirerek birbirleriyle özdeşleşmelerine yol açmaktadır. Son olarak; hukukun üstünlüğü, demokrasi ve temel hak ve özgürlükler gibi değerlerin yaygın olduğu “bölgesel bir kültür” yaratma ve ortak para biriminin kullanılması gibi “kendini kısıtlama normları” üretme gibi kapasiteleriyle, karşılıklı güven duygusu ve ortak kimliğin oluşumuna katkı sağlamaktadır.

“Süreç” kategorisinin son unsuru olan sosyal öğrenme ise, ortak eylemlerin ve bölgesel sınırların geliştirilmesini teşvik ederek, aktörlerin birbirlerini güvenilir bulmalarını sağlamaktadır. Bu kapsamda ilk olarak, etkileşimleri sırasında, insanların kendi algı ve beklentilerini birbirine aktarmasıyla, ortak anlayış ve değerlerde bir değişim meydana gelmektedir. İkinci olarak öğrenme, anlamlandırma biçimlerinin yayılmasını

teşvik eden kurumsallaşmış ortamlarda gerçekleşmektedir. Üçüncü olarak, öğrenme sıklıkla asimetrik güç ilişkilerinde görülmektedir. Bu noktada, bir tarafta çekirdek güç olan devletin ve diğer tarafta zayıf devletin yer aldığı bir etkileşimde çekirdek güç olan devlet, sahip olduğu üstün konum sayesinde zayıf devletin öğrenme sürecinde merkezi bir konuma sahiptir. Buraya kadar yer verilen bütün değişkenler, üçüncü ve son katman olan güvenilir barışçıl değişim beklentileri için gereken koşulları üreterek, karşılıklı güven duygusu ve ortak kimliği inşa etmektedir.⁸⁷

Adler ve Barnett, bu üç katman temelinde oluşan bir güvenlik topluluğunun ortaya çıkmasında da “başlangıç”, “gelişme” ve “olgunluk” olmak üzere üç aşama öngörmektedir. İlk aşamada hükümetler, açıkça ve bilinçli olarak bir güvenlik topluluğu oluşturmayı amaçlamamaktadır. Bu aşamada taraflar; karşılıklı güvenliklerini artırmak, etkileşim maliyetlerini düşürmek ve olası etkileşimleri teşvik etmek amacıyla, ulaşılabilecek işbirliği seviyesini ve kapsamını belirlemek için çoklu kanallar vasıtasıyla çeşitli “takaslar” içine girmektedir. Daha sonra, katılımcıların yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini gözlemleyebilmek amacıyla, “üçüncü taraflar” yani örgütler ve kurumlar inşa etmeye başlamaktadır.

İkinci aşamada, gittikçe yoğunluk kazanan ağlar ile daha sıkı bir işbirliğini yansıtan ve diğerinin bir tehdit oluşturduğuna dair korkuyu azaltan yeni ve gelişmiş kurumlar yer almaktadır. Bu aşamada, birlikte hareket etmeyi destekleyen bilişsel yapıların ortaya çıkmasıyla, karşılıklı güven duygusu derinleşmekte ve ortak kimlikler oluşmaya başlamaktadır. Topluluk üyelerinin artık ortak bir kimliği paylaştığı son aşamada ise, güvenilir barışçıl değişim beklentileri hem ulusal hem de uluslararası ortamda oldukça kurumsallaşmış bir hale gelmektedir.⁸⁸ Temelinde bulunan normlar üyeler tarafından içselleştirildiğinde ve üyeler arasındaki karşılıklı yardımlaşma ile

---

⁸⁷ *Ibid.*, s. 37-45.

⁸⁸ *Ibid.*, s. 48-55.

danışma bir alışkanlık meselesi haline geldiğinde, bir güvenlik topluluğu artık olgunlaşmış olmaktadır. Olgun güvenlik toplulukları, kendi başlarına siyasi faillik geliştirebilmekte ve içlerindeki ulusötesi kurumlar da kurallar koyabilmenin yanında genel kabul görmüş sosyal bilgi üretebilmektedir.⁸⁹

Adler ve Barnett'ın yaptığı bu kavramsallaştırma üzerinden hareket eden Charles A. Kupchan da başlangıç aşamasındaki bir güvenlik topluluğunda, üyelerin anlaşmazlıklarını barışçıl yollarla çözmeyi ve bu doğrultudaki temel mekanizmaları belirlemeyi kabul ettiklerini ifade etmektedir. Diğer yandan, bu aşamada karşılıklı güvensizliklerin henüz sona ermediğini vurgulayan Kupchan, buna “Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği”nin (*Association of Southeast Asian Nations-ASEAN*) ilk yıllarını örnek vermektedir. Gelişme aşamasındaki bir güvenlik topluluğunda da üyelerin daha kapsamlı kural ve normlar üzerinde anlaştıklarını ve bunları kurumsallaştırdıklarını savunmaktadır. Buna 1815-1848 yılları arasındaki “Avrupa Uyumu”nu (*Concert of Europe*) örnek veren Kupchan, AB gibi olgun bir güvenlik topluluğunda ise, silahlı bir çatışmayı imkansız kılan anayasal bir düzenin yer aldığını belirtmektedir.⁹⁰

Adler, güvenlik topluluklarını “büyük güç geçişleri” (*major power transitions*) çerçevesinde incelediği bir başka çalışmasında da güvenlik topluluklarının inşasına yer vermektedir. Bu doğrultuda Adler, devletler arası “ince” ve “kalın” etkileşim güçlerinin, içinde bulunduğumuz çağı şekillendiren temel unsurlar olduğunu savunmaktadır. Bu kapsamda, “ince çok taraflılık” (*thin multilateralism*), uluslararası ticaret ve uluslararası güvenlik gibi alanlarda çok taraflı kurum ve uygulamaların çoğalmasına; “kalın çok taraflılık” (*thick multilateralism*) ise, çok taraflı diplomasi ve örgütler aracılığıyla bölgesel kimlikler inşa etme konusundaki bilinçli çabalara işaret etmektedir. Bu nedenle

---

⁸⁹ Bellamy, *Security Communities and their Neighbours*, s. 9.

⁹⁰ Charles A. Kupchan, *How Enemies Become Friends: The Sources of Stable Peace*, Princeton, NJ, Princeton University Press, 2010, s. 184.

Adler'e göre, bir güvenlik topluluğunun inşası, kalın çok taraflılığın bir ürünü olarak meydana gelmektedir.⁹¹

b. Soğuk Savaş Sonrası Olgun Güvenlik Toplulukları

Soğuk Savaş sonrası olgun güvenlik topluluklarıyla ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Bunlardan birini ortaya koyan Bellamy, bir güvenlik topluluğu olgunlaştıktan sonra, bulunduğu bölgede “bölgesel kale” (*regional fortress*), “kararsız topluluk” (*ambivalent community*) ve “bütünleşmeci topluluk” (*integrationist community*) oluşturabileceğini ifade etmektedir. Bunlardan ilkinde, güvenlik topluluğunun sınırları eskisinden de katı bir hale gelmektedir: İçeridekiler barışçıl değişim beklentileri sergilerken, dışarıdakiler topluluğun ortak kimlik ve normları için bir tehdit olarak algılanmaktadır. Dışarıdakilerin bu kimliği ve normları halihazırda benimsemiş olduğu ikincisinde de sınırlar niteliksel olarak değişmeden kalmaktadır. Sınırların daha yumuşak bir hale geldiği sonuncusunda ise, dışarıdakiler topluluğa dahil olmamakla birlikte, içeridekiler arasında topluluk duygusu üreten ortak norm ve çıkarlar topluluk dışına yansımakta ve dışarıdakileri etkilemektedir.⁹²

Literatüre katkı sağlayan bir diğer isim olan Adler de “uygulamaların” (*practices*) öncü rolü üzerinden, olgunluk güvenlik topluluklarının genişlemesini ele almaktadır. Bu çerçevede Adler, barışçıl değişimin, “uygulama toplulukları”nın (*communities of practices*) varlığı sayesinde “bilişsel olarak evrildiğini”, yani bireylerin beklenti ve eğilimleri doğrultusunda oluştuğunu ve kurumsallaştığını savunmaktadır. Güvenlik topluluklarını da uygulama topluluklarının bir türü olarak kabul eden Adler, bu beklenti

---

⁹¹ Emanuel Adler, “The Change of Change: Peaceful Transitions of Power in the Multilateral Age”, Charles A. Kupchan (der.), *Power in Transition: The Peaceful Change of International Order*, Tokyo, United Nations University Press, 2001, s. 138-147.

⁹² Bellamy, *Security Communities and their Neighbours*, s. 11.

ve eğilimlerin de “kendini kısıtlama” ile ilgili işbirlikçi güvenlik uygulamaları tarafından teşvik edildiğini ve bunun sonucunda ilgili topluluğun genişlediğini öne sürmektedir.⁹³

Güvenlik topluluklarının genişlemesiyle ilgili bir başka katkıyı da Hans Mouritzen sunmaktadır. Mouritzen, Soğuk Savaş’ın ardından Kuzey Avrupa’da bir güvenlik topluluğunun oluşturulmasının mümkün olup olmadığı sorusuna odaklandığı çalışmada, olgun bir güvenlik topluluğu olarak AB’nin, önemli bir genişleme potansiyeline sahip olduğunu ifade etmektedir. Mouritzen’e göre, bölgedeki mevcut AB-ABD tek kutuplu güç yapısı, ilişkiler ve bölgeler üzerinde “yukarıdan aşağıya” (*top-down*) faaliyet göstermektedir. Bundaki en büyük pay ise, AB’nin aday ülkelere ödül ve ceza yöntemiyle sunduğu “üyelik vaadine” aittir. Buna göre, AB’ye aday bir ülke, gelecekteki faydalardan mahrum kalmamak veya katılım sürecinin sona ermemesi için, Birliğin norm ve kurallarını uygulamak durumunda olmaktadır.⁹⁴ AB’nin yanı sıra, NATO da liberal ve demokratik değerler etrafında ortak kimlik ve anlamların geliştirilmesi, devletler ile toplumları arasında çok yönlü ve doğrudan ilişkiler tesis edilmesi ve demokratik hükümet kurumlarının tesis edilmesi üzerinden, Batı Avrupa güvenlik topluluğunun genişlemesine katkıda bulunmaktadır.⁹⁵

Soğuk Savaş’ın bitiminin ardından olgun güvenlik topluluklarını ele alan bir başka akademisyen de Robert Jervis’tir. Jervis, savaştan sonra meydana gelen tek kutuplu yapıyı analiz ettiği çalışmada; nükleer silahların varlığı, terör tehdidi ve liberal normların yaygınlığıyla birlikte, güvenlik topluluklarını çağımızın belirleyici unsurlarından biri olarak kabul etmektedir. Jervis, lider devletler olan ABD, Batı Avrupa ülkeleri ve

---

⁹³ Emanuel Adler, “The Spread of Security Communities: Communities of Practice, Self-Restraint, and NATO’s Post-Cold War Transformation”, *European Journal of International Relations*, Cilt 14, Sayı 2, 2008, s. 195-197.

⁹⁴ Hans Mouritzen, “Initiating a Security Community: General Theory, History and Prospects for Baltic-Russian Relations”, Stefano Guzzini ve Dietrich Jung (der.), *Contemporary Security Analysis and Copenhagen Peace Research*, New York, Routledge, 2004, s. 162-163.

⁹⁵ Sonia Lucarelli, “NATO and the European System of Liberal-Democratic Security Communities”, Trine Flockhart (der.), *Socializing Democratic Norms: The Role of International Organizations for the Construction of Europe*, New York, Palgrave Macmillan, 2005, s. 102.

Japonya'nın birbirleriyle savaşacaklarına dair bir korku taşımamalarının ardında tek kutuplu yapı olduğunun iddia edilebileceğini ifade etmektedir. Ancak, olgun bir güvenlik topluluğunda savaşların maddi temellerini zayıflatan başlıca unsurları; savaşın yüksek maliyetleri, barışın sağladığı birçok fayda ve savaşı “zorunlu bir kötülük” (*necessary evil*) haline getiren değer yapısının değişmesi olarak sıralamaktadır.⁹⁶

Literatüre katkı sağlayan bir diğer isim de Adrian Hyde-Price'tır. Hyde-Price, ABD'nin, Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan iki kutuplu yapı içinde “denizaşırı dengeleyici” (*offshore balancer*) bir rol üstlendiğini ve Sovyet hegemonyasını engellemek amacıyla da Batı Avrupa'ya bir güvenlik garantisi sunduğunu ifade etmektedir. ABD'nin bu askeri varlığı ve siyasi otoritesinin de transatlantik bölgedeki güvenlik rekabetini azalttığını belirten Hyde-Price, bu durumun Soğuk Savaş'tan sonra Avrupa-Atlantik güvenlik topluluğunun ortaya çıkmasını kolaylaştırdığını savunmaktadır.⁹⁷

Literatürde, Soğuk Savaş'tan sonra transatlantik bölgede olgun bir güvenlik topluluğunun oluşmasında, Batılılar arasında Bosna ve Kosova'da ortaya çıkan iş bölümünün rol oynadığı da ileri sürülmektedir. Buna göre, ABD üst düzey savaşlardan sorumluyken, Avrupalılar da barışı destekleme operasyonları ve ardından bir güvenlik topluluğunun inşasına, yani istikrarsız bölgelerin NATO ve AB'yle bütünleşmesine odaklanmıştır. Bu çerçevede, Bosna ve Kosova'ya yapılan müdahaleler, Kafkasya'daki güvenlik çıkarlarının korunması ve 11 Eylül sonrası “Teröre Karşı Savaş” ile Avrupa'da bir güvenlik topluluğunun kurulması amaçlanmıştır. Böylece, Soğuk Savaş'tan sonra NATO ve AB'den en az birine üye olan devletler bir güvenlik topluluğu oluşturmuş ve

---

⁹⁶ Robert Jervis, “Unipolarity: A Structural Perspective”, G. John Ikenberry et al. (der.), *International Relations Theory and the Consequences of Unipolarity*, Cambridge, Cambridge University Press, 2011, s. 267-268.

⁹⁷ Adrian Hyde-Price, “The European ‘Centaur’: Power and Authority in Europe's Society of States”, Heinz Gärtner ve Ian M. Cuthbertson (der.), *European Security and Transatlantic Relations after 9/11 and the Iraq War*, New York, Palgrave Macmillan, 2005, s. 172.

bu topluluğun değer ve ilkeleri, tüm üyeler tarafından bir “oldubitti” (*fait accompli*) şeklinde kabul edilmiştir.⁹⁸

Bu konuda bir başka önemli katkı, uluslararası örgütlerin bir güvenlik topluluğu üzerindeki rolü çerçevesinde yapılmıştır. Buna göre, Soğuk Savaş’tan sonra NATO ve AB, “üyelik vaadi” ve “sosyalleşme süreci” yoluyla, Balkanlardaki elit karar vericiler arasında topluluk duygusunun üretilmesini kolaylaştırmıştır. Her iki örgütün üyeliğe yaptığı vurgu, ülkelerin her birinde yapısal reformları teşvik etmiş ve sosyalleşme süreci de “Avrupalı olma” şeklindeki ortak bir kimliğe yönelmiştir. Diğer yandan, daha önce topluluk duygusunun var olmadığı veya şiddetli çatışmalardan ciddi zarar gören yerlerde, uluslararası örgütlerin bir güvenlik topluluğunu tümüyle kendi başlarına yaratamayacaklarını unutmamak önemlidir.⁹⁹

Literatüre katkı yapan bir başka isim olan Alexandra Gheciu da Soğuk Savaş sonrası NATO’nun “topluluk oluşturma” boyutunun öne çıkarıldığını ve askeri yönünün ikincil plana atıldığını ifade etmektedir. Bu dönemde, NATO’nun kimliği ve tarihiyle Avrupa-Atlantik güvenlik topluluğunu somutlaştıran temel kurum olarak yansıtıldığını belirten Gheciu, bunun özellikle savaş sonrası gündeme gelen meşruiyet iddiaları karşısında kullanıldığını da öne sürmektedir. Dolayısıyla, İttifak’ın yeni dönemdeki rolünün tanımlanmasında güvenlik topluluğuna dair söylem ve uygulamaların merkezi bir rolü olduğunu belirtmektedir.¹⁰⁰

---

⁹⁸ Moustakis ve German, *Securing Europe*, s. 5-7.

⁹⁹ Suzette R. Grillot et al., “Developing Security Community in the Western Balkans: The Role of the EU and NATO”, *International Politics*, Cilt 47, Sayı 1, 2010, s. 83.

¹⁰⁰ Alexandra Gheciu, *NATO in the “New Europe”: The Politics of International Socialization after the Cold War*, Stanford, CA, Stanford University Press, 2005, s. 163.

İKİNCİ BÖLÜM: NATO VE TRANSATLANTİK İLİŞKİLER

A. NATO'NUN KURULUŞU

1. ABD Dış Politikası ve 1945 Sonrası Liberal Uluslararası Düzen

UI'de yeni bir düzen inşası, büyük savaşların ardından, sahip oldukları üstün ve avantajlı konumu kullanarak yeni kural ve normlar ortaya koyan “kazanan devletler” tarafından yapılagelmektedir. Bu devletlerin genellikle benimsediği yöntem, 1815, 1919 ve 1945'ten sonra görüldüğü üzere, “kurumsal düzenlemeler” tesis etmektir. Buna göre, karşılıklı olarak tehdit oluşturan ve rakip pozisyonlarda bulunan devletlerin, çeşitli ittifaklarla birbirine “bağlanması” yoluyla, devletler “kısıtlanacak” ve yeni kurulan düzen korunmuş olacaktır.¹⁰¹ Bu doğrultuda, ABD'nin 1944-1951 yılları arasında kurulmasına öncülük ettiği Birleşmiş Milletler (BM), Bretton Woods Sistemi, “Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması” (*General Agreement on Tariffs and Trade-GATT*), NATO ile ABD-Japonya ittifakı gibi oluşumlar, bu mantığın birer ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bunlar, NATO'yu tesis eden Kuzey Atlantik Antlaşması (veya Washington Antlaşması), BM Şartı ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'yle birlikte, II. Dünya Savaşı sonrası uluslararası düzenin genel bir çerçevesini çizmiştir.¹⁰²

1949'da tesis edilen NATO, Soğuk Savaş'ta Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) tehdidine karşı, “caydırma” ve “koruma” amacıyla kurulmuş askeri ve siyasi nitelikli bir uluslararası örgüt olarak literatürde tanımlanmaktadır.¹⁰³ Ancak, önceden de ifade edildiği gibi İttifak'a, ABD'nin Avrupa'da “kurallara dayalı küresel düzen” veya “özgür dünya” olarak da adlandırılan “liberal bir uluslararası düzen” kurma kararlılığının bir ürünü olarak da bakmak gerekmektedir. Temel amacı, şiddeti en aza

---

¹⁰¹ G. John Ikenberry, *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars*, Princeton, NJ, Princeton University Press, 2001, s. 3-8.

¹⁰² G. John Ikenberry, *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order*, Princeton, NJ, Princeton University Press, 2011, s. 159-160.

¹⁰³ Akgül Açıkmeşe ve Dizdaroğlu, “NATO-AB İlişkilerinde İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri”, s. 139.

indirmek ve istikrarı sağlamak olan II. Dünya Savaşı sonrası “düzen”, kaynağını BM Şartı’ndan alan uluslararası hukuk, çok taraflı anlaşmalar ve devlet uygulamalarının ürettiği siyasi standartlar yoluyla, UI’deki aktör davranışlarını yöneten çok sayıda kural ve normu ifade etmektedir. “Liberal” ise, evrensel kabul edilen birtakım değerleri teşvik etmeyi amaçlayan belirli bir kurallar ve normlar dizisi anlamına gelmektedir.¹⁰⁴

Almanya ve Japonya’nın liberal demokratik devletler olarak yeniden inşa edildiği ve Fransa ile Batı Almanya’nın NATO ve AB gibi kurumlarla kendini diğer Avrupalı devletlere bağlayarak kısıtladığı liberal uluslararası düzenin temelleri, 1648’e kadar uzanmaktadır. G. John Ikenberry, kurallara dayanan ve gevşek bir biçimde de olsa bunlara uyulması yönünde bir taahhüt gerektiren söz konusu düzenin unsurlarını şu şekilde sıralamaktadır: açık pazarlar, uluslararası kurumlar, işbirlikçi güvenlik, demokratik topluluk, ilerici değişim, ortak sorun çözme, ortak egemenlik ve hukukun üstünlüğü.¹⁰⁵ Bu doğrultuda NATO’nun, en önemli çıktısı barış olan liberal uluslararası düzen çerçevesinde, içeride çatışmaları önlemek ve dışarıdan gelen saldırganlığı caydırmak amacıyla inşa edildiğini söylemek mümkündür.¹⁰⁶

NATO üyeleri, tarihsel olarak güvenliği askeri odaklı ele alan dar bir stratejik vizyona tabi kılınmıştır. Buna rağmen 1990’larda, güvenliğin askeri doğası ve Sovyet tehdidine karşı Müttefikler arasında oluşan dayanışmaya daha az odaklanıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda NATO’nun, kimliği ve tarihi Soğuk Savaş’ın askeri güç dengesinin ötesine geçen ve köklü bir kültürel ortaklığın sonucu olarak kurulan “kültürel veya medeniyetsel bir varlık” olarak anlaşılması gerekmektedir.¹⁰⁷ Bu husus, Kuzey Atlantik Antlaşması’nda da görülebilmektedir. Manfred Wörner, Antlaşma’nın hiçbir

---

¹⁰⁴ Bart M. J. Szewczyk, “Europe and the Liberal Order”, *Survival: Global Politics and Strategy*, Cilt 61, Sayı 2, 2019, s. 34.

¹⁰⁵ G. John Ikenberry, “The Logic of Order: Westphalia, Liberalism, and the Evolution of International Order in the Modern Era”, G. John Ikenberry (der.), *Power, Order, and Change in World Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 2014, s. 92.

¹⁰⁶ Szewczyk, “Europe and the Liberal Order”, s. 34.

¹⁰⁷ Williams ve Neumann, “From Alliance to Security Community”, s. 368.

yerinde Sovyetler Birliği'nden bahsedilmediğini, bunun yerine devletlerin işbirliği yoluyla birbirini daha güçlü kılması ve daha barışçıl bir sistem kurulması için Batılı demokratik devletlerden oluşan kalıcı bir topluluğa olan ihtiyacı vurguladığını savunmaktadır.¹⁰⁸

NATO'nun kuruluşuna yol açan unsurları daha iyi analiz edebilmek için, II. Dünya Savaşı'nın kazanan devletlerinden biri olan ABD'nin, yeni uluslararası düzenin inşasına öncülük ederken izlediği dış politikayı ayrıca ele almak gerekmektedir. Bu doğrultuda, 1919'dan sonra ABD Başkanı Woodrow Wilson'ın kalıcı bir barış için öne sürdüğü çözüm, egemen devletlerin birlikte hareket etmesini sağlayan ve hatta onları buna mecbur kılan “ortak bir kurum” etrafında örgütlenmiş bir uluslararası düzen kurulmasıydı.¹⁰⁹ Bu kurumun Milletler Cemiyeti (MC) olmasını arzulayan Wilson, ABD'nin coğrafi konumu ve yönetim biçiminin, bu ülkeye dünyaya barış getirme görevini verdiğini düşünmekteydi.¹¹⁰ Bu çerçevede Wilson, literatürde “Amerikan İstisnacılığı”¹¹¹ (*American Exceptionalism*) olarak bilinen olgunun, Avrupa siyasetinden uzak durmak yerine müdahil olmak için bir temel olması gerektiğini savunmuştur. Bu doğrultuda ABD, uluslararası sistemi, kendisini “benzersiz” kılan niteliklerini model olarak yeniden şekillendirmelidir.¹¹²

Bu görüşleri “Wilsoncu dürtü” (*Wilsonian impulse*) olarak adlandıran Mary N. Hampton'a göre, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerikalı politika yapımcılar, dış gerçekliğe I. Dünya Savaşı ile İki Savaş Arası Dönem'de edindikleri deneyimler ışığında yanıt

¹⁰⁸ Manfred Wörner, “The Atlantic Alliance in a New Era”, *NATO Review*, Cilt 39, Sayı 1, 1991, s. 119-22'den aktaran *Ibid.*

¹⁰⁹ Ikenberry, “The Logic of Order”, s. 93.

¹¹⁰ Chalmers Johnson, *Der Selbstmord der Amerikanischen Demokratie*, Hans Freundl ve Thomas Pfeiffer (çev.), Münih, Karl Blessing Verlag, 2003, s. 69'dan aktaran Gültekin Sümer, “Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 19, 2008, s. 127.

¹¹¹ Amerikan İstisnacılığı, Amerikalıların kendi uluslarının dünyanın diğer bölgelerine göre oldukça farklı bir biçimde gelişerek kurulduğuna ve bu nedenle ABD'nin “eşsiz” olduğuna dair sahip oldukları düşünce biçimidir. Buna göre, ABD'nin bu benzersizliğini koruyabilmesi, ancak kendini dış dünyadan izole etmesiyle mümkündür. Karl K. Schonberg, *Constructing 21st Century U.S. Foreign Policy: Identity, Ideology, and America's World Role in a New Era*, New York, Palgrave Macmillan, 2009, s. 44-45.

¹¹² *Ibid.*, s. 59.

vermiştir. Bu doğrultuda, Franklin Delano Roosevelt, Harry Shipp Truman ve Dwight David Eisenhower yönetimlerinin de benimsemiş olduğu Wilsoncu dürtü, demokrasilerin doğası gereği daha barışçıl olduğu varsayımına dayanmakta ve Avrupa güç dengesi düşüncesini reddetmektedir. Güç dengesinin alternatifi ise, “ortak değerlerin” geliştirilmesi yoluyla “ortak güvenlik çıkarlarının” üretildiği bir sürecin sonunda, devletler arasında karşılıklı bağımlılık ve kurumsallaşmanın artırılmasıyla, “ortak bir güvenlik topluluğu” oluşturmaktır.¹¹³

Dolayısıyla, II. Dünya Savaşı’ndan sonra ABD dış politikasıyla ilgili yapılabilecek en genel tespit, ABD’nin Avrupalı müttefiklerini kapsayan bir güvenlik topluluğu oluşturmayı amaçlamasıdır. Bu konuda uyguladığı temel strateji ise, bir dizi kurumsallaşmış ve birbirine bağlı hiyerarşik ilişkiler yoluyla çok taraflılığı teşvik etmek olmuştur. Örneğin, Kuzey Atlantik Antlaşması’nı, BM Şartı’nda belirtilen evrensel ilkelere açıkça bağlayarak, BM’nin NATO üyelerinin çıkarları üzerinde doğrudan belirleyici olmasını sağlamıştır.¹¹⁴ Bu husus, Antlaşma’nın Giriş Bölümü’ndeki “[b]u Antlaşma’nın Tarafları, Birleşmiş Milletler Yasası’nın amaçları ve ilkelerine olan inançlarını ve bütün halklar ve bütün hükümetlerle barış içinde bir arada yaşama arzularını teyit ederler”¹¹⁵ hükmünden de çıkarılabilmektedir.

1947’de ABD Başkanı Truman, yukarıda ifade edilen stratejinin bir parçası olarak, “Sovyet komünizminin otoriter, kolektivist, Enternasyonalist ve temelde bireycilik karşıtı ideolojisinin yayılmasını”¹¹⁶ Batı için “varoluşsal bir tehdit” olarak tanımlayan “Çevreleme Politikası”nı (*Containment Policy*) yürürlüğe koymuştur.

---

¹¹³ Mary N. Hampton, “NATO at the Creation: U.S. Foreign Policy, West Germany and the Wilsonian Impulse”, *Security Studies*, Cilt 4, Sayı 3, 1995, s. 613-614.

¹¹⁴ *Ibid.*, s. 624.

¹¹⁵ NATO, “Kuzey Atlantik Antlaşması”, 9 Aralık 2008, https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr (Erişim Tarihi 15 Aralık 2022).

¹¹⁶ George F. Kennan, “The Sources of Soviet Conduct,” *Foreign Affairs*, Cilt 25, Sayı 4, 1947, s. 566-583’ten aktaran Benjamin Martill, “Center of Gravity: Domestic Institutions and the Victory of Liberal Strategy in Cold War Europe”, *Security Studies*, 2018, Cilt 0, Sayı 0, s. 4.

Politika, Wilson’a benzer bir biçimde, ABD’nin sahip olduğu gücün kendisine bir sorumluluk yüklediğine inanan Truman’ın, barış ve demokrasinin dünyaya yayılması, BM’nin güçlendirilmesi ve serbest piyasa kapitalizminin desteklenmesi yönündeki amaçlarını yansıtmaktaydı.¹¹⁷ Truman Doktrini ile ilan edilen politikanın temelleri, ABD’nin Moskova Büyükelçisi George Frost Kennan’ın, *Foreign Affairs* dergisinde Temmuz 1947’de “X” imzasıyla kaleme aldığı ve “Sovyet Tutumunun Kaynakları” (*The Sources of Soviet Conduct*) başlıklı makalesinde atılmıştır.¹¹⁸ Bu makalenin yanı sıra, Truman yönetimince “Ulusal Güvenlik Konseyi”nde (*National Security Council-NSC*) kabul edilen “NSC-68” belgesi de Çevreleme Politikası’nın şekillenmesinde etkili olmuştur. ABD’nin komünizmle sonuna kadar mücadele etmesini savunan bir manifesto niteliğinde olan bu belgeye göre, SSCB’nin “değiştirilemez doğası” nedeniyle, Soğuk Savaş kaçınılmaz bir gerçektir.¹¹⁹

Temel olarak Çevreleme Politikası, Sovyetler Birliği’nin yol açtığı tehditle, ABD ile Batı Avrupa’daki liberal ve demokratik müttefikleri arasındaki “Atlantik uyumunun” kurumsallaştırılması yoluyla oluşturulacak “caydırıcılık” üzerinden mücadele edilmesini savunmaktadır. Bu doğrultuda, NATO’nun kurulması ve Avrupa bütünleşmesinin sağlanmasıyla, Batılı müttefiklerin ortak kabiliyetlerinin daha etkin ve daha düşük maliyetli bir hale getirilmesi öngörülmektedir.¹²⁰ Dolayısıyla politika, ABD’nin Batı Avrupa’ya yönelik uzun vadeli stratejik bir taahhüdünü ifade etmektedir.¹²¹ Bu çerçevede, Çevreleme Politikası’nın ekonomik, askeri ve siyasi olmak üzere üç ayağı bulunmaktadır:

---

¹¹⁷ James Bilisland, *The President, the State and the Cold War: Comparing the Foreign Policies of Truman and Reagan*, New York, Routledge, 2015, s. 56-60.

¹¹⁸ William Woodruff, *A Concise History of the Modern World: 1500 to the Present: A Guide to World Affairs*, New York, Palgrave Macmillan, 2002, s. 372.

¹¹⁹ Walter LaFeber, *The American Age: U.S. Foreign Policy at Home and Abroad 1750 to the Present*, New York, Norton, 1994, s. 505’ten aktaran Sümer, “Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü”, s. 130.

¹²⁰ Martill, “Center of Gravity”, s. 4-5.

¹²¹ Bilisland, *The President, the State and the Cold War*, s. 55.

- 1) Avrupa'nın ekonomik açıdan toparlanmasına yönelik olarak 1948'de Marshall Planı'nın (veya Avrupa Kalkınma Programı'nın) kabul edilmesi,
- 2) 1948'de Sovyetlerin Berlin üzerindeki ablukasını delmek için Berlin Hava Köprüsü'nün ve 1949'da NATO'nun kurulması,
- 3) 1955'te Batı Almanya'nın İttifak tarafından egemen bir devlet olarak tanınması.¹²²

Bunlardan sonuncusu, Soğuk Savaş'tan sonra NATO'nun varlığını devam ettirmesi bakımından oldukça önemlidir. Ancak, çoğu Amerikalı politika yapıcıya göre NATO'nun başarısı, yalnızca Almanya'nın birleştirilmesi ve demokratikleştirilmesine değil, aynı zamanda Batı Almanya ile Batı arasında "ortak bir kimlik" oluşturulmasına da dayanmaktadır.¹²³ Dolayısıyla, 1945 sonrası ABD dış politikasıyla ilgili altı çizilmesi gereken bir diğer husus, ABD'nin bir güvenlik topluluğunun temel unsurlarından birisi olan ortak kimlik inşa etme yönünde bir çaba içinde olduğudur. Bu konuyu, NATO bağlamında gelişen ABD-Almanya güvenlik ilişkisi içinde ele alan Hampton, iki devlet arasında "olumlu bir güvenlik kimliği" meydana geldiğini öne sürmektedir. Hampton'a göre, NATO'nun kurulma nedenlerinden biri, ortak bir tarih ve kader duygusu yaratılmasıyla, devletler arasında olumlu bir kimlik tesis edilmesidir. Bu sosyalleşme süreciyle amaçlanan şey de Batı Almanya seçkinleri ve halkının Batı'yı ve ABD'yi algılama biçiminin olumlu yönde değişmesidir.¹²⁴

2. Kuzey Atlantik Antlaşması'nın İmzalanması

2024'te İsveç'in katılmasıyla, günümüzde 32 üyeli bir uluslararası örgüt haline gelen NATO, Kuzey Atlantik Antlaşması'nın ABD, İngiltere, Kanada, İtalya, Fransa,

---

¹²² Woodruff, *A Concise History of the Modern World*, s. 221.

¹²³ Mary N. Hampton, "NATO, Germany, and the United States: Creating Positive Identity in Trans-Atlantia", *Security Studies*, Cilt 8, Sayı 2-3, 1998, s. 235.

¹²⁴ *Ibid.*, s. 237.

Belçika, Danimarka, Hollanda, Lüksemburg, Portekiz, İzlanda ve Norveç tarafından, Washington’da 4 Nisan 1949’da imzalanması ile kurulmuştur.¹²⁵ Ancak, İttifak’ın görünürlük kazanmaya başlaması, daha önce de ifade edildiği gibi, bu tarihten çok daha öncesine uzanmaktadır. NATO’nun şekillenmesi, ABD ve Avrupalı devletler arasında, daha II. Dünya Savaşı devam ederken başlayan bir dizi etkileşim sonucunda olmuştur. Bu etkileşimlerin bir ürünü olarak ortaya çıkan Truman Doktrini ve Marshall Planı, NATO’yu kuran sürecin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Diğer yandan, bu girişimler Avrupalıların ABD’yle ilgili çekincelerinin sona ermesi ve karşılıklı güvensizliklerin aşılması konusunda yetersiz kalmıştır. Lawrence S. Kaplan, bunlardan ilkinin ABD’nin tek taraflı olarak istediği an feshedebileceğini ve ikincisinde de mevcut siyasi güvensizlikler nedeniyle, yararlanıcılar arasındaki ekonomik faydaların baltalanmasına dair bir ihtimal bulunduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, her ne kadar ABD tek taraflılık politikasını terk etmiş gibi görünse de ABD içinde birtakım direnişlerin hala var olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle, Kaplan’a göre NATO’nun kurulabilmesi, bu girişimlerin yanı sıra, ABD’nin “Batı Avrupa Birliği”ni (BAB) (*Western European Union-WEU*) kuran Brüksel Antlaşması’na destek vermesi ve Vandenberg Kararı ile mümkün olmuştur.¹²⁶

Diğer yandan, NATO’nun temellerini atan ilk antlaşma, 4 Mart 1947’de Fransa ile İngiltere arasında akdedilen Dunkirk Antlaşması’dır. Dolayısıyla, Avrupa-Atlantik güvenlik mimarisine ilişkin tartışmalar, başlangıçta yalnızca Batı Avrupa’yı kapsayan bir biçimde gündeme gelmiş, ABD tabloya sonradan dahil olmuştur. Bu doğrultuda, konuyla ilgili ilk girişim; ortak bir savunma organı, ortak dış, mali ve ekonomik politikalar ile ortak bir vatandaşlık tesis edilmesini öngören 1940 tarihli Londra Bildirisi ile bir Fransız-

---

¹²⁵ NATO, “Member Countries”, 11 Mart 2024, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm (Erişim Tarihi 12 Mart 2024).

¹²⁶ Lawrence S. Kaplan, “NATO after Forty-Five Years: A Counterfactual History”, Papacosma ve Heiss (der.), *NATO in the Post-Cold War Era*, s. 5.

İngiliz Birliği kurulması yönündeki tekliftir. Bu girişim başarısızlıkla sonuçlansa da bu doğrultudaki çabalar devam etmiş ve Brüksel Antlaşması'na zemin hazırlayan Dunkirk Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma'nın, ilerleyen aşamalarda ABD'nin Avrupa'yı ve Kuzey Amerika'yı birbirine bağlayan, daha geniş kapsamlı bir ittifaka katılmasında büyük bir payı bulunmaktadır. Ayrıca, Fransa ve İngiltere arasındaki güvensizliklerin aşılmasına da katkı sağlamış ve diğer Avrupalı devletleri ortak bir güvenlik sistemi için teşvik etmiştir.¹²⁷

Dunkirk Antlaşması'nın ardından Brüksel Antlaşması'nın imzalanması ise, İngiliz Dışişleri Bakanı Ernest Bevin'in önerisi üzerine olmuştur. Sovyetlerin Doğu Avrupa'da 1946-1947 yılları arasındaki yayılmacılığını "Batı medeniyetine" karşı doğrudan bir tehdit olarak algılayan Bevin, Avrupalıları "Rus sızmasına" karşı koymazlarsa, "Batı kalelerinin birbiri ardına çökeceğine" dair uyarmıştır. Bu nedenle çözüm olarak İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında bir savunma antlaşması imzalanmasını teklif etmiştir. Bevin'e göre, Sovyetlerin Avrupa'daki ilerlemesinin durdurulması, bu "sağlam çekirdeğe" İskandinav ülkeleri, İtalya, Batı Almanya, İspanya ve ABD'nin de katılımıyla mümkün olacaktı. Çekoslovakya'nın, 21 Şubat 1948'de vuku bulan Prag Darbesi'yle SSCB nüfuzu altına girmesi Bevin'in uyarılarını haklı çıkarmış ve İngiltere, Lüksemburg, Belçika, Hollanda ile Fransa, Brüksel Antlaşması'nı 17 Mart 1948'de akdetmiştir. Öte yandan, Avrupalıları ABD'yle ortak bir güvenlik mimarisi için harekete geçiren esas olay, Norveç ve SSCB arasında kurulması muhtemel işbirliği olmuştur. Bevin'e göre, olası bir Norveç-Sovyet paketi, İsveç ve Danimarka'da da benzer bir duruma yol açarak, Baltık'ın bir "Rus gölü" haline gelmesiyle sonuçlanması bakımından son derece tehlikeliydi.¹²⁸

---

¹²⁷ John Baylis, "Britain and the Dunkirk Treaty: The Origins of NATO", *Journal of Strategic Studies*, Cilt 5, Sayı 2, 1982, s. 244-246.

¹²⁸ Timothy Andrews Sayle, *Enduring Alliance: A History of NATO and the Postwar Global Order*, New York, Cornell University Press, 2019, s. 11-13.

Prag Darbesi ve Norveç üzerindeki Sovyet baskısının ardından, Brüksel Antlaşması'nın tarafları ile ABD arasında Washington'da bir dizi toplantı düzenlenmiştir. 22 Mart-1 Nisan 1948 tarihleri arasındaki ilk görüşmeler, Brüksel Antlaşması gibi, Bevin'in 11 Mart 1948'de sunduğu şu üç öneri doğrultusunda yapılmıştır:

- 1) ABD'nin de desteklediği bir "İngiltere-Fransa-Benelüks sistemi" (Brüksel Antlaşması),
- 2) ABD'nin daha yakın bir bağlantı içinde olacağı bir "Atlantik güvenlik planı",
- 3) İtalya'yı gözetmek amacıyla kurulacak bir "Akdeniz güvenlik sistemi".

Bu çerçevede, Bevin'in müzakerelerin bir an önce başlatılması yönündeki teklifi Amerikalı yetkililer tarafından kabul edilmiş ve Kuzey Atlantik Antlaşması'nı tasarlayan görüşmelerin ilk perdesi başlamıştır.¹²⁹

Görüşmelerin ardından, 11 Haziran 1948'de ABD Senatosu'nda kabul edilen ve Amerikalı Senatör Arthur H. Vandenberg'in adını taşıyan Vandenberg Kararı, içeriği bakımından son derece önemlidir. Karar, Brüksel Antlaşması da dahil olmak üzere, "sürekli ve etkili bir kendine yardım ile karşılıklı yardımlaşmaya dayanan ve ulusal güvenliğini etkileyen bölgesel ve diğer ortak düzenlemelere"¹³⁰ katılabilmesini öngörerek, ABD'nin Avrupa ile ortak bir güvenlik yapılanması içinde yer almasını mümkün kılmıştır. Ayrıca, bireysel ve ortak meşru müdafaa için, bu bölgesel ve diğer ortak düzenlemelerin de aşamalı ve BM Şartı'na uygun bir biçimde geliştirilmesi konusunda ABD'ye çağrıda bulunmuş ve ABD'nin Şart'ın 51. Maddesi uyarınca barışın korunmasına katkıda bulunmasını öngörmüştür.¹³¹ Kararın ardından, 6 Temmuz-9 Eylül 1948 tarihlerinde ikincisi yapılan Washington Görüşmeleri'nden sonra, taraflar

¹²⁹ John Baylis, *The Diplomacy of Pragmatism: Britain and the Formation of NATO*, New York, Palgrave Macmillan, 1993, s. 92.

¹³⁰ NATO, "U.S. Senate Resolution 239: 80th Congress, 2nd Session-(‘The Vandenberg Resolution’)", 1 Ekim 2009, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17054.htm (Erişim Tarihi 13 Aralık 2022).

¹³¹ *Ibid.*

arasındaki birtakım pürüzler de giderilmiş ve Kuzey Atlantik Antlaşması'nın imzalanmasıyla NATO kurulmuştur.

B. NATO'NUN KURUMSAL GELİŞİMİ VE DÖNÜŞÜMÜ

1. Soğuk Savaş Dönemi (1949-1989)

Başlangıçta NATO, ABD ve Avrupalı devletler arasındaki siyasi uzlaşısı ve bağlılığın sembolik bir ifadesiyken, kurulduktan sonra bir dizi işlev kazanarak ve bünyesine yeni üyeler katarak, büyük bir dönüşüm geçirmiştir. NATO, kurulduğu andan Soğuk Savaş'ın bitimine kadar, savaşın kendine özgü koşullarının doğal bir sonucu olarak, askeri-güvenlik ağırlıklı politikalar izlemiştir. Bu doğrultuda İttifak, Soğuk Savaş boyunca “ortak savunma”nın (*collective defence*) güçlendirilmesi temelinde, üyelerini Sovyet tehdidinden korumaya odaklanmıştır. Diğer yandan, NATO'nun çoğunluğunu oluşturan Avrupalıların askeri kabiliyetlerinin yetersiz olması ve savunma harcaması yapma konusunda isteksiz olmaları, İttifak üyeleri arasında yük paylaşımı sorununa yol açmıştır. Bunun yanı sıra, organ olarak yalnızca Kuzey Atlantik Antlaşması'yla kurulan ve siyasi nitelikli olan “Kuzey Atlantik Konseyi”nin (*North Atlantic Council-NAC*) bulunması, İttifak'ın askeri eksikliklerini gidermesi ve örgütsel kapasitesini geliştirmesi gereğini gözler önüne sermiştir.

Bu çerçevede İttifak, ilk yıllarında birçok sivil ve askeri kurumsal düzenleme tesis etmiştir. Sivil kanatta NAC'nin yapısı değiştirilmiş, “Konsey Milletvekilleri” (*Council Deputies*), “Geçici Konsey Komitesi” (*Temporary Council Committee*), “Atlantik Topluluğu Komitesi” (*Atlantic Community Committee*) ile askeri, savunma, üretim, mali ve ekonomik alanda bir dizi kurul ve çalışma grubu kurulmuştur.¹³² Askeri kanatta ise, “Savunma Komitesi” (*Defence Committee*), “Askeri Komite” (*Military Committee*),

¹³² NATO, “NATO Civil Organisation Records: 1949-April 1952”, Şubat 1999, <https://www.nato.int/archives/a4952.htm> (Erişim Tarihi 16 Aralık 2022).

“Askeri Temsilciler Komitesi” (*Military Representatives Committee*) ve “Daimi Grup” (*Standing Group*) oluşturulmuştur.¹³³

NATO, 6 Ocak 1950’de de askeri-güvenlik odaklı politikasını yansıtan ilk strateji belgesini yayımlamıştır. İttifak’ın birincil işlevinin “saldırganlığı caydırmak” olduğunu ve NATO kuvvetlerinin ancak meşru müdafaa durumunda devreye gireceğini ifade eden belge, stratejik bombalama yeteneğinin “her tür silahla ve derhal” güvence altına alınması gerektiğini belirtmiştir.¹³⁴ Kore Savaşı’nın 25 Haziran 1950’de vuku bulması da NATO’nun endişelerini haklı çıkarmış ve Müttefikler askeri çabalarını hızlandırmıştır. Bu çerçevede, ABD Avrupa’da kuvvet konuşlandırılması yönünde büyük bir taahhütte bulunmuş, Avrupalı üyeler savunma harcamalarını artırmış ve 1951’de Eisenhower’ın ilk komutanı olarak atandığı “Avrupa Müttefik Kuvvetler Yüksek Karargahı” (*Supreme Headquarters Allied Powers Europe-SHAPe*) kurulmuştur.¹³⁵

NATO’nun Soğuk Savaş yıllarındaki dönüşümünü yansıtan en önemli gelişmelerden bir diğeri, Şubat 1952’deki Lizbon Zirvesi’dir. Bu zirvede üyeler, İttifak’ı Almanya’nın nihai birleşimine hazırlamak ve Kore Savaşı’nın yol açtığı kritik dönemeci sonlandırmak için bir araya gelmiştir. Ayrıca, NATO’nun yeniden yapılandırılması kabul edilmiş ve NAC Başkan Yardımcısı olarak görev yapacak olan bir Genel Sekreter, NATO’daki en kıdemli sivil yetkili olarak atanmıştır.¹³⁶ NATO’nun ilk yıllarında İttifak’la işbirliği yapan ve Sovyet baskısıyla karşılaşan Türkiye ve Yunanistan’ın tam üyeliği, Eisenhower’ın askeri planlarında kritik bir öneme sahipti. Dolayısıyla aynı

¹³³ NATO, “NATO Military Organisation Records (1949-1974)”, Şubat 2008, <https://www.nato.int/archives/mil4958.htm> (Erişim Tarihi 16 Aralık 2022).

¹³⁴ NATO, “Strategic Concepts”, 18 Temmuz 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm (Erişim Tarihi 14 Aralık 2022).

¹³⁵ Celeste A. Wallander, “Institutional Assets and Adaptability: NATO after the Cold War”, *International Organization*, Cilt 54, Sayı 4, 2000, s. 713.

¹³⁶ Seth A. Johnston, *How NATO Adapts: Strategy and Organization in the Atlantic Alliance since 1950*, Baltimore, John Hopkins University Press, 2017, s. 68.

zirvede, iki devletin NATO'ya üye olmaya davet edilmesine karar verilmiş ve İttifak, Avrupa savunmasına bir bütün olarak odaklanmıştır.¹³⁷

Aynı yıl, Batı Almanya'nın Avrupa savunmasına dahil edilmesi amacıyla Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya, Lüksemburg ve Batı Almanya arasında Avrupa Savunma Topluluğu Antlaşması (veya Paris Antlaşması) imzalanmıştır. Eski Fransa Başbakanı René Pleven tarafından 1950'de dile getirilen Pleven Planı'na dayanan Antlaşma, Almanya'nın herhangi bir tehdit oluşturmadan Avrupa savunmasına katkıda bulunmasını öngörmektedir.¹³⁸ Diğer yandan, Antlaşma'nın Ağustos 1954'te Fransız Parlamentosu'nda reddedilmesi nedeniyle, bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İttifak üyeleri arasındaki ilk kriz olan bu olay, Fransa'nın ulusal egemenliğinin Almanya'nın silahlanmasına izin veren uluslararası bir organ tarafından sınırlandırılacağına dair endişesini yansıtmaktadır.¹³⁹ Bu gelişmenin ardından, Eylül-Ekim 1954'te aynı amaçla gerçekleştirilen bir dizi üst düzey temas sonucu İngiltere, Fransa ve ABD, Batı Almanya'yı egemen bir devlet olarak tanımış ve Batı Almanya İtalya'yla birlikte BAB'a dahil edilmiştir. Bu olay, Batı Almanya'nın 1955'te NATO'ya üye olmasının önünü açması bakımından dikkate değerdir.¹⁴⁰

Kore Savaşı'nın henüz sona ermiş olduğu 1954 yılında, NATO'nun büyük ölçüde konvansiyonel silah kullanımı ve yığınağına dayanan savunması, Truman'dan sonraki ABD Başkanı Eisenhower'ın 1953'te ortaya attığı "Yeni Bakış" (*New Look*) stratejisiyle birlikte köklü bir değişime uğramıştır. Bu farklılığın nedenlerini analiz edebilmek için, daha önce de bahsedilen ve Truman yönetiminin kabul ettiği NSC-68'in Çevreleme Politikası'nı nasıl şekillendirdiğine yer vermek gerekmektedir. İlk olarak NSC-68, ulusal ve küresel güvenliği bütünleşik olarak ele aldığından, jeopolitik ve ideolojik sınırlar

---

¹³⁷ Sayle, *Enduring Alliance*, s. 22-23.

¹³⁸ Martill, "Center of Gravity", s. 27.

¹³⁹ Testoni, "Introduction", s. 6.

¹⁴⁰ Sayle, *Enduring Alliance*, s. 25-26.

kaybolmuş ve politika esnekliğini yitirmiştir. İkincisi, ABD ve NATO, caydırıcılığın inandırıcılığını koruyabilmesi için konvansiyonel güç yeteneklerine eğilmek zorunda kalmış, bu da İttifak'ın nükleer kabiliyetlerinin gelişmesini engellemiştir. Sonuncusu, NSC-68'in SSCB'yi yalnızca ABD'ye değil “bütün Batı uygarlığına” karşı bir tehdit olarak kabul etmesi ve Soğuk Savaş'ı komünizmin her kazancının Batı için bir kayıpla sonuçlanacağı “sıfır toplamlı bir oyun” (*zero-sum game*) olarak görmesidir. Bu nedenle, ABD'nin komünizme karşı inisiyatif alması ve ezici bir güç konumunda olması, meydana gelebilecek bütün olumsuzlukların göz ardı edilmesi pahasına, hayati bir öneme sahip olarak görülmüştür.¹⁴¹

Bütün bunların yanı sıra NSC-68, ABD'ye yönelik esas tehdidi ekonomik iflastan ziyade komünizm olarak kabul etmesiyle büyük savunma harcamalarını da meşrulaştırmaktaydı. Bu savurganlığı reddeden Eisenhower, ABD halkını “kazanılmaz bir savaş” için belirsiz bir fedakarlığa sürüklemek istememekteydi. Bu nedenle Eisenhower, NSC-68'in temel ilkelerini kabul etmekle birlikte, belgede yer alan unsurların Çevreleme Politikası üzerinde yol açtığı zararları sonlandırmak için strateji değişikliğine giderek, savaşta üstünlüğü “minimum maliyetle” kazanmayı amaçlamıştır. Bunun bir sonucu olarak yeniden tasarlanan Çevreleme Politikası'nın temel unsuru şunlar olmuştur: nükleer silahlara yeniden odaklanma, Müttefiklerle yük paylaşımı ile gizli, ekonomik ve psikolojik savaş.¹⁴²

30 Ekim 1953 tarihli “NSC-162/2” ile resmen kabul edilen Yeni Bakış, herhangi bir saldırı durumunda, nükleer silahları da diğer silahlar kadar kullanılabilir olarak değerlendirmiş ve Batı Avrupa'nın savunmasında en büyük caydırıcı unsur olarak nükleer silahların önemine işaret etmiştir.¹⁴³ Bu politika değişikliği, kaçınılmaz olarak NATO

¹⁴¹ Alan P. Dobson ve Steve Marsh, *US Foreign Policy since 1945*, New York, Routledge, 2006, s. 33.

¹⁴² *Ibid.*, s. 35-36.

¹⁴³ Gregory W. Pedlow, “NATO Strategy Documents 1949-1969”, <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/intro.pdf> (Erişim Tarihi 25 Aralık 2022).

savunmasının da nükleer kabiliyetlere dayandırılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu doğrultuda SSCB, konvansiyonel silahlarla Avrupa'yı işgal etme çabası içine girse bile NATO nükleer gücünü kullanabilecek ve böylece Sovyet saldırganlığına “kitlesel karşılık”¹⁴⁴ (*massive retaliation*) verecekti.¹⁴⁵

NATO'nun Soğuk Savaş döneminde geçirdiği dönüşümlerden bir diğeri, “İttifak'ın bir arada tutulmasının” temel önceliklerinden biri haline gelmesidir. Bunun esas nedeni, ABD ve Avrupalılar arasındaki çıkar farklılıklarının NATO'nun birliğini tehdit etmesidir.¹⁴⁶ Bu durumun en belirgin göstergelerinden biri, 1956 yılında çıkan Süveyş Krizi'dir. Süveyş'te meydana gelen gelişmeler, İngiltere'nin ABD yanlısı bir dış politika izlerken Fransa'nın tam tersi bir tutum içinde olması nedeniyle, NATO üyeleri arasında Soğuk Savaş döneminde ikinci bir kriz çıkmasına neden olmuştur.¹⁴⁷ Süveyş Krizi'ni NATO için bir fırsat olarak gören ve İngiliz-Amerikan yakınlaşmasının NATO'nun geleceği için bir model oluşturmasını bekleyen Eisenhower, İttifak'ı dağılmaktan kurtarmış, ancak bir yandan da gelecekteki transatlantik krizlerin tohumlarını ekmiştir.¹⁴⁸

1960'lar ise, U-2 Casus Uçağı Krizi, Berlin Duvarı'nın inşası ve Domuzlar Körfezi Çıkarması gibi gelişmeler nedeniyle gergin başlamıştır. Buna ek olarak, 1962'de Sovyetler Birliği Küba'ya orta menzilli balistik füzeler yerleştirerek, ABD'nin kıtalararası balistik füzelerdeki üstünlüğünü etkisiz hale getirmiş ve Doğu ve Batı Bloku ciddi bir nükleer savaşın eşiğine gelmiştir.¹⁴⁹ 4 Ekim 1957'de, SSCB'nin Sputnik 1'i fırlatmasının yanı sıra, Küba Füze Krizi de her iki blok arasındaki teknolojik açığın hızla kapandığını göstermiştir. Böylece, Soğuk Savaş'ın odağı, nükleer silahların yayılmasının

---

¹⁴⁴ Kitlesel karşılık stratejisi, NATO'nun 1957'de kabul edilen üçüncü stratejik konsepti ile resmileşmiştir.

¹⁴⁵ Nejat Doğan, “NATO'nun Örgütsel Değişimi, 1946-1999: Kuzey Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütüne”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 60, Sayı 3, 2005, s. 75.

¹⁴⁶ Sayle, *Enduring Alliance*, s. 8.

¹⁴⁷ Testoni, “Introduction”, s. 6.

¹⁴⁸ Sayle, *Enduring Alliance*, s. 30.

¹⁴⁹ Woodruff, *A Concise History of the Modern World*, s. 223-224.

yol açtığı “dehşet dengesi”nin (*balance of terror*) korunmasına kaymıştır. Savaşın değişen doğası, Çevreleme Politikası’nda da bir revizyon gerektirmiş ve Eisenhower’dan sonra göreve gelen ABD Başkanı John F. Kennedy, “Yeni Sınır” (*New Frontier*) yaklaşımını ortaya atmıştır. Bu çerçevede ABD, “Karşılıklı Kitlel Yıkım”dan (*Mutual Assured Destruction*) kaçınmak için, Amerikan savunmasında nükleer silahlara daha az pay veren “esnek karşılık” (*flexible response*) stratejisini benimsemiştir.¹⁵⁰

NATO’nun kendini Soğuk Savaş’ın değişen koşullarına uyarlaması ise, Avrupalılar ve ABD arasındaki görüş ayrılıkları nedeniyle kolay olmamıştır. 1955’te başlayan ve 1960’larda hala devam etmekte olan Vietnam Savaşı, Avrupalılar arasında Amerikan karşıtlığını güçlendirmiştir. Buna ek olarak, ABD’nin askeri doktrinini değiştirmesi, Avrupa savunmasına olan bağlılığının sorgulanmasına yol açmıştır.¹⁵¹ Mayıs 1962’deki NATO toplantısında, ABD Dışişleri Bakanı Dean Acheson’a ek olarak, Savunma Bakanı Robert McNamara, Kennedy’nin politika değişikliği doğrultusunda, NATO savunmasında konvansiyonel silahlara da rol verilmesine dair bir teklifte bulunmuştur. Ancak bu öneri, Müttefiklerin kendi bağımsız nükleer programlarından vazgeçmesini gerektirdiği için Avrupalılar tarafından başlangıçta büyük bir dirençle karşılanmış ve İttifak içinde bir başka krizi doğurmuştur. Diğer yandan, 1964’te İngiltere ve 1966’da Batı Almanya’daki hükümet değişiklikleri ile aynı yıl Fransa’nın NATO’nun askeri kanadından çekilmesi, yeni stratejinin kabulünün önündeki engellerin aşılmasını sağlamıştır.¹⁵²

1960’lı yılların sonlarına doğru Müttefikler, değişen uluslararası konjonktür nedeniyle, NATO’ya “yeni bir yüz” kazandırmak için birtakım girişimlerde bulunmuştur. Bunlardan biri, Belçika Dışişleri Bakanı Pierre Harmel’in kaleme aldığı İttifak’ın Gelecekteki Görevleri veya Harmel Raporu olarak bilinen belgedir. 14 Aralık 1967’de

---

¹⁵⁰ Dobson ve Marsh, *US Foreign Policy since 1945*, s. 38.

¹⁵¹ Testoni, “Introduction”, s. 6.

¹⁵² Doğan, “NATO’nun Örgütsel Değişimi, 1946-1999”, s. 77-79.

kabul edilen rapor, NATO'nun Batı'yı savunan, aynı zamanda Doğu'yla ilişkilerin yumuşamasını sağlayan bir örgüt imajıyla, varlığını meşrulaştırma aracı olarak görülmüştür.¹⁵³ NATO'nun askeri güvenliği sağlamak ve yumuşamayı teşvik etmek şeklinde iki temel işlevi olduğunu savunan rapor, askeri güvenliğin ve yumuşama politikasının birbirini "tamamladığını" öne sürmüştür. Ayrıca, Fransa ile ABD'nin yakınlaşması için bir bağlam sunarak, İttifak'ın bütünlüğünün önündeki en önemli engelin ortadan kaldırılmasına yardımcı olmuştur.¹⁵⁴

1970'ler ise, 20. yüzyılın sonlarında "küreselleşme" olarak anılacak bir sürecin başladığı yıllardır. Bu süreç, Kennedy'nin ardından ABD Başkanı olan Richard M. Nixon'ın, 1971'de doların altına çevrilebilirliğini sona erdirmeye yönünde aldığı karar sonucu, sabit döviz kuruna dayalı Bretton Woods Sistemi'nin çökmesi ve 1973 Petrol Krizi'yle birlikte, Avrupa'da zirve yapan ekonomik büyüme dönemini ifade eden "Altın Çağ"ın bitmesiyle başlamıştır.¹⁵⁵ Ayrıca bu yıllar, Doğu ve Batı Bloku arasındaki gerginliğin görece azaldığı ve literatüre "Yumuşama" (*détente*) olarak geçen yeni bir dönemin başlangıcına da işaret etmektedir. Bu dönemde, iki kutupluluğun yıkılmakta olduğunu ve ABD'nin 1945 sonrası yapıları koruma yeteneğinin büyük bir baskı altında olduğunu fark eden Nixon ve ABD Dışişleri Bakanı Henry A. Kissinger, Çevreleme Politikası'nın daha esnek bir versiyonunu geliştirmiştir. Öncekiler gibi Sovyetler Birliği'ni kontrol altına almayı amaçlayan yeni politika, temelde iki blok arası müzakereler üzerinden yürütülmüştür. Bu çerçevede, özellikle nükleer yayılmayı kontrol etme ve anti-balistik füze sistemlerini sınırlama alanında öne çıkan politika neticesinde, Mayıs 1972'de "Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri I Antlaşması" (*Strategic Arms Limitation Talks (SALT) I Treaty*) imzalanmıştır.¹⁵⁶

---

¹⁵³ Sayle, *Enduring Alliance*, s. 148.

¹⁵⁴ Johnston, *How NATO Adapts*, s. 113-114.

¹⁵⁵ Ben Rosamond, "The Political Economy Context of EU Crises", Desmond Dinan et al. (der.), *The European Union in Crisis*, London, Palgrave Macmillan, 2017, s. 40.

¹⁵⁶ Dobson ve Marsh, *US Foreign Policy since 1945*, s. 41-43.

ABD'deki politika değişikliğinin yanı sıra, yumuşamayla birlikte Avrupa'daki katı siyasi bölünmeler de hafıflemiş ve “Doğu Politikası”nın (*Ostpolitik*) bir sonucu olarak, Almanya ve Doğu arasındaki ilişkiler normalleşmiştir. Böyle bir ortamda, Avrupa'da SSCB'nin de dahil olduğu ortak bir güvenlik rejimi kurulması amacıyla girişimler başlatılmış ve AGİK toplanmıştır.¹⁵⁷ Bu yöndeki müzakerelerin bir ürünü olarak ortaya çıkan ve 1975'te imzalanan Helsinki Nihai Senedi, Avrupa'daki mevcut sınırları tanıması ve bunların barışçıl olarak değiştirilebilmesini öngörmesi bakımından, II. Dünya Savaşı'nı resmen sona erdiren bir barış antlaşması niteliğindedir.¹⁵⁸

Bu ılımlı gelişmelere rağmen İttifak, Türkiye ve Yunanistan arasındaki Ege Denizi uyuşmazlığı ve 1974'te Kıbrıs'ta çıkan kriz gibi sorunlarla uğraşmaktaydı. Ayrıca, Güney Doğu Asya, Afrika, Orta Amerika ve Afganistan'da görüldüğü gibi, askeri yığınak yapmaya devam eden Sovyetler Birliği, yayılmacı emellerine son vermemiştir. Bu durum, hem ABD ve Avrupalılar arasındaki huzursuzluğu hem de Avrupalıların kendi içindeki siyasi kargaşayı tetiklemekteydi. Dolayısıyla, 1970'lerin sonlarında ve 1980'lerin başlarında, Avrupa kamuoyu ve parlamentolarında NATO aleyhine görüşlerin arttığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, yükselen “barış hareketi” (*peace movement*) dalgası, İttifak'ı içerden tehdit etmiştir.¹⁵⁹ Ayrıca, Avrupa kıtasında yumuşamanın devamlılığını sağlama gayesi güden Avrupalıların, SSCB tehdidinin Kuzey Atlantik dışında caydırılması amacıyla, ABD'yle işbirliği yapmakta isteksiz davranması, NATO'nun yeni görevler üstlenmesine engel olmuştur. Avrupalılar, NATO içinde bağımsız hareket edebilmek için “Avrupa Grubu” (*European Group*) gibi oluşumlar da kurarak, ABD'ye muhalefet etmeyi sürdürmüştür.¹⁶⁰

¹⁵⁷ Johnston, *How NATO Adapts*, s. 119-120.

¹⁵⁸ Dobson ve Marsh, *US Foreign Policy since 1945*, s. 44.

¹⁵⁹ Oliver Ramsbotham, *Modernizing NATO's Nuclear Weapons: “No Decisions Have Been Made”*, New York, Palgrave Macmillan, 1989, s. 26.

¹⁶⁰ Doğan, “NATO'nun Örgütsel Değişimi, 1946-1999”, s. 83-84.

1980’li yılların başlarında, Vietnam Savaşı, İran Rehine Krizi, Sovyetlerin Afganistan’ı işgali ve ekonomik durgunluk gibi birçok nedenden ötürü, ABD’nin SSCB karşısındaki üstünlüğünün azaldığına dair yaygın bir görüş bulunmaktaydı. 1981’de göreve gelen ABD Başkanı Ronald Reagan ise, ABD’nin düşüşte olduğunu tümüyle reddetmiş ve dış politikasını Amerikan İstisnacılığı’na dayandırmıştır.¹⁶¹ Bu doğrultuda, Reagan’ın savunma harcamalarını artırması ve “Yıldız Savaşları” (*Star Wars*) olarak da bilinen “Stratejik Savunma Girişimi” (*Strategic Defence Initiative*) gibi programlar başlatmasıyla, Sovyet ekonomik sisteminin çöküşü hızlanmıştır.¹⁶² Ayrıca, Doğu Avrupa’daki barışçıl devrimler, ülkelerdeki komünist yönetimlerle birlikte, bölge üzerindeki Sovyet hegemonyasına da son vermiştir.¹⁶³ Bu gibi gelişmeler sebebiyle 1980’ler, Soğuk Savaş’ın bitimini işaret eden yıllardır.

Bu dönemde, Avrupa Füzerleri Krizi gibi İttifak içi uyuşmazlıklarla ve İspanya’nın üyeliğiyle meşgul olan NATO ise, Soğuk Savaş’ın yatışmasının bir sonucu olarak, sınırlı bir miktarda da olsa değişim göstermiştir. Bunlardan en bariz olanı; Portekiz, Türkiye ve Yunanistan’ın otoriter rejimlerin varlığına rağmen NATO üyesi olmalarıken, İspanya’nın demokratikleştikten sonra İttifak’a katılmasıdır.¹⁶⁴ Bir başka örnek, NATO’nun Mihail Gorbaçov önderliğindeki Sovyetler Birliği’nin Avrupa’daki askeri varlığını azaltmasına ve silahların kontrolüyle ilgili müzakerelerin artmasına bağlı olarak, tatbikatlarının sayısını ve ölçeğini azaltmasıdır. Böylece, karşılıklı olarak güven artırıcı önlemler süreci başlamıştır. Ayrıca NATO, SSCB ile ABD arasında 1987’de akdedilen “Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler Antlaşması” (*Intermediate-Range Nuclear Forces (INF) Treaty*) ile nükleer stratejisinde de değişikliğe gitmiştir.¹⁶⁵ İttifak’ın 1980’lerde

---

¹⁶¹ Bilsland, *The President, the State and the Cold War*, s. 102.

¹⁶² Johnston, *How NATO Adapts*, s. 119.

¹⁶³ Ingo Peters, “New Security Challenges and Institutional Change: Introduction”, Ingo Peters (der.), *New Security Challenges: The Adaptation of International Institutions: Reforming the UN, NATO, EU and CSCE since 1989*, New York, Palgrave Macmillan, 1996, s. 11.

¹⁶⁴ Frank Schimmelfennig, “NATO Enlargement: A Constructivist Explanation”, *Security Studies*, Cilt 8, Sayı 2-3, 1998, s. 231.

¹⁶⁵ Wallander, “Institutional Assets and Adaptability”, s. 717.

geçirmeye başladığı bu gibi dönüşümlerin, Soğuk Savaş'tan sonra ivme kazandığı görülmektedir.

2. Soğuk Savaş Sonrası Dönem (1989-2000)

Berlin Duvarı'nın 1989'da yıkılmasının ardından, 3 Ekim 1990'da Batı ile Doğu Almanya birleşmiştir. Bu gelişme, iki Almanya, ABD, İngiltere, Fransa ve SSCB'nin Almanya'nın tamamıyla ilgili haklarından feragat ettiği “2+4 Müzakereleri”nin bir ürünüdür. Bu müzakerelerin önemi ise, Almanya'nın, geçmişte kendisini kontrol altında tutmak için “kurumsal bağ” işlevi gören NATO ve AT gibi kurumların bir parçası olarak kalmaya ve bunlarla olan bağlarının derinleşmesine yönelik isteğini ifade etmesidir. Buna paralel olarak Almanya, Fransa'yla birlikte Avrupa bütünleşmesinin kapsamını genişletmek için Nisan 1990'dan itibaren birtakım girişimlerde bulunmuş ve bu sürecin sonunda Şubat 1992'de AB Antlaşması imzalanmıştır. Böylece Almanya, artık hiçbir şekilde tehdit oluşturmadığına dair tüm taraflara garanti vermiş ve “Almanya sorunu”¹⁶⁶ çözülmüştür.¹⁶⁷ Müzakerelerin ardından, Kasım 1990'daki AGİK Zirvesi'nde de Avrupa'nın bölünmüşlüğüne sona erdiği resmen kabul edilmiş ve “Avrupa'da Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması” (AKKA) (*Treaty on Conventional Forces in Europe-CFE*) imzalanarak, Avrupalı devletlerin görece güçlerinin kurumsallaşması sağlanmıştır.¹⁶⁸ Bu gelişmeler, Avrupa'nın güvenlik rejiminin dönüşümünün, uluslararası konjonktürdeki değişimle paralel bir seyir izlediğini göstermektedir.

¹⁶⁶ Almanya sorunu, Almanya'nın II. Dünya Savaşı sonrası siyasi geleceğine ilişkin görüşmeleri ve bu bağlamda, ABD ile Sovyetler Birliği arasında zaman içinde ortaya çıkan uyuşmazlığı ifade etmektedir. Bu sorun, uluslararası sistemde değişen güç dağılımının yanı sıra, ABD'nin Batı Avrupa'da benzersiz bir güç boşluğuyla karşılaşması ve düzen kurma imkânına sahip olması gibi yapısal unsurların bir sonucu olarak, ABD'nin Almanya politikasına yeniden yön vermesiyle ortaya çıkmıştır. Çınar Özen ve Klevis Kolasi, “ABD'nin Almanya Politikası ve Yapısal Belirleyenler: Savaş Sonrası Güç Asimetrisi ve Hegemonik Düzen İnşası”, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt 15, Sayı 2, 2016, s. 133-134.

¹⁶⁷ Peters, “New Security Challenges and Institutional Change”, s. 12.

¹⁶⁸ Volker Rittberger et al., “Toward an East-West Security Regime: The Case of Confidence and Security Building Measures”, *Journal of Peace Research*, Cilt 27, Sayı 1, 1990, s. 67'den aktaran Doğan, “NATO'nun Örgütsel Değişimi, 1946-1999”, s. 86.

İki Almanya'nın birleşmesinin ardından, 1991'in sonlarında Varşova Paktı ile SSCB'nin de çözülmesiyle biten Soğuk Savaş, bir dizi değişimi beraberinde getirmiştir. Bunlardan biri, Soğuk Savaş'tan sonra güvenliğin yalnızca “devlet” odaklı olamayacağı, yani tek bir “referans nesnesine” (*referent object*) indirgenemeyeceği gerçeğinin gözler önüne serilmesidir. Bu bağlamda, devletlerin yanı sıra birey, toplum ve çevre gibi unsurların da referans nesnesi olması söz konusu olmaktadır. Ayrıca, Soğuk Savaş'ın barışçıl sonu, devlet içi çatışmaların artması, Batılı toplumların göç korkusu, çevrenin tahribi ve salgın hastalıkların hızla yayılması gibi olgular da güvenliğin sadece askeri açıdan ve güç odaklı ele alınamayacağını göstermiştir.¹⁶⁹

Soğuk Savaş'ın bitmesi, Sovyetler Birliği ve Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin (YSFC) ardıl devletlerinin yeniden inşasını da gerektirmiştir. Ancak bu süreç, ilgili ülkelerde toplumsal huzursuzluk, ekonomik sıkıntı ve siyasi belirsizlik ortamı yaratmıştır. Ayrıca, eski YSFC coğrafyası ve Kafkasya'da da görüldüğü gibi, devlet içi etnik ve milliyetçi çatışmalar ile devletler arası toprak ve sınır anlaşmazlıkları çıkmıştır. Buna ek olarak, Batılı toplumlardan mali yardım alma ve başta ABD ve NATO olmak üzere, Rusya'ya karşı güvenlik garantisi edinme arayışı içindeki Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri (MDAÜ), Batı ekonomik ve toplumsal sistemiyle bütünleşmek için adeta sıraya girmiştir.¹⁷⁰ Böyle bir ortamda NATO, hem kendini değişen koşullara kurumsal ve operasyonel düzeyde uyarlamak için bir dizi dönüşüm geçirmiş hem de yeni demokratikleşen devletleri bünyesine katmak amacıyla, gündeminde genişlemeye ağırlıklı olarak yer vermiştir.

Bu doğrultuda, Temmuz 1990'daki Londra Zirvesi'nde kabul edilen Londra Bildirisi, İttifak'ın diplomatik temas kurmaya davet ettiği SSCB ve Varşova Paktı'nı düşman olarak görmediğini belirtmesi bakımından, Soğuk Savaş sonrası NATO'nun

---

¹⁶⁹ Barry Buzan ve Lene Hansen, *The Evolution of International Security Studies*, Cambridge, Cambridge University Press, 2009, s. 187.

¹⁷⁰ Peters, “New Security Challenges and Institutional Change”, s. 11-12.

dönüşümünün başlangıcına işaret etmektedir. Ayrıca, İttifak'ın değişen şartlara uyum sağlama kararlılığını ortaya koyan ve Kasım 1991'deki Roma Zirvesi'nde deklare edilen Stratejik Konsept'in temelleri de bu zirvede atılmıştır. Stratejik Konsept 1991, İttifak'ın temel amacının “ortak savunma” olarak kaldığını teyit etmekle birlikte, Soğuk Savaş sonrası NATO'yu tehdit eden birtakım yeni olgulara atıf yapmaktadır. Bu çerçevede, Soğuk Savaş'tan sonra güvenlik kavramının geçirdiği dönüşüme paralel olarak, tehditlerin yalnızca askeri olmaktan çıkarak ekonomik, sosyal ve siyasi bir boyut da kazandığını vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra, terörizm, kitle imha silahları ve balistik füze teknolojisinin başta Güney Akdeniz ve Orta Doğu'da olmak üzere yayılması gibi küresel sorunlara da yer vermektedir.¹⁷¹

Stratejik Konsept, Nisan 1999'daki Washington Zirvesi'nde güncellenerek Soğuk Savaş'ın akabinde NATO'nun izlediği stratejiye birkaç kayda değer yenilik getirmiştir. Buna göre Stratejik Konsept 1999'da, İttifak'ın coğrafi kapsamı, Rusya ve Ukrayna da dahil olmak üzere tüm Avrupa'yı içine alacak şekilde genişletilmiş ve Kuzey Atlantik'in dışına çıkılarak “Avrupa-Atlantik” bölgesi olarak tanımlanmıştır. Bunun sonucu olarak, İttifak'ın genişlemeye açık olduğu vurgulanmış ve genişleme, NATO'nun yeni görevleri için önemli bir araç haline getirilmiştir. İlaveten, NATO içindeki Avrupa kanadının, güvenlik ve savunma alanında daha fazla yer edineceği ifade edilmiş ve kriz yönetimi ile ortaklık, İttifak'ın temel görevleri arasına dahil edilmiştir.¹⁷²

Stratejik Konsept'in kabulüne ek olarak, Roma Zirvesi'nde NATO üyesi olmayanları siyasi tartışmalara dahil etmek ve bu devletlerle işbirliğini resmi bir platformda yürütmek üzere, “Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi” (*North Atlantic Cooperation Council-NACC*) tesis edilmiştir. NACC; şeffaflık, sivil-asker ilişkilerini geliştirmek, savunma dönüşümünü ve reformunu ilerletmek ve danışmanlık yoluyla

---

¹⁷¹ Wallander, “Institutional Assets and Adaptability”, s. 717-718.

¹⁷² Doğan, “NATO'nun Örgütsel Değişimi, 1946-1999”, s. 98-100.

Müttefiklerin güvenlik riskleriyle başa çıkmalarını sağlamak amacıyla tasarlanmıştır.¹⁷³ Ayrıca NACC'nin, Doğu Avrupa'yı yeniden canlanan milliyetçilikten arındıracağı, Doğu-Doğu çatışması olasılığını azaltacağı ve bölgedeki Sovyet etkisini tersine çevireceği öngörülmüştür. Zirve'de kabul edilen Roma Bildirisi, İttifak içinde bir Avrupa sütununun önemine değinmesine rağmen, bunun BAB çerçevesinde geliştirilmesi yönündeki ABD tercihinin yansıtılmaktaydı. Bu durum, ABD'nin Avrupalıların NATO'dan ayrı ve etkili bir savunma yeteneği geliştirmesi konusundaki direncinin bir göstergesidir. Dolayısıyla ABD, NACC'yi Avrupalılara kabul ettirmek için, NATO içinde bir Avrupa sütununun varlığını onaylayarak taviz vermiştir.¹⁷⁴

NATO'nun Soğuk Savaş sonrası dönüşümüyle ilgili bir başka dönüm noktası, Ocak 1994'teki Brüksel Zirvesi'dir. Bu zirvede, NATO ve BAB'ın birlikte kurduğu “Birleşik Müşterek Görev Gücü”nün (*Combined Joint Task Force-CJTF*) yanı sıra, eski Doğu Bloku ülkelerini kapsayacak “Barış İçin Ortaklık” (BİO) (*Partnership for Peace-PfP*) oluşturulmuştur. İlk kez ABD tarafından 1993'te ortaya atılan BİO, Avrupa-Atlantik bölgesindeki tüm devletlerin üyeliğine açık tutulmuştur. NACC'den daha geniş kapsamlı olan BİO ile başta “barışı koruma” (*peacekeeping*), arama kurtarma ve insani operasyonlar olmak üzere, birçok konuda ortak planlama, eğitim ve tatbikatlar yoluyla, askeri işbirliğinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca BİO'nun, tüm üyelerin aynı anda bir araya geldiği NACC'den farklı olarak, NATO ve ilgili ortak ülke arasındaki “Bireysel Ortaklık Programları” (*Individual Partnership Programmes*) üzerinden yürütülmesi öngörülmüştür. Böylece BİO, ortak ülkelerin NATO kurumlarıyla doğrudan etkileşime girmelerini sağlayarak, İttifak'ın kurumsallık düzeyinin artmasına katkıda bulunmuştur.¹⁷⁵

¹⁷³ Wallander, “Institutional Assets and Adaptability”, s. 720.

¹⁷⁴ Sayle, *Enduring Alliance*, s. 234-236.

¹⁷⁵ Johnston, *How NATO Adapts*, s. 153-154.

Buna ek olarak, yine 1994'te, Avrupa-Atlantik bölgesi dışında kalan ve NATO üyesi olmayan ülkelerle kurumsallaşmış bir işbirliği tesis etmek amacıyla da “Akdeniz Diyalogu” (*Mediterranean Dialogue*) oluşturulmuştur.¹⁷⁶ NATO'nun kurumsallığını artırma çabaları, 1997'de “Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi” (*Euro-Atlantic Partnership Council-EAPC*) ve 1998'de “NATO-Rusya Daimi Ortak Konseyi”nin (*NATO-Russia Permanent Joint Council-PJC*) kurulmasıyla da devam etmiştir. NACC'nin yerini almak üzere kurulan ve NACC gibi üye olmayanların da dahil olduğu EAPC, BİO kapsamındaki siyasi konuların tartışıldığı ve Avrupa'daki güvenlik ortaklıklarının siyasi yönünün değerlendirildiği bir forum olarak tasarlanmıştır.¹⁷⁷

NATO, bir dizi askeri ve insani operasyon da gerçekleştirerek, Soğuk Savaş sonrası koşullara operasyonel açıdan uyum sağlama çabası içinde de olmuştur. İttifak'ın bu dönem gerçekleştirdiği ilk askeri operasyonlar, Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle birlikte Ağustos 1990'da çıkan Körfez Savaşı kapsamında Türkiye'de düzenlenmiştir. NATO'nun savaş esnasında gerçekleştirdiği ve birlikte “Güney Muhafız Operasyonu” (*Operation Southern Guard*) olarak anılan iki operasyon kapsamında, havadan erken uyarı uçakları ve hava savunma paketleri Türkiye'de konuşlandırılmıştır. Diğer yandan İttifak, Körfez Savaşı'nda doğrudan yer almamıştır; bu iki operasyon, yalnızca bir NATO üyesini (Türkiye) korumak amacıyla yapılmıştır. Kuveyt'in işgalinden sonra, Ocak 1991'den Şubat 1991'e kadar süren “Çöl Fırtınası Operasyonu” (*Operation Desert Storm*) ise, Irak'a karşı ABD önderliğindeki gönüllü bir koalisyon tarafından yürütülmüştür.¹⁷⁸

Soğuk Savaş'ın bitimini takip eden ilk yıllar, Körfez Krizi'nin ardından YSFC'nin dağılma sürecine de tanıklık etmiştir. Josip Broz Tito liderliğinde II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Yugoslavya; Bosna-Hersek, Slovenya, Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ ve

---

¹⁷⁶ *Ibid.*, s. 154.

¹⁷⁷ Wallander, “Institutional Assets and Adaptability”, s. 722.

¹⁷⁸ Claudia Fehon-Hussey, *Military Crisis Management Operations by NATO and the EU: The Decision-Making Process*, Wiesbaden, Springer VS, 2018, s. 54.

Kuzey Makedonya¹⁷⁹ ile Sırbistan içindeki iki özerk bölge olan Voyvodina ve Kosova'dan oluşmaktaydı. Bu ülkelerin Yugoslavya'nın kurulmasından beri var olan bağımsızlık girişimleri, Tito'nun ölümüyle ve 1980'lerin sonlarında Doğu Avrupa'da meydana gelen reform hareketleriyle birlikte kontrol edilemez bir boyuta ulaşmıştır. Sonuç olarak, Hırvatistan ile Slovenya Haziran 1991'de ve ardından Bosna-Hersek Mart 1992'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Akabinde, farklı etnik ve dini gruplar arasında yaşanan şiddetli çatışmalar ile Sırbistan ve Bosna-Hersek arasındaki gerginlik, Balkanlar'da büyük bir krizin patlak vermesine yol açmıştır.¹⁸⁰

NATO'nun Yugoslavya Krizi'ne müdahil olması ise, Temmuz 1992'den itibaren Adriyatik Denizi'nde art arda gerçekleştirdiği üç operasyonla olmuştur. Bu operasyonlar, başta silah ambargosu olmak üzere, BM Güvenlik Konseyi (BMGK) kararları uyarınca kararlaştırılan yaptırımların denetlenmesini ve uygulanmasını kapsamıştır. Bunlardan “Keskin Muhafız Operasyonu” (*Operation Sharp Guard*), NATO ve BAB'ın ortak düzenlediği bir operasyon olmasıyla öne çıkmaktadır. İttifak, denizden yürüttüğü operasyonlara ek olarak, BMGK'nın ilan ettiği uçuşa yasak bölgeyi de izlemiş ve “BM Koruma Gücü”ne (*United Nations Protection Force-UNPROFOR*) yakın hava desteği sağlamıştır. Ayrıca, Ağustos ve Eylül 1995'te Bosna-Sırp askeri tesislerine hava saldırıları düzenleyerek, krizin seyrini büyük oranda değiştirmiştir. Krizin sona ermesinin ardından ise, 14 Aralık 1995'te akdedilen Dayton Barış Anlaşması'nın askeri hükümlerini uygulamak için de bölgede “Uygulama Gücü” (*Implementation Force-IFOR*) ve “İstikrar Gücü” (*Stabilization Force-SFOR*) konuşlandırmıştır.¹⁸¹

Balkanlar'da sağlanan kırılgan ve belirsiz barış, Sırbistan ve Kosova arasında Yugoslavya Krizi'nin bir uzantısı olarak meydana gelen gerginlik nedeniyle bozulmuştur. Sırbistan'da iktidara gelen ve aynı zamanda eski YSFC Başkanı olan Slobodan

¹⁷⁹ Makedonya Cumhuriyeti, 12 Şubat 2019'dan itibaren adını Kuzey Makedonya olarak değiştirmiştir.

¹⁸⁰ Woodruff, *A Concise History of the Modern World*, s. 251-253.

¹⁸¹ Fahron-Hussey, *Military Crisis Management Operations by NATO and the EU*, s. 55-56.

Milošević'in, Arnavutların bağımsız Kosova Cumhuriyeti'ni ilan etmesi nedeniyle Kosova'nın özerkliğine son vermesiyle birlikte, Balkanlar'da yeni bir kriz çıkmıştır. Bunun ardından oldukça şiddetli çatışmalar başlamış ve 1997-98'de yüzbinlerce Kosovalı Arnavutluk ve Kuzey Makedonya'ya kaçmak zorunda kalmıştır. Tablonun giderek kötüleşmesi ve diplomasinin sonuçsuz kalması nedeniyle, ABD ve NATO duruma müdahale etmiştir.¹⁸²

NATO'nun Kosova Krizi'ne müdahalesi, Kosova, Arnavutluk ve Kuzey Makedonya'da Ekim 1998'den Kosova Savaşı'nın sona erdiği Haziran 1999'a kadar yürüttüğü operasyonlar üzerinden olmuştur. Bu doğrultuda İttifak, Kosova'da etnik temizlik yapmakla suçlanan Milošević'e karşı, Mart 1999'da "Müttefik Güç Operasyonu"nu (*Operation Allied Force*) başlatarak, ilk kez egemen bir devlete karşı savaş açmıştır. Ayrıca, Kosova'dan gelen yoğun mülteci akını üzerine, Arnavutluk'ta "Müttefik Sığınak Operasyonu" (*Operation Allied Harbor*) adlı bir insani yardım operasyonu da yürütmüştür. Krizin sona ermesinin ardından ise, Kosova'da barış anlaşmasını uygulamak ve düşmanlıkları caydırmak amacıyla da "Kosova Barış Gücü"nü (*Kosovo Force-KFOR*) konuşlandırmıştır.¹⁸³

Soğuk Savaş'tan sonra değişen koşullara kurumsal ve operasyonel düzeyde kendini uyarlamaya çalışan NATO, genişleme iradesini ortaya koyma çabası içinde de olmuştur. Bu doğrultuda, NATO'nun Soğuk Savaş sonrası ilk genişlemesi, 1997'de İttifak'a katılmaya davet ettiği ve 12 Mart 1999'da üye olan Polonya, Macaristan ve Çekya'yı¹⁸⁴ kapsamaktadır. Bu dönemde, NATO'nun genişleme kararı alması üzerinde belirleyici olan temel unsurlardan biri, ABD'nin izlediği politikalaradır. Ancak bu mesele, hem dönemin ABD Başkanı Bill Clinton yönetimi içinde hem de ABD genelinde büyük bir tartışma konusu olmuştur. Öncelikle, genişlemenin zamanlaması ve yöntemi

---

¹⁸² Woodruff, *A Concise History of the Modern World*, s. 253-254.

¹⁸³ Fahrón-Hussey, *Military Crisis Management Operations by NATO and the EU*, s. 56-57.

¹⁸⁴ Çek Cumhuriyeti, 3 Temmuz 2016'dan itibaren adını Çekya olarak değiştirmiştir.

netleştirilmemişti. Ayrıca, diğer üyelerin aksine, Polonya, Macaristan ve Çekya'nın İttifak'a katılımı belirli bir koşula bağlanmamıştı. Buna ek olarak, Rusya'yla ilişkilerin gelecekteki seyri de bir başka endişe kaynağıydı. Diğer yandan, ABD'deki tartışmaları, 1994'te Cumhuriyetçi Parti'nin zaferiyle birlikte, BİO'ya göre daha dar bir ülke grubunu kapsayan ve hızlı bir biçimde gerçekleşecek bir genişlemeyi savunanlar kazanmış ve doğu genişlemesine karar verilmiştir.¹⁸⁵

Bununla birlikte, NATO'nun genişlemesi, endişeleri haklı çıkararak Batı'nın Rusya ile ilişkilerini kötüleştirmiştir. Hatta Rusya, Almanya'nın yeniden birleşmesini müteakip ABD'nin, NATO'nun doğuya doğru genişlemeyeceğine ilişkin söz verdiğini ve bunu ihlal ettiğini iddia etmiştir. Ancak bu iddia, ABD tarafından "Rus maceracılığı" için bahane olarak görülerek reddedilmiştir.¹⁸⁶ Ayrıca, ABD'de Cumhuriyetçilerin varlığına ek olarak, Rusya'da da muhalif komünistlerin yanı sıra, aşırı milliyetçiler de nüfuzunu artırmış ve Yevgeni Primakov ile Vladimir Putin gibi askeri-güvenlik seçkinleri iktidara gelmiştir. Dolayısıyla, iç siyasal dinamiklerden kaynaklanan ABD-Rusya kutuplaşması, 1990'ların ikinci yarısında ve 2000'li yıllarda NATO'nun hızla genişlemesine yol açmıştır.¹⁸⁷

---

¹⁸⁵ Mary E. Sarotte, "How to Enlarge NATO: The Debate Inside the Clinton Administration, 1993-95", *International Security*, Cilt 44, Sayı 1, 2019, s. 7-10.

¹⁸⁶ Joshua R. Itzkowitz Shiffrin, "Deal or No Deal? The End of the Cold War and the U.S. Offer to Limit NATO Expansion", *International Security*, Cilt 40, Sayı 4, 2016, s. 7.

¹⁸⁷ Şener Aktürk, "NATO Neden Genişledi? Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında NATO'nun Genişlemesi ve ABD-Rusya İç Siyaseti", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 34, 2012, s. 92.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SOĞUK SAVAŞ SONRASI TRANSATLANTİK KRİZLER VE İŞBİRLİĞİ

A. SOĞUK SAVAŞ SONRASI TRANSATLANTİK KRİZ DİNAMİKLERİ

1. Transatlantik İlişkilerle İlgili Tartışmalar

Soğuk Savaş'ın bitmesi, uluslararası sistemin iki kutuplu yapısıyla birlikte, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD öncülüğünde kurulan liberal uluslararası düzenin çözülmesine de işaret etmektedir. Batı Bloku karşısındaki ortak Sovyetler Birliği tehdidinin ortadan kalktığı 1990'lara ve ABD'nin tek taraflılığının ağırlık kazandığı 2000'lerin başına ise, NATO içindeki krizler ve Avrupalı üyelerin AB çatısı altındaki stratejik özerklik girişimleri damgasını vurmuştur. Dolayısıyla böyle bir ortamda, transatlantik ilişkilerin geleceği önemli bir tartışma konusu olmuştur. NATO'nun varlık sebebi üzerine de yapılan bu tartışmalar, temelde Neorealizm, Liberal Kurumsalcılık ve İnşacılık eksenini etrafında meydana gelmiştir.

Uluslararası sistemin en önemli aktörü olarak “devleti” kabul eden, “anarşik” bir yapısı olduğunu savunan ve “göreceli kazançlara” vurgu yapan Realist paradigmaya göre devletler, üyesi olduğu uluslararası örgütlerin norm ve kurallarına uymanın ulusal çıkarlarıyla çatışması durumunda tek taraflı hareket etmektedir. Başka bir ifadeyle üye ülkeler, bireysel çıkarlarını grup çıkarlarına tabi kılmadığından, örgüt üyeleri arasında son derece kırılgan bir uyum söz konusudur. Dolayısıyla, Realist paradigma çatısı altında yer alan Neorealist ittifak teorilerinden hem Stephen Walt'un “tehdit dengesi” (*balance of threat*) hem de Kenneth Waltz'un “güç dağılımı” (*distribution of power*) teorileri, ittifakların “yalnızca ortak bir tehdidin varlığı halinde” oluşabileceğini ve hayatta kalmasının da aynı koşula bağlı olduğunu öne sürmektedir.¹⁸⁸ Bu çerçevede, NATO'nun

---

¹⁸⁸ Benzer şekilde John J. Mearsheimer, Avrupa'yı istila etme tehdidinde bulunabilecek tek süper güç olarak nitelendirdiği Sovyetler Birliği'nin, “NATO'yu bir arada tutan tutkal” olduğunu öne sürmektedir. Bu saldırı tehdidinin ortadan kalkması durumunda ise, ABD'nin Avrupa kıtasını terk edeceğini ve uzun zamandır

varlık sebebinin “ABD’yi içerde, Rusya’yı dışarıda ve Almanya’yı geri planda tutmak”¹⁸⁹ olduğu ve Sovyetler Birliği’nin de dağılmasıyla, Waltz’un ifadesiyle “günleri olmasa da yıllarının sayılı olduğu”¹⁹⁰ iddia edilmektedir. Ayrıca, ABD’yi Rusya’nın dahil olduğu Avrupa çatışmalarına sürükleyebileceği ve Müttefikler arasındaki çıkar farklılıklarını ortaya çıkaracağı gerekçesiyle “tarihi bir hata” olarak değerlendirilen NATO’nun doğu genişlemesi de İttifak’ın çöküşünü hızlandıracak bir başka unsur olarak görülmektedir.¹⁹¹

Walt’un 1990’da yayımladığı “İttifakların Kökenleri” adlı çalışmasında da savunduğu gibi, Sovyetler Birliği’nin dağılması, Rusya’da demokratik seçimlerin düzenlenmesi ve piyasa reformları yapılması gibi olgular, Neorealist ittifak teorilerinin NATO’yla ilgili öngörülerini güçlendirmiştir. Ayrıca, NATO üyelerinin savunma harcamalarını azaltması, dış ve güvenlik politikasıyla ilgili uyuşmazlıkların çoğalması ve BAB ile Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) gibi örgütlere ilginin artması da bu iddiaları desteklemiştir. Bununla birlikte, Müttefikler krizlere rağmen bir arada durmayı sürdürmüş ve NACC ile BİO’nun kurulmasının da gösterdiği gibi İttifak, Sovyetler Birliği dağılır dağılmaz ortadan kalkmak bir yana, işlev ve kapsam olarak genişlemiştir.¹⁹² Dolayısıyla Neorealist ittifak teorilerinin NATO’yla ilgili öngörülerini yalnızca belirli bir zaman dilimiyle sınırlı olduğu, üyelerin iç dinamiklerini dikkate almadığı ve ortak tehdidin ortadan kalkması halinde ittifak uyumunun ne zaman sonlanacağıyla ilgili bir varsayımda bulunmadığından sık sık eleştirilmektedir.¹⁹³

---

liderliğini yaptığı savunma ittifakının (NATO’nun) dağılacağını iddia etmektedir. John J. Mearsheimer, “Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War”, *International Security*, Cilt 15, Sayı 1, 1990, s. 52.

¹⁸⁹ NATO, “Lord Ismay”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_137930.htm#:~:text=Lord%20Hastings%20Lionel%20Is may%20was,was%20initially%20reluctant%20to%20accept (Erişim Tarihi 12 Mart 2024).

¹⁹⁰ Kenneth N. Waltz, “The Emerging Structure of International Politics”, *International Security*, Cilt 18, Sayı 2, 1993, s. 76.

¹⁹¹ Ratti, “Back to the Future?”, s. 411-413.

¹⁹² McCalla, “NATO’s Persistence after the Cold War”, s. 454.

¹⁹³ *Ibid.*, s. 446-447.

İlaveten Neorealizm, Soğuk Savaş'ın ardından İttifak'a yeni üyelerin katılmasını öngörmemektedir. Yukarıda da değinildiği gibi Neorealist ittifak teorileri, ittifakların ortak bir tehdit algısı olması durumunda meydana geldiğini belirtmekle birlikte, genişlemenin yeni bir ittifak oluşumu anlamına gelmeyeceğiyle ilgili bir iddiada da bulunmamaktadır. Dolayısıyla Neorealizm, devletler ortak bir tehdit var olmadığında ittifaklara girmediklerinden, NATO'nun genişlemeyeceğini savunmaktadır. Ayrıca, sistem düzeyini analiz odağı yapan Neorealizm, NATO'ya üyeliğin neden iç siyasi ve ekonomik reformlara bağlı kılındığını da açıklayamamaktadır.¹⁹⁴

“Uluslararası kurumlar” üzerinden hareket eden ve Neorealizmin aksine “mutlak kazançları” öne çıkaran Liberal Kurumsalcılık ise, devletlerin uluslararası işbirliği yararına, özerkliklerinin bir kısmını çeşitli kurumlara devredebileceğini öne sürmektedir. Bunun yanı sıra, devletlerin kurumların varlığına ve işleyişine büyük önem verdiğini kabul etmekte ve kendisini meydana getiren ortak çıkarların sona ermesi durumunda bile, kurumların işbirliğini teşvik etmeyi sürdüreceğini iddia etmektedir. Ayrıca, dayandığı norm ve kurallar sayesinde işbirliği maliyetini azaltan ve aynı zamanda caydırıcı bir işlev gören kurumların, devlet davranışlarını öngörülebilir kılarak, uluslararası istikrara katkı sağladığını savunmaktadır. Dolayısıyla, Liberal Kurumsalcılığa göre ittifakları şekillendiren temel unsur, sahip olunan kurumsal özelliklerdir.¹⁹⁵

NATO'nun dağılmasında Sovyetler Birliği tehdidinin ortadan kalkmasının yeterli olmayacağını ve Soğuk Savaş'ın ardından mevcut haliyle veya dönüşerek varlığını sürdüreceğini öngören Liberal Kurumsalcılık, bu iddiasını dört temel unsura dayandırmaktadır:

- 1) NATO'nun gelişmiş ve karmaşık bir kurumsal yapı ve bürokrasi ağına sahip olması,

---

¹⁹⁴ Lars S. Skalnes, “From the Outside in, from the Inside Out: NATO Expansion and International Relations Theory”, *Security Studies*, Cilt 7, Sayı 4, 1998, s. 62-66.

¹⁹⁵ Hellmann ve Wolf, “Neorealism, Neoliberal Institutionalism, and the Future of NATO”, s. 7-10.

- 2) Başarılı kurumların terk edilmesinin mümkün olmadığı varsayımından hareketle, Soğuk Savaş'ın ardından özellikle belirsizliği azaltma işleviyle öne çıkan NATO'nun bunlardan biri olarak kabul edilmesi,
- 3) NATO'nun transatlantik ilişkilerin kurumsallaşmış tek çerçevesini oluşturması,
- 4) Müttefiklerin birbirlerinin işbirliğine muhtaç olması nedeniyle, NATO ile ilgili olmayan konularda meydana gelen herhangi bir olumsuzluğun İttifak'ı etkilemesine izin vermekten kaçınması.¹⁹⁶

Liberal Kurumsalcılık, yeni kurumlar meydana getirmenin var olanların devam ettirilmesinden daha maliyetli olacağını iddia etmektedir. Bu nedenle, kurumların bir kez oluşturulduktan sonra sürdürüleceğini ve üyelerin yeni sorunlarla karşılaşması durumunda, mevcut kurumları işlevsel olarak değiştirmeyi tercih edeceklerini savunmaktadır. Bu bağlamda Keohane, NATO'nun örgütsel kaynaklarını kullanarak varlığını devam ettireceğini öngörmekte, ancak bunun da Müttefiklerin İttifak'ta yer almayı "kendi yararına bulmaya devam ettiği sürece" mümkün olduğunu öne sürmektedir. Dolayısıyla, kurumların değişen koşullara uyum sağlaması "çıkarlara ve onların devamlılığına" bağlı kılınmakta, fakat bunun hangi şartlar altında gerçekleşeceği belirtilmemektedir. Bu nedenle teori, kurumsal değişikliklerin yönünü ve kapsamını açıklama konusunda yetersiz kalmaktadır.¹⁹⁷

Liberal Kurumsalcılık, NATO'nun Soğuk Savaş sonrası genişlemesini açıklayamaması üzerinden de eleştirilmektedir. Liberal Kurumsalcılığa göre, karşılıklı bağımlılık koşullarının geçerli olduğu bir uluslararası sistemde yer alan devletler, işbirliğinden elde ettikleri mutlak kazancı en üst düzeye çıkarmak amacıyla hareket etmektedir. Bu çerçevede teori, NATO genişlemesinin hem eski hem de yeni üyelerin

---

¹⁹⁶ *Ibid.*, s. 19-21.

¹⁹⁷ Skalmes, "From the Outside in, from the Inside Out", s. 68.

“net bir mutlak kazanç” elde etmeyi beklemesi halinde mümkün olduğunu öne sürmektedir. Diğer yandan, NATO’nun doğu genişlemesi bu varsayım üzerinden ele alındığında, eski üyelerin aleyhine bir fayda-maliyet dengesizliği olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, NATO üyeliğiyle Rusya’ya karşı bir güvenlik garantisi edinecek olan Polonya, Macaristan ve Çekya’nın, silahlı kuvvet ve askeri tesis modernizasyonunun getireceği maliyetleri, özerk savunma maliyetlerine tercih etmesi mümkündür. Ancak, eski üyelerin katlanacağı finansal ve karar alma maliyetleri, hiçbir şekilde dengelenememektedir. Dolayısıyla teori, yeni üyelerin NATO’ya katılma isteğini açıklayabilirken, eski üyeleri genişleme kararı almaya iten unsurlara açıklık getirememektedir.¹⁹⁸

İnşacılık ise, dünya siyasetinin “sosyal olarak inşa edildiğini” savunmakta ve uluslararası sistemin temelinde “maddi olmayan veya düşünsel unsurların” yer aldığını öne sürmektedir. Ayrıca, “sosyal etkileşim” yoluyla anlam kazanan devletler arası ilişkilerin, “kimliklerden türetilen çıkarları” yansıttığını ve “ortak kimliklerin” varlığında da işbirliğine dönüştüğünü iddia etmektedir. Bu işbirliğinin istikrarlı olmasını da güvenlik ikileminin ortadan kalktığı “demokratik kimlikler” etrafında kurulması koşuluna bağlamaktadır. Bu doğrultuda İnşacılığa göre, bir “demokratik kimlikler topluluğu” olan NATO’nun temelinde, ortak tehdit algısından ziyade “ortak değerler” yer aldığından, varlığının Sovyetler Birliği tehdidinin ortadan kalkmasıyla sona ermesini beklemek mümkün değildir.¹⁹⁹

İnşacılık, NATO’nun Soğuk Savaş sonrası doğu genişlemesini, böyle bir genişlemeyi öngörmeyen Neorealizm ve net bir mutlak kazanç beklentisine bağlayan Liberal Kurumsalcılıktan farklı bir biçimde ele almaktadır:

---

¹⁹⁸ Schimmelfennig, “NATO Enlargement”, s. 206-209.

¹⁹⁹ Mark Webber et al., *NATO’s Post-Cold War Trajectory: Decline or Regeneration?*, New York, Palgrave Macmillan, 2012, s. 42-43.

- 1) MDAÜ, Batı'yla özdeşleşerek “modern Avrupa”nın bir parçası haline gelmek ve “Doğulu” kimliklerini terk etmek istemiştir (Avrupa'ya dönüş).
- 2) Batı'yla ortak liberal değerleri paylaşan, Batılı normları yeteri kadar içselleştiren ve belirli bir süre boyunca bu düzlemde ilerleyen herhangi bir ülke, “Batılı” olarak tanınmaktadır. Bu tanınma da Batılı örgütlere tam üyelik sağlamak ve askeri bir tehdit ya da saldırı durumunda güvenlik garantisi sunmaktadır. Dolayısıyla NATO; liberal değerleri, demokratik barışı ve çok taraflılığı teşvik etmek ve güçlendirmek için doğuya doğru genişlemiştir.
- 3) NATO'nun ilk yeni üyeleri olarak Polonya, Macaristan ve Çekya'yı seçmesinin ise üç nedeni bulunmaktadır. Bu ülkeler ilk olarak, Batılı değer ve normları içselleştirme konusunda diğer MDAÜ'ye göre daha ileri düzeydedir. İkinci olarak coğrafya, tarih ve siyasi kültür bakımından Batı Avrupa'ya en yakın ülkelerdir. Son olarak, gerçekleşen halk hareketleriyle, 1989'da bölgenin demokratik dönüşümüne öncülük etmişlerdir.²⁰⁰

Bu kapsamda, İnşacı bir bütünleşme teorisi olarak değerlendirilen güvenlik topluluğu kavramı da NATO'nun genişlemesini benzer argümanlar üzerinden açıklamakta ve İttifak'ın Soğuk Savaş'ın ardından dağılmayacağını öngörmektedir. Bu konuya daha sonra tekrar dönülecek olmakla birlikte, ABD ve Avrupalılar arasındaki ilişkilere yönelik tartışmaları alevlendiren Soğuk Savaş sonrası transatlantik krizleri detaylı bir biçimde incelemek gerekmektedir.

2. Soğuk Savaş Sonrası Transatlantik Krizler

Soğuk Savaş'ın ardından NATO Müttefikleri arasında krize yol açan ilk gelişme, Körfez Savaşı'dır. Temel uyuşmazlık, krizin çözümünde ABD'nin askeri yolları,

---

²⁰⁰ Schimmelfennig, “NATO Enlargement”, s. 216-219.

Avrupalıların ise diplomatik araçları tercih etmesidir. Bunun yanı sıra, iki kutupluluğun sona ermesinin yarattığı belirsizlik, ABD'nin Avrupa'ya olan ilgisini kaybederek Avrupa'yı "terk edeceğine" ve aynı zamanda paradoksal olarak, Avrupa üzerinde "egemenlik kuracağına" dair endişeleri de artırmıştır. Bu nedenle Avrupalıların temel kaygısı, bir yandan ABD'yle işbirliği yapmak, diğer yandan ABD karşısında bağımsız bir duruş sergilemek olmuştur. Ancak, farklı çıkar hesaplamaları nedeniyle bu konuda başarısız olan Avrupalılar, nihayetinde ABD'nin Ocak 1991'deki askeri saldırısına destek vermek durumunda kalmıştır. Dolayısıyla Körfez Savaşı, olabildiğince ABD'den ayrı ve koordineli bir Avrupa askeri kapasitesinin geliştirilmesine olan ihtiyacı vurgulayan ilk kriz olmuştur²⁰¹

Körfez Krizi'nin ardından meydana gelen Yugoslavya Krizi'nde de NATO içinde görüş ayrılıkları yaşanmıştır. Bu çerçevede NATO, Avrupalıların talebine rağmen, ABD'nin isteksizliği nedeniyle krize erken bir aşamada müdahil olamamıştır. Amerikan birliklerinin o dönem Somali'de yaşadığı sorunları göz önünde bulunduran Clinton, Yugoslavya Krizi'nin bir "Avrupa sorunu" olduğunu savunarak, ABD'yi krizin dışında tutmayı tercih etmiştir. Ayrıca, İngiltere ve Fransa (hatta BM ve Rusya da), savaşı şiddetlendireceği ve sivil kayıplara yol açacağı düşüncesiyle, ambargonun kaldırılmasına ve hava saldırısı başlatılmasına karşı çıkarak ABD'yle ters düşmüştür. Bunun yanı sıra Avrupalılar, krizi kendi başlarına çözmek istemiş, ancak yalnızca NATO'nun savaşın gidişatını değiştirecek askeri güce sahip olduğunu görerek, geri adım atmıştır.²⁰²

Yugoslavya Krizi'nin bir uzantısı olarak Balkanlar'da meydana gelen gerginlik ve ardından çıkan Kosova Savaşı'nda da durum değişmemiştir. Krizin başından beri ABD, kara kuvvetlerine dayalı olarak yürütülecek hiçbir operasyonda yer almak istemezken, 1998'in sonlarında Avrupalılar, Kosova'nın olası bir işgali veya bir barışı koruma görevi

---

²⁰¹ Press-Barnathan, "Managing the Hegemon", s. 287-291.

²⁰² Stephanie Anderson, "EU, NATO, and CSCE Responses to the Yugoslav Crisis: Testing Europe's New Security Architecture", *European Security*, Cilt 4, Sayı 2, 1995, s. 347-349.

için Kuzey Makedonya’da kuvvet konuşlandırmaya başlamıştır.²⁰³ Ayrıca, NATO’nun başlattığı ve beklenenden uzun süren hava saldırısı da Müttefikler arasında tartışma konusu olmuştur. Çatışmanın dönüm noktalarından biri olan Reçak Katliamı²⁰⁴, askeri müdahalenin gerekli olduğunu göstermekle birlikte, İngiltere ve Fransa alternatif çözümler üretmeye çalışarak, bombalama yapmaktan mümkün olduğunca kaçınmıştır.²⁰⁵ Bunun yanı sıra, Avrupalılar arasında da görüş ayrılıkları yaşanmıştır. Bağımsız bir Avrupa güvenlik ve savunması için krizin ABD inisiyatifiyle çözülmemesi gerektiğine inanan Fransa, diplomatik girişimleri askeri araçlarla desteklemeye istekli olduğunu göstermiştir. Ayrıca, Fransa’yla birlikte İngiltere de askeri bir hazırlık içine girmiş ve önceki tutumunu değiştirerek, hava saldırısını desteklemiştir. Diğer yandan, askeri seçenek konusunda tereddüt eden Almanya, Müttefikler arası ilişkileri germekle ve krizi tırmandırmakla eleştirilmiştir.²⁰⁶

Transatlantik ilişkilerde 1990’ların sonlarında belirginleşen çatlaklar, Clinton’ın ardından göreve gelen ABD Başkanı George W. Bush’un izlediği tek taraflılık ve “önleyici savaş” (*preventive war*) politikası nedeniyle gittikçe derinleşmiştir. Literatürde, bütçe fazlaları ve jeopolitik istikrar sayesinde barış ve refah dolu geçen 1990’lar, mücadele yılları arasında bir “ara dönem” olarak kabul edilmektedir. Bu ara dönemin 2001’de bitmesiyle, yani “Soğuk Savaş sonrası dönemin sona ermesiyle”, ABD’nin büyük stratejik amacını “yeniden keşfettiği” öne sürülmektedir.²⁰⁷ Bu durum, Bush’un oldukça katı ve saldırgan bir tek taraflılık politikası izlemesi şeklinde kendini göstermiştir. Bu kapsamda Bush, yönetiminin ilk aylarında ABD’nin Orta Doğu barış sürecine devam etmeyeceğini, Kuzey Kore ile yapılacak her türlü temasın askıya

---

²⁰³ Niall Mulchinock, *NATO and the Western Balkans: From Neutral Spectator to Proactive Peacemaker*, London, Palgrave Macmillan, 2017, s. 121.

²⁰⁴ Reçak Katliamı, Kosova’nın Reçak Köyü’nde 45 Kosovalı Arnavut’un öldürülmesi olayıdır.

²⁰⁵ *Ibid.*, s. 113.

²⁰⁶ Akan Malici, *The Search for a Common European Foreign and Security Policy: Leaders, Cognitions, and Questions of Institutional Viability*, New York, Palgrave Macmillan, 2008, s. 68-69.

²⁰⁷ Ikenberry, “American Grand Strategy in the Age of Terror”, s. 19.

alınacağını, Balkanlar'a yeni asker yollanmayacağını, ulusal füze savunmasına devam edileceğini ve Kyoto Protokolü'ne karşı çıkıldığını açıklamıştır.²⁰⁸

El Kaide terör örgütü saldırılarının gerçekleştiği 11 Eylül 2001'in ardından Bush'un ilan ettiği "Teröre Karşı Savaş", ABD dış politikasında ve transatlantik ilişkilerde dramatik bir değişime yol açmıştır. Bu konuda yapılabilecek en genel tespit, 11 Eylül'ün kısa vadede ortak bir tehdit algısına yol açarken, uzun vadede tehdit algısı ve çıkar farklılıklarını ortaya çıkarmasıdır. Avrupa'nın Afganistan Savaşı boyunca değişen tutumu, bu iki dönem arasındaki geçişi yansıtmaktadır. İlk olarak, Kuzey Atlantik Antlaşması'nın doğrudan ortak savunmaya atıf yapan 5. Maddesi devreye sokulduğunda, ABD'nin Afganistan'ı işgalini meşru kabul eden Avrupalılar, ABD'nin Ekim 2001'de başlattığı "Kalıcı Özgürlük Operasyonu"nu (*Operation Enduring Freedom*) desteklemiştir. Ancak, Bush'un NATO'dan bağımsız hareket etme isteğinin bir ifadesi olan ve Ocak 2002'de yaptığı "Şeytan Ekseni" (*Axis of Evil*) konuşması, fikir ayrılıklarının öne çıktığı diğer dönemin başlangıcı olmuştur.²⁰⁹

ABD, Teröre Karşı Savaş'ın odağının Irak'a kaydığı bu tarihten itibaren, mücadele edilmesi gereken esas tehdit olarak "uluslararası terörizmi"²¹⁰ ve onunla ilişkilendirdiği "haydut devletleri" (*rogue states*) belirlemiştir. Bu konuşmasında Bush'un, özellikle kitle imha silahları olan ya da bu silahlara sahip olmak isteyen Irak, İran ve Kuzey Kore'yi "dünya barışını tehdit etmek üzere silahlanan bir 'Şeytan Ekseni'" olarak nitelemesiyle, El Kaide'nin Teröre Karşı Savaş'taki merkezi konumu, Şeytan Ekseni'ni oluşturan devletlerle yer değiştirmiştir. Böylece, ABD dış politikasında Soğuk

---

²⁰⁸ Fraser Cameron, *US Foreign Policy after the Cold War: Global Hegemon or Reluctant Sheriff?*, New York, Routledge, 2005, s. 29.

²⁰⁹ Press-Barnathan, "Managing the Hegemon", s. 296-298.

²¹⁰ Literatürde ABD'nin, tehdit olarak gösterdiği veya bir gerekçe olarak kullandığı "terörizm" üzerinden Soğuk Savaş sonrası hegemon konumunu sürdürmek ve sağlamlaştırmak istediği öne sürülmektedir. Ayrıca, zaman ve mekan sınırı olmamasının, terörizmin bir araç olarak tercih edilmesinde belirleyici olduğu savunulmaktadır. Dolayısıyla ABD, dilediği her zaman her yerde bulunulabilecek ve bu tehditle her an karşılaşabilecek olan diğer ülkelerin de ABD'nin arkasında olması gerekecektir. İlhan Uzel, "Hegemonik Bir Kriz Olarak ABD'nin Irak'a Müdahalesi Sorunu", *Mülkiye Dergisi*, Cilt 27, Sayı 240, 2014, s. 68.

Savaş'ın geleneksel çevreleme, caydırma ve misillemesinin yerini, “önleyici ilk saldırı” (*pre-emptive first-strike*) almıştır.²¹¹

Bush'un ABD'yi, “kendi başına hareket eden fevri bir süper güç” olarak sergilediği bu çıkışıyla derinden sarsılan transatlantik ilişkiler, ABD'nin Irak'ı işgal ettiği 2003 sonrası büyük bir krize girmiştir. Literatürde, Irak'ın işgalinin temel nedeninin, 11 Eylül saldırılarıyla birlikte hegemonyası ve caydırıcılığı tehlikeye giren ABD'nin, eski statüsünü yeniden kazanmak amacıyla “güç gösterisi yapma isteği” olduğu iddia edilmektedir. Bu görüşe göre ABD, Irak'la ikili bir anlaşmazlık nedeniyle değil, dünyaya 11 Eylül sonrası dönemde dahi süper güç olarak kalacağını göstermek için savaşmıştır.²¹² Bu nedenle, Müttefikler arasında Afganistan'da ortak bir tehdidin varlığına ve saldırının meşruiyetine dair bir fikir birliği mevcutken, Avrupalıların çoğu Irak'tan gerçek bir tehdit algılamamıştır. Dolayısıyla İngiltere, İspanya, İtalya, Danimarka ve Hollanda dışındaki diğer Avrupalılar, ABD'ye Irak'ta destek verme konusunda isteksiz davranmıştır.²¹³ Burada dikkat çeken bir başka nokta ise, ABD öncülüğünde Mart 2003'te başlatılan “Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu”ndaki (*Operation Iraqi Freedom*) askeri personel sayısının dağılımıdır: Yaklaşık 467 bin askerin 424 binini Amerikan, 40.900'ünü de İngiliz askeri oluşturmaktadır.²¹⁴ Bu durum, Kosova Savaşı'nda olduğu gibi, Avrupa'nın hem ABD ile hem de kendi içinde bir uyuşmazlık yaşadığını göstermektedir.

Thomas Bauer, güvenlik tehditlerinin tanımlanması ve mücadele yöntemlerinin belirlenmesi konusundaki görüş ayrılıklarını öne çıkarması bakımından, Irak Savaşı'nın çarpıcı bir örnek olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte, transatlantik ilişkilerdeki sorunlarda, NATO Müttefiklerinin Soğuk Savaş'tan sonra farklı öncelikleri olmasının da

---

²¹¹ James K. Oliver, “US Foreign Policy after 9/11: Context and Prospect”, Mark J. Miller ve Boyka Stefanova (der.), *The War on Terror in Comparative Perspective: US Security and Foreign Policy after 9/11*, New York, Palgrave Macmillan, 2007, s. 30-31.

²¹² Butt, “Why did the United States Invade Iraq in 2003?”, s. 2.

²¹³ Press-Barnathan, “Managing the Hegemon”, s. 302.

²¹⁴ Bahram Rajaei, “The United States and Southwest Asia after 9/11: Trends and Flashpoints”, Miller ve Stefanova (der.), *The War on Terror in Comparative Perspective*, s. 161-162.

bir payı bulunduğuna dikkat çekmektedir. Bu çerçevede Bauer, savaşın ardından ABD'nin “tek süper güç olma” rolüyle başa çıkmak durumunda kaldığını, Avrupa'nın ise MDAÜ'deki istikrarsızlarla ve dönüşüm sancılılarıyla uğraştığını belirtmektedir. Dolayısıyla, transatlantik ilişkilerdeki “soğumanın” Irak Savaşı'nın yanı sıra, NATO ve AB'nin genişlemesi ve ABD'nin odağının, Avrupa'dan Asya-Pasifik ile Orta Doğu'ya kaymasıyla da bağlantılı olduğunu savunmaktadır.²¹⁵ Bunlardan sonuncusu, bir sonraki ABD Başkanı olan Barack Obama'nın izlediği politikalarda yansımaları bulmaktadır.

Obama döneminde transatlantik ilişkiler, Bush'la kıyaslandığında daha ılımlı bir seyir izlemekle birlikte, birtakım gelişmelerden de olumsuz yönde etkilenmiştir. Ocak 2009'da ABD Başkanı olan Obama, ülkede 2008'de başlayan ve ardından Avrupa'ya da sıçrayarak “Avro Krizi”nin çıkmasıyla sonuçlanan, küresel bir durgunluk döneminde göreve gelmiştir. Literatürde, AB ve ABD'nin küresel ekonomideki ortak payları ve uluslararası kurumlar üzerindeki ortak kontrolleri doğrultusunda, küresel yönetimi şekillendirdikleri savunulmaktadır. Dolayısıyla Avro Krizi'nin ardından, AB üyelerinde artan kamu borcu sorunları ve giderek azalan ekonomik büyümenin, transatlantik ekonomik ilişkileri gölgelediği ve ABD'nin ekonomik açıdan yükselmekte olan Asya-Pasifik'e yönelmesine neden olduğu iddia edilmektedir.²¹⁶

Bu bağlamda, Obama'nın Kasım 2011'de Avustralya Parlamentosu'nda yaptığı bir konuşmada, ABD'nin Irak ve Afganistan'da sürdürmekte olduğu Teröre Karşı Savaş'ı sona erdirdikten sonra Asya-Pasifik'e yöneleceğini açıklamasıyla birlikte, ABD'nin bir politika değişikliğine gittiği görülmektedir.²¹⁷ “ABD'nin Asya'ya Dönüşü” (*the American Pivot to Asia*) veya “stratejik yeniden dengeleme” (*strategic rebalance*) olarak

---

²¹⁵ Thomas Bauer, “The Security Dimension of the Transatlantic Relations after EU-Enlargement”, *Center for Applied Policy Research Working Paper*, 2007, s. 4.

²¹⁶ Meltem Müftüler-Baç ve Damla Cihangir-Tetik, “The United States and the European Union: Transatlantic Relations, Multilateralism and International Stability”, *Marmara Journal of European Studies*, Cilt 24, Sayı 1, 2016, s. 51-55.

²¹⁷ Dean Chen, “An Indispensable Pillar of Obama's ‘Pivot’ to Asia: Continuing Strategic Ambiguity across the Taiwan Strait”, Peter C. Y. Chow (der.), *The US Strategic Pivot to Asia and Cross-Strait Relations: Economic and Security Dynamics*, New York, Palgrave Macmillan, 2014, s. 33.

adlandırılan söz konusu politika, ABD'nin Asya'daki eski çatışmaların yeniden gündeme gelmesi, Çin'in yükselen bir güç olarak öne çıkması ve küresel boyutta etkisini giderek artırması ve Asya devletlerinin bölge inşası konusunda inisiyatif almaya başlaması gibi gelişmelere verdiği bir yanıttır.²¹⁸

Bu çerçevede, dönemin Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, *Foreign Policy*'de yayımlanan bir makalede, politikanın ilerleyeceği düzlemi şu şekilde özetlemiştir: (1) ikili tesis edilen güvenlik ittifaklarının kuvvetlendirilmesi, (2) Çin ve diğer yükselen güçlerle ilişkilerin derinleştirilmesi, (3) çok taraflı ve bölgesel kurumlarla ilişki kurulması, (4) yatırım ve ticaretin yayılması, (5) geniş tabanlı bir askeri varlık oluşturulması ve (6) demokrasi ve temel hak ve özgürlüklerin ilerletilmesi.²¹⁹ Bu nedenle Asya'ya Dönüş, literatürde ABD dış politikasında Asya-Pasifik'in ağırlık kazandığı ve dolayısıyla Orta Doğu'yla birlikte, Avrupa'nın veya transatlantik ilişkilerin stratejik öneminin giderek azaldığı şeklinde yorumlanmaktadır.²²⁰

Avro Krizi'nin yanı sıra, Aralık 2010'da Tunus'ta meydana gelen ayaklanmaların ardından Arap Baharı'nın başlamasıyla birlikte yaşanan gelişmelerin de transatlantik ilişkilere olumsuz yansımaları bulunmaktadır. Bu doğrultuda, Şubat 2011'de Libya'da iç savaş çıkması üzerine İngiltere, Fransa ve ABD'nin oluşturduğu geçici koalisyon, NATO liderliğinde yürütülen bir operasyona dönüştürülmüştür. Bununla birlikte, Mart 2011'de başlatılan Libya Askeri Müdahalesi'nde, Avrupa ülkelerinden İngiltere, Fransa, Belçika, İtalya, Danimarka ve Norveç aktif bir rol alırken, Almanya bunun doğrudan bir parçası olmak istememiş ve BM Güvenlik Konseyi'nin 1973 sayılı kararında²²¹ çekimser

²¹⁸ Michal Kolmaš ve Šárka Kolmašová, "A 'Pivot' that Never Existed: America's Asian Strategy under Obama and Trump", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 0, Sayı 0, 2019, s. 1.

²¹⁹ Hillary Clinton, "America's Pacific Century," *Foreign Policy*, 11 Ekim 2011, <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/> den aktaran Chen, "An Indispensable Pillar of Obama's 'Pivot' to Asia", s. 33.

²²⁰ Testoni, "Introduction", s. 7.

²²¹ BM Güvenlik Konseyi'nin 1973 sayılı kararı, sivillerin korunması amacıyla Libya'yı "Uçuşa Yasak Bölge" (*No Fly Zone*) ilan etmekte ve Libya'ya deniz ve hava yoluyla müdahale yapılmasını öngörmektedir. United Nations, "Resolution 1973 (2011)", 17 Mart 2011, <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n11/268/39/pdf/n1126839.pdf?token=c4UUBFOkq7Ak28lHc2&>

kalmıştır. ABD ise, söz konusu operasyona destek vermekle birlikte, Soğuk Savaş'ın ardından ilk kez bir Batı askeri müdahalesinin liderliğini üstlenmemiştir. Dolayısıyla literatürde, Libya Krizi'nin Avrupalıların dış ve güvenlik politikası alanında ortak bir pozisyon benimseyemediklerini gösterdiği ve bu durumun da AB'nin transatlantik ilişkilerde bir güvenlik ortağı olarak değerini azalttığı iddia edilmektedir.²²²

Arap Baharı'nın etkisiyle, Orta Doğu'dan Avrupa'ya yönelen ve hızla artan göç akınlarının yol açtığı ekonomik ve demografik şoklar, Avrupa'daki hükümetlerin ekonomi yönetiminde başarısız olduğu ve sınırlarını kontrol edemediği algısını giderek güçlendirmiştir. Bunun bir sonucu olarak, İngiltere'de Haziran 2016'da gerçekleşen Brexit referandumunda da görüldüğü gibi, Avrupa'da aşırı sağ ve popülist akımlar yükselişe geçmiştir. Bu olgu ABD'ye de yansımış ve Obama'nın ardından Ocak 2017'de Donald Trump ABD Başkanı olmuştur. Trump'ın dünya görüşü, özellikle de Avrupa'ya yönelik keskin şüpheciliği, Bush döneminde olduğu gibi transatlantik ilişkilerde yeni bir kriz dönemini başlatmıştır.²²³

“Liberalizmden büyük bir kopuşa” işaret eden Trump dönemi ABD dış politikası, Bush dönemiyle paralellikler çizmektedir. Bu çerçevede, ABD'yi “uluslararası sistemin tek lideri” olarak kabul eden Trump, Bush'un önleyici savaş, işkence ve olağanüstü gözetimler gibi politikalarını benimsemiştir. Ayrıca, uluslararası ittifakları “Amerikan gücünün bir uzantısı” olarak görmüş ve yük paylaşımı sorununu sık sık gündeme getirmiştir. Bunun yanı sıra Trump, uluslararası kurumlara “ABD'yle uyumlu hareket ettiği” veya “Amerikan çıkarlarını artırdığı” ölçüde değer biçmiş, aksi halde kurumları finansman yönünden tehdit ederek veya tamamen çekilerek rehin tutmayı

[fe=true](#) (Erişim Tarihi 12 Mart 2024).

²²² Müftüler-Baç ve Cihangir-Tetik, “The United States and the European Union”, s. 59-61.

²²³ Riccardo Alcaro, “Europe's Struggle in the Fraying Transatlantic Order”, *Survival: Global Politics and Strategy*, Cilt 61, Sayı 6, 2019, s. 79-80.

amaçlamıştır.²²⁴ Dolayısıyla, uluslararası ittifak ve kurumların yapı taşları arasında yer aldığı transatlantik ilişkiler hasar görmüştür.

Literatürde, Brexit'in güçlü bir savunucusu ve AB karşıtı olan Trump'ın, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa entegrasyonunu desteklemeyen ilk ABD Başkanı olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu şekilde Trump'ın, transatlantik ilişkileri ve doğal olarak "istikrar sağlayıcı" olan NATO'yu da zayıflatarak, Avrupa ve tüm dünyada yeni bunalımların ortaya çıkmasına katkıda bulunduğu iddia edilmektedir. Ayrıca, Trump'ın ABD dış politikasını ağırlıklı olarak ikili ilişkilere dayandırmasının, çok taraflı işbirliğinin reddi anlamına geldiği de öne sürülmektedir. Buna ek olarak, Trump'ın ticareti tamamen ikili anlaşmalar üzerinden ve yalnızca kişi başına geliri yüksek ülkelerle sürdürme anlayışı, korumacılık felsefesi ve "Önce Amerika" doktrini, "Dünya Ticaret Örgütü" (DTÖ) (*World Trade Organization-WTO*) ilkeleriyle tamamen çelişmektedir. Dahası Trump, otoriter bir dış politika izlemiş, söylemini yabancı ve kadın düşmanlığına dayandırmış, kutuplaştırıcı bir üslup benimsemiş ve bilim karşıtı yorumlarda bulunmuştur.²²⁵

Trump'ın transatlantik ilişkilere yönelik temel eleştirilerinden ilki, Avrupalı NATO üyelerinin katkı paylarının yetersizliği ve yükün çoğunluğunu ABD'nin üstlenmesidir. İkincisi ise, Trump'ın esas tehdit olarak gördüğü "İslamcı terörizmle" mücadele edecek şekilde reform yapmayan NATO'nun "eskidiği" ve bu yüzden odağını Avrupa'dan Orta Doğu'ya kaydırması gerektiğidir. Bu eleştirilerden ilki, Trump'ın fayda-maliyet dengesini grup içi dayanışma ve jeopolitik çıkarların üstünde tuttuğunu göstermektedir. İkinci eleştiri ise, Trump'ın AB'ye karşı olumsuz bakışının bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Trump, AB'yi "istihdam ve büyüme karşıtı olduğu" gerekçesiyle reddetmiş ve AB'nin Almanya'nın kendi çıkarları doğrultusunda

---

²²⁴ Michael J. Boyle, "America and the Illiberal Order after Trump", *Survival: Global Politics and Strategy*, Cilt 62, Sayı 6, 2020, s. 63-64.

²²⁵ Welfens, *An Accidental Brexit*, s. 218-224.

kullandığı bir “araç” olduğunu iddia etmiştir. Üyelerini tüm mültecileri kabul etmeye “zorlayan” AB’yi şiddetle kınamış ve bu nedenle Brexit’i destekleyip, diğerlerinden de aynı şeyi beklemiştir.²²⁶

Florian Böller, güvenlik topluluklarında güven oluşturma, güven kaybı ve güven onarım süreçlerini incelediği çalışmasında, Önce Amerika Doktrini’nin şu üç unsurunun Avrupalıların ABD’ye duyduğu güveni önemli ölçüde azalttığını ortaya koymaktadır. İlk olarak Trump, uluslararası gündemlerini evrensel değerlerle meşrulaştıran önceki yönetimlerin aksine, “değer temelli dış politika anlayışını” reddederek, Amerikan İstisnacılığı’nın geleneksel unsurlarından kopmuştur. Dolayısıyla, demokrasiyi teşvik etmek yerine, otoriter lider ve rejimlere destek vermiştir. İkinci olarak, çok taraflılığı her alanda reddeden ve iktidara gelmeden önce NATO’yu sıklıkla eleştiren Trump, İttifak’ın temel normlarını, özellikle de ABD’nin 5. Madde’ye bağlılığını sorgulamıştır. Böller, Trump’ın bu tereddüdünün, transatlantik güvenlik topluluğunun caydırıcılığını ve ABD’nin lider konumunu zayıflattığını öne sürmektedir. Son olarak, bağlayıcı anlaşmalara ve uzun vadeli taahhütlere karşı çıkan Trump, transatlantik ilişkilerin doğasına aykırı bir biçimde, göreceli ve kısa vadeli kazanımları tercih etmiştir.²²⁷

Güvenlik topluluklarının temel dinamikleriyle çatışan bu unsurlar nedeniyle, ABD’ye karşı git gide artan bir güvensizlik duyan Avrupalı NATO üyeleri, Trump’ın Önce Amerika Doktrini’ne, OGSP ilerletme çabalarını artırarak karşılık vermiştir. Bu çabalardan biri olan ve Lizbon (Reform) Antlaşması ile getirilen PESCO, Kasım 2017’de kabul edilen “Ortak Bildirim” ile resmen hayata geçirilmiştir. Bu çerçevede Bildirim, PESCO’nun AB’nin savunma ve güvenlik odaklı girişimlerine yönelik, “iddialı, bağlayıcı ve kapsayıcı” yasal çerçeve oluşturduğunu ifade etmekte, AB üyelerinin üstlenmeyi kabul

---

²²⁶ Tudoroiu, *Brexit, President Trump, and the Changing Geopolitics of Eastern Europe*, s. 160.

²²⁷ Florian Böller, “A Breakdown of Trust: Trump, Europe and the Transatlantic Security Community”, Michael T. Oswald (der.), *Mobilization, Representation, and Responsiveness in the American Democracy*, New York, Palgrave Macmillan, 2020, s. 307-308.

ettikleri taahhütleri ortaya koymakta ve PESCO yönetişimine ilişkin önerilere yer vermektedir.²²⁸

Bu doğrultuda PESCO, üyeler arasında güvenlik ve savunma işbirliğini kademeli olarak derinleştirmek için bir çerçeve sunmaktadır. OGSP operasyonlarına önemli destek sağlaması öngörülen PESCO, bu yöndeki işbirliği projelerini finansal olarak destekleyen “Avrupa Savunma Fonu” (*European Defence Fund-EDF*) ve üyelerin yeni işbirliği girişimlerini teşvik eden “Koordineli Yıllık Savunma İncelemesi”ni (*Coordinated Annual Review on Defence-CARD*) tamamlamaktadır.²²⁹ Diğer yandan, transatlantik ilişkilerle ilgili tartışmaları alevlendiren ve AB’nin “stratejik özerklik” hedefinin bir ürünü olarak ortaya çıkan bu gibi çabaları daha iyi analiz edebilmek için, söz konusu kavrama da ayrıca yer vermek gerekmektedir.

B. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN STRATEJİK ÖZERKLİĞİ İLE GÜVENLİK VE SAVUNMASININ SINIRLARI

1. Avrupa Birliği’nin Stratejik Özerkliği

Transatlantik ilişkiler ve NATO’yla ilgili birçok tartışma yapılmasının ardındaki bir diğer unsur da Soğuk Savaş sonrası AB’nin, başta savunma ve güvenlik olmak üzere, ekonomik, siyasi ve toplumsal stratejik birçok alanda özerk hareket etme kabiliyetini artırma girişimlerinde bulunmasıdır. Literatürde, çoğunlukla “stratejik özerklik” olarak ifade edilen ve hem tanımı hem de kapsamı oldukça belirsiz olan kavram, AB tarafından üç ayrı anlamda kullanılmaktadır. Buna göre stratejik özerklik; (1) dar anlamda, özerk bir askeri eylem kapasitesi geliştirilmesi, (2) geniş anlamda, birçok alanda dışa bağımlılığın

---

²²⁸ European Council, “Defence Cooperation: 23 Member States Sign Joint Notification on the Permanent Structured Cooperation (PESCO)”, 13 Kasım 2017, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/11/13/defence-cooperation-23-member-states-sign-joint-notification-on-pesco/> (Erişim Tarihi 18 Temmuz 2023).

²²⁹ PESCO, “Scope and Ambition”, <https://www.pesco.europa.eu/about/> (Erişim Tarihi 18 Temmuz 2023).

azaltılması ve (3) analitik anlamda ise, amaçları belirlerken bunları gerçekleştirecek araçlara da sahip olunması olarak tanımlanmaktadır.²³⁰

Stratejik özerklik kavramı, ilk olarak Aralık 1998’de eski Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ile dönemin İngiltere Başbakanı Tony Blair’in üzerinde mutabakata vardığı ve OGSP’nin gelişiminin önünü açan “Saint-Malo Bildirisi”nde dar anlamıyla kullanılmıştır. Kavrama duyulan ilgi, 2003’teki Irak Savaşı’nın ardından azalmakla birlikte, Lizbon Antlaşması’ndan sonra güvenlik ve savunma konusunun ilk kez kapsamlı olarak ele alındığı Aralık 2013’teki Brüksel Zirvesi ile tekrar artmıştır. Resmi olarak ilk defa Zirve Sonuç Bildirgesi’nde yer alan kavram, Avrupa’nın daha bütünlüklü, yenilikçi, rekabetçi ve sürdürülebilir bir savunma sanayi ile teknoloji üssü ihtiyacına atıfla kullanılmıştır.²³¹ Haziran 2016’da yayımlanan ve “AB’nin Dış ve Güvenlik Politikası için Küresel Strateji” başlıklı belgede dört kez geçen²³² stratejik özerklik kavramı, bu tarihten itibaren AB tarafından sık sık dile getirilmiştir.

2013-2016 yıllarında ağırlıklı olarak güvenlik ve savunma alanındaki özerkliği ifade eden stratejik özerklik kavramı, 2016’nın ortalarından itibaren çeşitli sınamalar nedeniyle yeniden tanımlanmıştır. Bu çerçevede kavram; Brexit referandumu, Trump’ın ABD Başkanı olması ve Çin’in yükselişiyle birlikte değişen jeopolitik ortamda, 2017-2019 yılları arasında Avrupa’nın çıkarlarını savunmanın bir yolu olarak görülürken, 2020’de Kovid-19 salgınının patlak vermesiyle, tedarik zincirlerinin yönetiminde ortaya çıkan kırılganlıkların aşılması bağlamında ele alınmıştır. 2021’den itibaren ise, AB’nin kimliği ve değerlerinden ekonomi, sağlık, gıda ve enerji güvenliğine kadar neredeyse tüm

---

²³⁰ Council of the European Union, “Strategic Autonomy, Strategic Choices”, 5 Şubat 2021, <https://www.consilium.europa.eu/media/49404/strategic-autonomy-issues-paper-5-february-2021-web.pdf>, s. 5 (Erişim Tarihi 21 Temmuz 2023).

²³¹ European Council, “European Council 19/20 December 2013 Conclusions”, 20 Aralık 2013, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-217-2013-INIT/en/pdf>, s. 7 (Erişim Tarihi 23 Temmuz 2023).

²³² European Union External Action Service, “Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe: A Global Strategy for the European Union’s Foreign and Security Policy”, Haziran 2016, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf (Erişim Tarihi 23 Temmuz 2023).

politika alanlarını kapsayacak şekilde genişletilmiş ve 2022’de Rusya’nın Ukrayna’ya saldırmasıyla birlikte, sınamalara daha hızlı ve daha somut yanıt verme ihtiyacına odaklanmıştır.²³³

AB’nin stratejik özerklik çabalarının, en fazla güvenlik ve savunma alanında yoğunlaşması ve en uzun süre bu alanda devam etmesi, OGSP’nin Birliğin resmi politikaları arasında yer almasını ve zamanla daha da gelişmesini sağlamıştır. Bu doğrultuda OGSP, Maastricht’te Şubat 1992’de akdedilen ve Kasım 1993’te yürürlüğe giren AB Antlaşması ile tesis edilen üç sütunlu AB yapılanmasının ikinci sütunu olan “Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”nın (ODGP) (*Common Foreign and Security Policy-CFSP*) bir parçasını oluşturmaktadır. Diğer yandan, Avrupalıların OGSP oluşturma girişimlerinin, esasen Soğuk Savaş yıllarına kadar uzandığı görülmektedir.

Bu girişimlerden ilki olan BAB, daha önce de yer verildiği gibi, 1948’de imzalanan Brüksel Antlaşması ve onun da temelini oluşturan 1947’de imzalanan Dunkirk Antlaşması’nın bir ürünü olmakla birlikte, resmen 23 Ekim 1954’te akdedilen “Değiştirilmiş Brüksel Antlaşması”yla (*Modified Brussels Treaty*) hayata geçirilmiştir. Bir başka girişim ise, 27 Mayıs 1952’de imzalanan Paris Antlaşması ile kurulan “Avrupa Savunma Topluluğu”dur (AST) (*European Defence Community-EDC*). Bu kapsamda, akit devletler olan Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve Batı Almanya’nın güvenlik ve savunma konularıyla ilgili uluslararası bir düzen oluşturulması ve bu ülkelerin ayrı silahlı kuvvetlerinin yerini alacak “tek bir Avrupa ordusu” kurulması öngörülmüştür. AST’nin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından yapılan bir diğer girişim ise, Şubat 1986’da imzalanan “Avrupa Tek Senedi” (*Single European Act*) ile kurumsallaştırılan “Avrupa Siyasi İşbirliği”dir (ASİ) (*European Political Cooperation-EPC*). Ancak ASİ,

---

²³³ European Parliament, “EU Strategic Autonomy 2013-2023: From Concept to Capacity”, Temmuz 2022, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733589/EPRS_BRI\(2022\)733589_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733589/EPRS_BRI(2022)733589_EN.pdf), s. 1 (Erişim Tarihi 23 Temmuz 2023).

uluslarüstü yerine uluslararası bir çerçeveye oturtulmuş ve yalnızca güncel meselelerle ilgili görüş alışverişinde bulunulan gayriresmi bir platform olarak işlev görmüştür.²³⁴

AB Antlaşması'nın 42. Maddesi'nde belirtildiği gibi, “[o]rtak güvenlik ve savunma politikası, ortak dış ve güvenlik politikasının ayrılmaz bir parçasıdır”²³⁵. Ayrıca, Antlaşma'nın 24. Maddesi'nde, AB'nin ODGP üzerindeki yetkisinin, Birliğin dış politikasına ve “ortak bir savunma politikasının geliştirilmesi”ne ek olarak, güvenliğine yönelik bütün hususları kapsadığı belirtilmektedir.²³⁶ AB Antlaşması'nda kapsamlı değişiklikler yapan ve Ekim 1997'de imzalanan Amsterdam Antlaşması, Şubat 2001'de imzalanan Nice Antlaşması ile Ekim 2007'de imzalanan Lizbon Antlaşması, öngördüğü yeniliklerle OGSP'nin gelişiminde büyük bir rol oynamıştır. Bununla birlikte hem AB'nin güvenlik ve savunma alanındaki stratejik özerklik çabalarının hem de OGSP'nin ilerlemesinin, Soğuk Savaş'ın akabinde uluslararası alanda vuku bulan sınamalar bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu çerçevede, Soğuk Savaş sonrası döneme damga vuran Körfez Savaşı ve özellikle de Balkan Savaşları, AB'nin aktörlüğü ve gücü üzerinde “yapıcı, bozucu ve dönüştürücü” bir işlev görerek, ODGP ve OGSP'yi geliştirme çabalarına ivme kazandırmıştır. Dolayısıyla, her ikisinin de temel hukuki dayanağı olan AB Antlaşması'nın bu arka plan çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir.²³⁷ Bununla birlikte, Antlaşma'ya zemin hazırlayan ve Aralık 1991'de toplanan Maastricht Zirvesi'nde, AB'nin savunma kolu olma görevi verilen BAB'ın faaliyet alanları ve operasyonel kapasitesi net bir biçimde tanımlanmadığından, örgütün yeniden

---

²³⁴ Henri de Waele, *Legal Dynamics of EU External Relations: Dissecting a Layered Global Player*, Berlin, Springer, 2017, s. 30-31.

²³⁵ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, *Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma*, Ankara, 2011, s. 24.

²³⁶ *Ibid.*, s. 17.

²³⁷ Ingo Peters, “Conclusions: The EU's Foreign Policy ‘Actorness and Power’ in Comparative Perspective”, Ingo Peters (der.), *The European Union's Foreign Policy in Comparative Perspective: Beyond the “Actorness and Power” Debate*, New York, Routledge, 2016, s. 268.

yapılandırılması gereksinimi doğmuştur.²³⁸ Bu ihtiyaç doğrultusunda Haziran 1992’deki Petersberg Zirvesi’nde ilan edilen ve Avrupalıların Balkan Savaşları’ndaki zayıf pozisyonuyla doğrudan bağlantılı olan Petersberg Bildirisi, ABD’nin süregelen askeri desteğinden sonra, Avrupa’nın bu alanda nihayet tek başına sorumluluk almaya hazır ve istekli olduğunu göstermesi bakımından son derece önemlidir.²³⁹

Diğer yandan, daha sonra da tartışılacağı üzere, AB’nin güvenlik ve savunma alanındaki stratejik özerklik ve OGSP’yi ilerletme çabalarının, ABD ve NATO’ya alternatif oluşturmaktan ziyade, “tamamlayıcı” bir nitelikte olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Bu kapsamda, “Petersberg Görevleri” (*Petersberg Tasks*) olarak da bilinen BAB’ın görevlerinin, “NATO yükümlülüklerine zarar getirmeyecek şekilde” belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Söz konusu görevler, insani yardım ve kurtarma misyonları ile barışı koruma ve “barışı sağlama” (*peacemaking*) misyonlarının yanı sıra, çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetimiyle ilgili misyonları içermektedir.²⁴⁰ Bir diğer önemli gelişme de Avrupa güvenliğinde BAB veya AB’den ziyade, NATO’nun söz sahibi kılınması amacıyla, Ocak 1994’te düzenlenen Brüksel Zirvesi’nde “Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği”nin (AGSK) (*European Security and Defence Identity-ESDI*) temellerinin atılmasıdır.²⁴¹

OGSP’nin daha belirgin bir çerçeveye oturtulma ihtiyacı ise, Balkanlar’daki kırılgan ve belirsiz barışın, 1990’ların sonlarında Sırbistan ve Kosova arasında meydana gelen gerginlik nedeniyle bozulmasıyla iyice görünür hale gelmiştir. Bu çerçevede, Amsterdam Antlaşması ile OGSP’yle ilgili birtakım kapsamlı düzenlemeler öngörülmüş ve BAB’ı AB’ye entegre etme amacı ortaya konmuştur. Kosova Savaşı’nın patlak vermesiyle birlikte toplanan Saint-Malo Zirvesi, Fransa ile İngiltere’nin, OGSP

²³⁸ Akgül Açıkmeşe ve Dizdaroğlu, “NATO-AB İlişkilerinde İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri”, s. 141.

²³⁹ De Waele, *Legal Dynamics of EU External Relations*, s. 58-59.

²⁴⁰ Akgül Açıkmeşe ve Dizdaroğlu, “NATO-AB İlişkilerinde İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri”, s. 141.

²⁴¹ *Ibid.*, s. 142.

oluşturulması yönünde kesin bir irade ortaya koyması bakımından bir başka kayda değer gelişmedir. Zirve'nin ardından, Lizbon Antlaşması ile OGSP adını alacak olan “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası” (AGSP) (*European Security and Defence Policy-ESDP*) ilan edilmiş ve Haziran 1999'daki Köln Zirvesi'nde de OGSP'nin AB'ye entegre edilmesi konusunda uzlaşmıştır.²⁴²

Bu tarihten sonra, OGSP'yi ilerletmeye yönelik ilk adımlar, temelde iki unsurdan oluşmaktadır. Bunlardan ilki, AB'nin yasama organlarından biri olan “AB Konseyi”ne (*Council of the European Union*) entegre edilmesi öngörülen kurumsal bir yapılanma tesis edilmesidir. Bu kapsamda, başlangıçta “Siyasi ve Güvenlik Komitesi” (*Political and Security Committee*), “AB Askeri Konseyi” (*EU Military Council*) ile “AB Askeri Personeli” (*EU Military Staff*) gibi oluşumların yer aldığı OGSP'nin kurumsal yapılanması, ilave kurumlar oluşturularak daha da genişletilmiştir.²⁴³ Ardından, Lizbon Antlaşması ile ODGP ve OGSP'nin, aynı zamanda “AB Komisyonu”²⁴⁴ (*European Commission*) Başkan Yardımcısı da olan bir “Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi” (*High Representative for Foreign Affairs and Security Policy*) tarafından yürütülmesi öngörülmüş ve Yüksek Temsilci'ye görev ve faaliyetlerinde destek olmak üzere, “Avrupa Birliği Dış İlişkiler Servisi” (*European Union External Action Service-EEAS*) tesis edilmiştir.²⁴⁵

İkinci unsur ise, AB'nin yürüttüğü operasyonlar çerçevesinde, çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetimi alanında NATO'dan bağımsız bir kapasite tesis etme çabaları oluşturmaktadır. Bu kapsamda, Aralık 1999'daki Helsinki Zirvesi'nde, 60 gün içinde konuşlandırılması ve 60.000 askerden oluşması öngörülen bir “AB Hızlı Tepki Gücü”

---

²⁴² Laura Chappell ve David J. Galbreath, “European Union”, Galbreath et al. (der.), *Contemporary European Security*, s. 88.

²⁴³ *Ibid.*

²⁴⁴ Tez çalışmada, “Avrupa Komisyonu” olarak da bilinen AB kurumu için “AB Komisyonu” terimi kullanılmıştır.

²⁴⁵ Finn Laursen, *The EU's Lisbon Treaty: Institutional Choices and Implementation*, Farnham, Ashgate, 2012, s. 8-11.

(*EU Rapid Reaction Force*) kurulması kararlaştırılmıştır. Buna ek olarak, Nice Antlaşması ile OGSP resmi bir AB politikası olarak kabul edilmiş ve BAB, OGSP'ye entegre edilmiştir.²⁴⁶ OGSP, transatlantik işbirliğinin güvenlik ve savunma bağlamında kurumsallaştığı 2001'den itibaren, NATO ve AB arasındaki ilişkilere paralel olarak ilerlemekle birlikte, bu konu daha sonra ele alınacaktır.

2. Avrupa Birliği'nin Güvenlik ve Savunmasının Sınırları

Daha önce de belirtildiği gibi, AB'nin stratejik özerklik çabalarının, en fazla güvenlik ve savunma alanında yoğunlaşması ve en uzun süre bu alanda devam etmesine rağmen, OGSP'nin tek başına Avrupa'nın güvenliğini ve savunmasını sağlamada yetersiz kaldığı ve bu konuda ABD ve NATO'nun öncü bir rol oynamayı sürdürdüğü yönünde yaygın bir görüş bulunmaktadır. Bunun ardındaki unsurları, kısaca AB üyelerinin ulusal egemenlikleri konusundaki hassasiyetleri, Avrupa entegrasyon sürecinin doğası, üyeler arasındaki çıkar farklılıkları ve üyelerin ulusal güvenlik ve savunmalarındaki kabiliyet ve kapasite eksikleri olarak sıralamak mümkündür.

ODGP ve OGSP, AB üyelerinin dış, güvenlik ve savunma politikalarında ortak bir tutum belirleme amacıyla oluşturulduğundan, üyelerin uluslararası düzeyde bir egemenlik devri yapmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, AB Antlaşması'nın 24. Maddesi'nde, ODGP'nin özel kural ve usullere tabi olduğu ve "AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi"²⁴⁷ (*European Council*) ile AB Konseyi tarafından oybirliğiyle tanımlanıp uygulanacağı belirtilmektedir.²⁴⁸ Bu kapsamda Philip H. Gordon, devletlerin yalnızca ortak bir eylemin getireceği kazanımların, egemenlik devri yapmaya geçecek kadar çok olması veya çıkarlarının bu konuda büyük bir fedakarlık yapılmasını

²⁴⁶ Chappell ve Galbreath, "European Union", s. 89.

²⁴⁷ Tez çalışmada, "AB Liderler Zirvesi" olarak da bilinen AB kurumu için "AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi" terimi kullanılmıştır.

²⁴⁸ T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, *Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma*, s. 17.

gerektermeyecek kadar yakınlaşması durumunda egemenliklerini paylaşacaklarını öne sürmektedir. Ancak, AB üyelerinin kazanımlarının eşit olmadığını ve çeşitli kültürel, tarihi ve iç siyasi zorunlulukların varlığının da caydırıcı bir etki yarattığını savunmaktadır.²⁴⁹

II. Dünya Savaşı'ndan sonra AB'yi kuran devletler, Avrupa'da uzun süreli veya kalıcı bir barış sağlamayı amaçlamıştır. Bu nedenle, Avrupa'da birbiriyle en çok savaşan iki devlet olan Almanya ve Fransa arasındaki ilişkilerin, kömür ve çelik sektörleri üzerinden yürütülen bir işbirliği ve ortaklık zeminine oturtulması öncelik haline gelmiştir. Literatürde, Avrupa entegrasyon sürecinin ağırlıklı olarak ekonomik bir düzlemde ilerlemesine yol açan bu durumun, AB'nin savunma ve güvenlik alanında ABD'ye bağımlılığının derinleşmesi ile ABD'nin Birliğin politika tercihlerinde belirleyici olmasına neden olduğu iddia edilmektedir. Bu gerçeğin, ilk kez ABD'nin Avrupalılara Almanya'nın yeniden silahlanması yönündeki baskısıyla netlik kazandığı ve Fransa'nın bu silahlanmayı sınırlandırmak için ortaya attığı AST girişiminin başarısızlıkla sonuçlanmasının da dikkatleri OGSP'den uzaklaştırdığı öne sürülmektedir.²⁵⁰ Ayrıca AB, Asya Kaplanları'nın yükselişe geçtiği 1980'lerde, Avrupalı şirketlerin yüksek teknoloji alanında lider olan ABD ve Japonya'nın gerisinde kalması nedeniyle, "dört özgürlüğü" (malların, hizmetlerin, sermayenin ve kişilerin serbest dolaşımı) işlevsel bir hale getirmek amacıyla tasarlanan "Avrupa Tek Pazarı" hedefine odaklanmıştır.²⁵¹ Böylece, Altın Çağ'ın sona ermesinin ardından, Avrupa entegrasyon sürecinde ekonomik boyut yeniden öne çıkmıştır.

OGSP'nin önündeki sınırlılıklardan bir diğeri de AB üyeleri arasındaki çıkar farklılıklarıdır. Bu kapsamda, stratejik özerkliğin en güçlü savunucusu olan Fransa'nın

---

²⁴⁹ Philip H. Gordon, "Europe's Uncommon Foreign Policy", *International Security*, Cilt 22, Sayı 3, 1997, s. 81.

²⁵⁰ Stanley Hoffmann, "Towards a Common European Foreign and Security Policy?", *Journal of Common Market Studies*, Cilt 38, Sayı 2, 2000, s. 190.

²⁵¹ Jonathan Olsen ve John McCormick, *The European Union: Politics and Policies*, New York, Routledge, 2018, s. 64.

1961’de ortaya attığı Fouchet Planı’nı örnek göstermek mümkündür. Dönemin Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle’ün Avrupa-Atlantik İttifakı’ndan duyduğu memnuniyetsizliği yansıtan Fouchet Planı, ABD ve NATO’yu Avrupa güvenlik ve savunması için hayati gören Belçika ve Hollanda’nın tepkisini çekmiştir.²⁵² Bunun üzerine de Gaulle, her iki ülkenin de NATO’yu Fouchet Planı’na tercih etmesinden üzüntü duyduğunu belirtmiş ve Avrupa savunmasının “ABD ve NATO vesayetinden kurtulması gerektiğini” savunmayı sürdürmüştür.²⁵³

De Gaulle’ün bu tutumuna ek olarak İngiltere, Brexit öncesinde AB’nin bağımsız bir güvenlik ve savunma aktörü haline gelmesine karşı çıkacak kadar Avrupa-Atlantik İttifakı’nı desteklemiştir. Almanya’nın önünde ise, NATO toprakları dışında konuşlanmasıyla ilgili birtakım anayasal sınırlamalar bulunmakta ve NATO üyesi olmayan ya da tarafsız olan AB üyeleri de OGSP’nin ilerletilmesi çabalarının, ABD’nin askeri korumasından daha maliyetli olduğunu düşünmektedir.²⁵⁴ Buna ek olarak literatürde, yeni üyelerin çoğunun ekonomik fayda arayışında olduğu gerekçesiyle, devam eden AB genişleme sürecinin de OGSP’nin gelişimini engellediği iddia edilmektedir. Dahası, OGSP’nin gerektirdiği yükümlülükler ve AB’nin Avro’nun istikrarının korunması hedefi arasındaki çatışmaya dikkat çekilmekte ve bu yöndeki tedbirlerin bütçe açıklarını katı bir şekilde sınırladığı belirtilmektedir.²⁵⁵

Bir başka sınırlılık, transatlantik ilişkilerde yük paylaşımı sorununu da beraberinde getiren, AB üyelerinin ulusal güvenlik ve savunmalarındaki eksikliklerdir. Bu doğrultuda ABD, Avrupalı NATO üyelerini savunma harcamalarını artırmaya ve askeri kabiliyet ve kapasitelerini geliştirmeye ikna etme zorluğuyla karşı karşıyadır. Bu durumun ardında ise, Avrupalıların büyük bir kısmının askeri güvenliği temel önceliği

---

²⁵² Andrew Moravcsik, “De Gaulle between Grain and Grandeur: The Political Economy of French EC Policy, 1958-1970 (Part 1)”, *Journal of Cold War Studies*, Cilt 2, Sayı 2, 2000, s. 34.

²⁵³ Jeffrey Vanke, “Reconstructing De Gaulle”, *Journal of Cold War Studies*, Cilt 2, Sayı 3, 2000, s. 94.

²⁵⁴ Hoffmann, “Towards a Common European Foreign and Security Policy?”, s. 192.

²⁵⁵ *Ibid.*, s. 196.

haline getirmemesi bulunmaktadır. Dolayısıyla Avrupalıların çoğu, savunma harcamalarını artırma konusunda isteksiz davranmakta ve mali kaynaklarını ağırlıklı olarak insan hakları, çevrenin korunması ve ekonomik kalkınma gibi alanlara yönlendirmektedir.²⁵⁶ AB'nin savunma ve güvenlikte tamamen NATO ile ABD'den ayrı hareket etmesinin önündeki bir diğer engel de Fransa dahil hiçbir üye ülkenin, Avrupa-Atlantik İttifakı'nı sona erdirme yönünde kesin bir irade ortaya koymamasıdır. NATO'nun Soğuk Savaş sonrası varlığını devam ettirebilmesini de sağlayan bu durum, transatlantik ilişkilerin son derece sağlam temellere dayandığını göstermektedir.

C. SOĞUK SAVAŞ SONRASI TRANSATLANTİK İŞBİRLİĞİ DİNAMİKLERİ

1. Güvenlik Topluluğu Kavramı ve Soğuk Savaş Sonrası Transatlantik İşbirliği

Soğuk Savaş'ın ardından ABD ve Avrupalılar arasındaki krizler, transatlantik ilişkilerin geleceği ve NATO'nun varlık sebebiyle ilgili Neorealizm, Liberal Kurumsalcılık ve İnşacılık ekseninde etrafında bir dizi tartışma yapılmasına yol açmıştır. Bu doğrultuda, savaş sonrası ortaya çıkan yeni uluslararası düzen, NATO'nun Neorealizm tarafından “ortak savunma örgütü”, Liberal Kurumsalcılık tarafından “ortak güvenlik düzenlemesi” ve İnşacılık tarafından “güvenlik topluluğu” olarak etiketlenmesine yol açmıştır. Bunlardan ilki, İttifak'ın güç dengeleme veya Müttefikleri ortak tehditlere karşı savunma işlevine odaklanmaktadır. İkincisinde de NATO, ortak güvenlik mallarından oluşan bir “sepetin” sağlayıcısı olarak görülmektedir. Sonuncusu ise, NATO'yu demokratik yönetim, ortak kimlik ve ortak normlara dayalı bir çerçeveye oturtmaktadır.²⁵⁷ Bunun yanı sıra Neorealizm, NATO'nun savaşın ardından dağılacığını öngörürken, Liberal Kurumsalcılık ve İnşacılık daha iyimser bir bakış açısı ortaya koymaktadır. Ancak, İnşacı bir bütünleşme teorisi olarak değerlendirilen güvenlik

²⁵⁶ De Nevers, “NATO's International Security Role in the Terrorist Era”, s. 60-61.

²⁵⁷ Webber et al., *NATO's Post-Cold War Trajectory*, s. 219.

topluluğu kavramının, Liberal Kurumsalcılığa göre daha yetkin bir açıklama sunduğu görülmektedir.

Daha önce de değinildiği gibi NATO, Soğuk Savaş'ta transatlantik uzlaşısı ve bağlılığın sembolik bir ifadesi olarak kurulmuştur. Bununla birlikte İttifak, savaş sonrası sınamalara yanıt niteliğinde bir dizi işlev kazanarak ve bünyesine yeni üyeler katarak büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Bu doğrultuda literatürde, NATO'nun savaşın ardından aşamalı olarak iki ana rol benimsediği iddia edilmektedir. Bunlardan birinin, ağırlıklı olarak Balkan Savaşları'nda sergilediği kriz yönetimi rolü; diğerinin ise, İttifak'ın bir güvenlik topluluğu olduğu düşüncesinden hareketle, liberal ve demokratik normları teşvik etme rolü olduğu savunulmaktadır.²⁵⁸ Bu çerçevede Risse, şu üç unsur üzerinden NATO'nun yeni koşullara uyum sağladığını öne sürmektedir:

- 1) NATO'nun Soğuk Savaş'ın ardından kuvvet yapısını değiştirmeye başlamasıyla birlikte, üye ülkelerin hareket kabiliyetleri artmıştır.
- 2) NATO, Sovyetler Birliği'nin İttifak üyesi olmayan ardıl devletleriyle kurumsallaşmış bir işbirliği tesis etmek için 1991'de NACC'yi kurmuş ve bu ülkeler 1994'te BİO'ya katılmıştır. Böylece, NATO'nun entegre askeri komuta yapısı ile Doğu Avrupa orduları arasında kurumsal bağlar oluşturulmuştur.
- 3) NATO, barışı koruma ve “barışa zorlama” (*peace enforcement*) misyonlarında ikincil bir rol oynamaya başlamış ve Müttefikler, Balkan Savaşları'nda aralarında yaşanan çıkar çatışmalarının, Avrupa-Atlantik İttifakı'nı olumsuz etkilememesi için çaba göstermiştir.

NATO'nun liberal demokrasilerin sahip olduğu ortak değerler ve ortak kimlik üzerine inşa edilen transatlantik ilişkilerin kurumsallaşmış halini temsil ettiğini ileri süren

---

²⁵⁸ Trine Flockhart, “‘Me Tarzan-You Jane’: The EU and NATO and the Reversal of Roles”, *Perspectives on European Politics and Society*, Cilt 12, Sayı 3, 2011, s. 102-103'ten aktaran Laura Chappell ve Jocelyn Mawdsley, “From Cold War to European Peace”, Galbreath et al. (der.), *Contemporary European Security*, s. 23.

Risse, savaş sonrası İttifak'ın dağılacağını öngören Neorealist varsayımları eleştirmektedir.²⁵⁹ Bir başka ifadeyle, NATO'nun savaşın ardından hayatta kalmasının temel nedeni, bir güvenlik topluluğu olmasıdır. Buna göre NATO'ya üyelik; yerleşik bir demokrasinin tesisi, insan haklarına saygı, piyasa ekonomisinin benimsenmesi, silahlı kuvvetlerin sivil kontrol altında tutulması ve komşularla iyi ilişkiler kurulması gibi temel ilkelere bağlı kılınmıştır.²⁶⁰

Benzer olarak Wæver, transatlantik ilişkilerin NATO çatısı altında kurumsallaştığını ve böylece ilişkilerde, güvenlik topluluklarıyla doğrudan ilgili olan “güven inşasının” ön plana çıktığını belirtmektedir. Bu doğrultuda, NATO'nun entegre askeri komuta yapısı, ortak tatbikatlar düzenlemesi ve yeni işlevler kazanması sayesinde, Müttefikler arasında açıklık ve şeffaflık kültürünün ortaya çıktığını ve bu şekilde kağıt üzerinde kurulan bir örgüt olmanın ötesine geçtiğini savunmaktadır. Kapsamı NACC, BİO ve EAPC'nin kurulması ve yeni üyeler katılmasıyla genişletilen NATO'nun bu niteliği, savaş sonrası varlığını devam ettirmesini de sağlamıştır.²⁶¹

Bunun yanı sıra literatürde, Soğuk Savaş'ın ardından İttifak'ın MDAÜ'ye yönelik başlattığı “genişleme ve sosyalleşme sürecine” dikkat çekilmektedir. Bu kapsamda, NATO'nun genişlemesiyle kimlik, davranış ve aidiyet konularının ön plana çıkarıldığı ve bu nedenle İttifak'ın genişlemesinin aslında güvenlik topluluğunun genişlemesi anlamına geldiği değerlendirilmektedir.²⁶² Bu şekilde NATO'nun, liberal ve demokratik normları teşvik ederek varlığını sürdürdüğü belirtilmektedir. Dolayısıyla Sovyetler Birliği'nin dağılmasının, NATO'nun devamlılığına yönelik bir tehdit oluşturmaktan ziyade bir fırsat olduğu savunulmaktadır.²⁶³

²⁵⁹ Risse-Kappen, “Collective Identity in a Democratic Community”, s. 102.

²⁶⁰ Moustakis ve German, *Securing Europe*, s. 22.

²⁶¹ Ole Wæver, “Insecurity, Security and Asecurity in the West European Non-War Community”, Adler ve Barnett (der.), *Security Communities*, s. 88-89.

²⁶² Sarah da Mota, *NATO, Civilisation and Individuals: The Unconscious Dimension of International Security*, London, Palgrave Macmillan, 2018, s. 157-159'dan aktaran Barrinha ve Da Mota, “Contesting Approaches to European Security”, s. 36.

²⁶³ Webber et al., *NATO's Post-Cold War Trajectory*, s. 204.

Adler ise, hem maddi hem de maddi olmayan ortak kaynaklarla desteklenen bir “topluluk duygusunun” varlığı nedeniyle, NATO’nun Soğuk Savaş sonrası hayatta kalmasını sağlayan başarılı bir dönüşüm sergilediğini ileri sürmektedir. Ayrıca, İttifak’ın bu dönüşümünü, AGİK’in işbirliğine dayalı güvenlik anlayışı ve uygulamalarını, sahip olduğu entegre askeri komuta yapısı ve kurumsal deneyimiyle birleştirerek gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Söz konusu dönüşümü şekillendiren doğu genişlemesine de dikkat çeken Adler, İttifak’ın bölgede resmi ve gayriresmi istişareler yürüttüğünü ve kamuoyu kampanyaları başlattığını ifade etmektedir. Böylece NATO’nun, hem sivil hem de askeri çevreleri sosyalleştirdiğini ve Avrupa-Atlantik bölgesinde ortak bir güvenlik kültürü inşa ettiğini savunmaktadır.²⁶⁴

Literatürde, NATO’nun Soğuk Savaş sonrası hayatta kalmasıyla ilgili olarak, Müttefiklerin bu konuya verdiği öneme ve İttifak’ın sona ermesi halinde ortaya çıkacak kötü tabloya yaptığı vurguya da işaret edilmektedir. Bu kapsamda Karin Fierke, NATO’nun transatlantik bölge güvenliğinde belirleyici bir konumda olmak için Batı ve Doğu arasındaki ideolojik savaşın bir galibi olarak yansıtıldığını savunmaktadır. NATO’nun savaşın ardından başlattığı sosyalleşme sürecinin de altını çizen Fierke, varlığını devam ettirmek için kaçınılmaz bir biçimde genişlediğini belirtmektedir.²⁶⁵ Veronica M. Kitchen ise, savaş sonrasında transatlantik güvenlik topluluğunun “değerler topluluğu” yönünün öne çıkarıldığını ifade etmektedir. Böylece, ortak eylemin ortak savunmanın ötesine geçtiğini ve uzun süreli ve güvenilir barışçıl değişim beklentilerinin sürdürüldüğünü iddia etmektedir.²⁶⁶ Kısacası NATO, bir güvenlik topluluğu olması nedeniyle savaşın ardından dağılmamış ve transatlantik işbirliğinin güvenlik ve savunma bağlamında kurumsallaşmasıyla varlığını güçlendirerek devam ettirmiştir.

²⁶⁴ Adler, “The Spread of Security Communities”, s. 212-214.

²⁶⁵ Karin Fierke, *Changing Games, Changing Strategies*, Manchester, Manchester University Press, 1998’den aktaran Kitchen, “Argument and Identity Change in the Atlantic Security Community”, s. 105.

²⁶⁶ *Ibid.*, s. 111.

2. Güvenlik ve Savunma Bağlamında Soğuk Savaş Sonrası Transatlantik İşbirliği

a. 2001-2014 Arası Dönem

Soğuk Savaş sonrası transatlantik işbirliğinin güvenlik ve savunma bağlamında kurumsallaşması, NATO Genel Sekreteri ile AB Dönem Başkanlığı arasında 2001 yılında gerçekleştirilen mektup teatisine kadar uzanmaktadır. 17 Mart 2003'te sonuçlandırılan "Berlin Artı Düzenlemeleri" (*Berlin Plus Arrangements*) ve bunun önünü açan 16 Aralık 2002 tarihli "AGSP ile İlgili AB-NATO Bildirisi" (*EU-NATO Declaration on ESDP*) ile transatlantik işbirliği daha da ilerlemiştir. 2003 yılı, AB'nin ilk OGSP operasyonlarının gerçekleştirildiği ve "Avrupa Güvenlik Stratejisi"nin (AGS) kabul edildiği yıl olması bakımından da son derece önemlidir. Bunun yanı sıra, aynı yılın Mayıs ayında "NATO-AB Kabiliyet Grubu" (*NATO-EU Capability Group*) kurulmuş, Temmuz ayında "Batı Balkanlar için Ortak Yaklaşım" (*Concerted Approach for the Western Balkans*) geliştirilmiş ve Kasım ayında ilk ortak NATO-AB kriz yönetimi tatbikatı yapılmıştır.²⁶⁷

AGSP ile İlgili AB-NATO Bildirisi, AB'nin OGSP operasyonları için NATO'nun varlık ve yeteneklerine erişimini garantilemekte ve transatlantik işbirliğine yönelik şu ilkeleri teyit etmektedir: etkin karşılıklı istişare; her iki tarafın karar alma özerkliğinin temini; söz konusu özerkliğe, üye ülke çıkarlarına ve BM Şartı'na saygı gösterilmesi ve ortak askeri kapasitenin tutarlı, şeffaf ve birbirini güçlendiren biçimde geliştirilmesi.²⁶⁸ Berlin'de Haziran 1996'da düzenlenen NATO Bakanlar Toplantısı'nda kararlaştırılan ve NATO'nun katılmadığı BAB operasyonlarını desteklemesini sağlayan düzenlemelere atıfta bulunan²⁶⁹ Berlin Artı Düzenlemeleri de aşağıda sıralanan unsurlardan oluşmaktadır:

²⁶⁷ NATO, "Relations with the European Union", 25 Temmuz 2023, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49217.htm (Erişim Tarihi 3 Ağustos 2023).

²⁶⁸ *Ibid.*

²⁶⁹ Münevver Cebeci, "NATO-EU Cooperation and Turkey", *Turkish Policy Quarterly*, Cilt 10, Sayı 3, 2011, s. 98.

- 1) AB liderliğindeki operasyonların askeri planlamasında AB'nin NATO planlama yeteneklerine erişiminin güvence altına alınması,
- 2) AB liderliğindeki operasyonlarda kullanılacak NATO varlık ve yeteneklerinin hazır bulundurulması,
- 3) AB liderliğindeki operasyonlar için komuta seçeneklerinin belirlenmesi ve “Avrupa Müttefik Yüksek Komutan Yardımcısı”nın (*Deputy Supreme Allied Commander Europe-DSACEUR*) rolünün güçlendirilmesi,
- 4) NATO'nun savunma planlama sisteminin AB liderliğindeki operasyonlar doğrultusunda uyarlanması,
- 5) Gizli bilgi değişimini kapsayan bir anlaşma imzalanması,
- 6) NATO varlık ve yeteneklerinin serbest bırakılması, izlenmesi ve geri çağırılmasına ilişkin prosedürlerin belirlenmesi ve istişare düzenlemelerinin yapılması.²⁷⁰

AB'nin transatlantik güvenliğe doğrudan katkıda bulunmasını sağlayan OGSP operasyonlarından ilki, Birliğin Ocak 2003-Haziran 2012'de Bosna-Hersek'te yürüttüğü sivil operasyon (EUPM/BiH) ile NATO'nun 2002'de başlattığı “Müttefik Uyum Operasyonu”nu (*Operation Allied Harmony*) devralarak, Mart-Aralık 2003'te Kuzey Makedonya'da gerçekleştirdiği “Concordia Operasyonu”dur (*Operation Concordia*).²⁷¹ Söz konusu operasyon, Berlin Artı Düzenlemeleri kapsamında NATO'ya ait varlık ve yeteneklerin kullanıldığı ilk OGSP operasyonu olması bakımından son derece önemlidir.²⁷² NATO imkanlarına dayanmayan ve Avrupa dışında gerçekleştirilen ilk özerk OGSP operasyonu ise, Haziran ve Eylül 2003 arasında, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde düzenlenen “Artemis Operasyonu”dur (*Operation Artemis*).²⁷³

---

²⁷⁰ NATO Public Diplomacy Division, *NATO Handbook*, Brüksel, NATO, 2006, s. 249.

²⁷¹ Kadri Kaan Renda ve Burak Tangör, “Avrupa Birliği Operasyonları”, İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) ve Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM) (der.), *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*, İstanbul, İKV Yayınları, 2021, s. 154.

²⁷² Berlin Artı Düzenlemeleri kapsamında gerçekleştirilen ikinci operasyon da Aralık 2004-Kasım 2019'da Bosna-Hersek'te yürütülen “Althea Operasyonu”dur (*Operation Althea*).

²⁷³ Chappell ve Galbreath, “European Union”, s. 90.

“Daha İyi Bir Dünyada Güvenli Bir Avrupa” (*A Secure Europe in a Better World*) başlıklı AGS ise, Aralık 2003’te AB Konseyi tarafından kabul edilmiştir. Dönemin AB Yüksek Temsilcisi Javier Solana, AB’nin AGS ile “ilk defa ortak bir tehdit değerlendirmesi yaptığını ve temel değerlerini dikkate alarak amaçlarını net bir şekilde ortaya koyduğunu”²⁷⁴ belirtmektedir. Ayrıca söz konusu belgede, transatlantik ilişkiler “uluslararası sistemin temel unsurlarından biri” olarak nitelendirilmekte ve NATO’nun hem ikili çıkarlara hizmet eden hem de bir bütün olarak uluslararası toplumu güçlendiren bu ilişkilerin önemli bir ifadesi olduğu belirtilmektedir. Transatlantik ilişkilerin yerinin doldurulamayacağı, AB ve ABD’nin birlikte hareket etmesi gerektiği ve AB’nin amacının ABD ile etkin ve dengeli bir ortaklık kurmak olduğunun da altı çizilmektedir.²⁷⁵

Bu ifadelerin, transatlantik ilişkilerin derinden sarsılmasına neden olan ABD’nin Irak’ı işgal ettiği dönemde kullanılmış olması ayrıca dikkat çekicidir. Buna ek olarak AB üyeleri, yaşadıkları fikir ayrılıklarına rağmen, ABD’nin Afganistan’da düzenlediği Kalıcı Özgürlük Operasyonu’nu bireysel olarak desteklemiştir. Ayrıca, NATO’nun Teröre Karşı Savaş’a verdiği desteği artırmak ve enerjisini Afganistan’daki “Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti”ne (*International Security Assistance Force-ISAF*) yönlendirmesini sağlamak üzere, NATO bünyesinde Bosna-Hersek ile Kuzey Makedonya’da düzenlenen operasyonlar, “Avrupa Acil Müdahale Gücü”ne (*European Rapid Reaction Force*) devredilmiştir.²⁷⁶

Güvenlik ve savunma alanındaki transatlantik işbirliği, 2005-2006 yıllarında oluşturulan birtakım düzenlemelerle ve 2006-2010 yıllarında New York, Brüksel ve Oslo’da yapılan Bakan düzeyindeki gayriresmi toplantılarla gelişmeye devam etmiştir. Bu çerçevede, Kasım 2005’te “AB Askeri Personeli” (*EU Military Staff*) bünyesinde

²⁷⁴ Hatice Yazgan, “Avrupa Güvenlik Stratejisi”, İKV ve ATAUM (der.), *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*, s. 187.

²⁷⁵ Council of the European Union, “A Secure Europe in a Better World”, 8 Aralık 2003, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15895-2003-INIT/en/pdf> (Erişim Tarihi 5 Ağustos 2023).

²⁷⁶ Akgül Açıkmeşe ve Dizdaroğlu, “NATO-AB İlişkilerinde İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri”, s. 155.

faaliyet gösteren bir “NATO Daimi İrtibat Ekibi” (*NATO Permanent Liaison Team*) ve Mart 2006’da “SHAPE’teki AB Hücresi Birimi” (*EU Cell at SHAPE Unit*) tesis edilmiştir.²⁷⁷ AB, bu süre zarfında Aralık 1999’daki Helsinki Zirvesi’nde ortaya konan “Helsinki Temel Hedefi”nin (*Helsinki Headline Goal*) bir parçası olan ve Haziran 2004’te yapılan Brüksel Zirvesi’nde onaylanan “Temel Hedef 2010” (*Headline Goal 2010*) doğrultusunda “AB Muharebe Grubu”nun (*EU Battlegroup*) kurulması²⁷⁸ ve Lizbon Antlaşması’nın Aralık 2009’da yürürlüğe girmesiyle, OGSP’yi ilerletmeyi sürdürmüştür.

Bu noktada, güvenlik ve savunma alanındaki transatlantik işbirliğinde önemli bir yeri olan ve “Aktif Katılım, Modern Savunma: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü Üyelerinin Savunması ve Güvenliği için Stratejik Konsept”in (*Active Engagement, Modern Defence: Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*) kabul edildiği Kasım 2010’daki Lizbon Zirvesi’ne de yer vermek gerekmektedir. Bu kapsamda, Zirve Sonuç Bildirgesi’nin 11. paragrafında, “ortak değerleri ve stratejik çıkarları paylaşan” NATO ve AB’nin, transatlantik ortaklığın geliştirilmesi konusundaki kararlılığının altı çizilmekte ve NATO Genel Sekreteri ve AB Yüksek Temsilcisi’ne, “birlikte çalışmayı sürdürme” çağrısında bulunmaktadır.²⁷⁹

11 Eylül 2001 sonrası değişen güvenlik ortamını betimleyen Stratejik Konsept 2010 ise, (1) ortak savunma ve caydırıcılığın sürdürülmesi, (2) kriz yönetimi aracılığıyla güvenliğin sağlanması ve (3) işbirliği temelinde uluslararası güvenliğin artırılması şeklinde, İttifak’ın yerine getirmesi gereken üç temel görevi ortaya koymaktadır. Söz konusu görevler incelendiğinde, transatlantik işbirliğine güvenlik ve savunma bağlamında ciddi bir vurgu yapıldığı görülmektedir. Bunlardan ilkinde, 5. Madde’ye atıf

---

²⁷⁷ *Ibid.*, s. 153.

²⁷⁸ European Parliament, “The European Security and Defence Policy: From the Helsinki Headline Goal to the EU Battlegroups”, 12 Eylül 2006, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede030909noteesdp_/sede030909noteesdp_en.pdf, s. 15-17 (Erişim Tarihi 8 Ağustos 2023).

²⁷⁹ NATO, “Lisbon Summit Declaration”, 20 Kasım 2010, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2010_11/2010_11_11DE1DB9B73C4F9BBFB52B2C94722EAC.pdf, s. 4 (Erişim Tarihi 9 Ağustos 2023).

yapılmakta, NATO'nun Müttefiklerin nükleer kuvvetleri aracılığıyla caydırıcılığını sürdüreceği belirtilmekte ve füze savunması konusunda transatlantik işbirliğine işaret edilmektedir.²⁸⁰ İkincisinde de kriz öncesinde, sırasında ve sonrasında, Müttefikler arasındaki bilgi paylaşımı ve siyasi danışma faaliyetlerinin genişletileceği ve yoğunlaştırılacağı ifade edilmektedir.²⁸¹

Bu görevlerden sonuncusu; (a) silahların kontrolü, silahsızlanma ve nükleer silahların yayılmasını önleme, (b) açık kapı politikası ile (c) ortaklıklar şeklinde, üç başlığa ayrılmaktadır. Bu çerçevede ilk başlıkta, Müttefikler arası istişarenin geliştirilmesi ve sürdürülmesi taahhüt edilmektedir. İkinci başlıkta da “bir arada, özgür ve ortak değerlere sahip bir Avrupa” gayesinin, arzu eden bütün Avrupalı ülkelerin Avrupa-Atlantik yapısına entegre edilmesiyle gerçekleşebileceği ifade edilmektedir. Sonuncu başlıkta ise, AB'nin NATO için “benzersiz ve önemli bir ortak” olduğu ve her iki örgütün de birçok üyesinin ortak olduğu belirtilmekte ve “ortak değerlerin” altı çizilmektedir.²⁸²

2011-2013 yıllarında ise, New York ve Brüksel'de Bakan düzeyinde gayriresmi toplantılar yapılmış, NATO Genel Sekreteri, AB Konsey Başkanı ve AB Komisyonu Başkanı arasında görüşmeler düzenlenmiş ve her iki taraftan üst düzey yetkililer, NATO ve AB kurumlarına resmi ziyaret gerçekleştirmiştir. Ayrıca, Mayıs 2012'de Chicago'da bir zirve düzenlenmiş ve Zirve Sonuç Bildirgesi'nin 20. paragrafında, Lizbon Zirvesi'nin Sonuç Bildirgesi ve Stratejik Konsept 2010'a benzer ifadeler kullanılmıştır. Buna ek olarak, transatlantik ortaklığın güçlendirilmesinin bir “zorunluluk” olduğu ve NATO'nun

---

²⁸⁰ NATO, “Aktif Katılım, Modern Savunma: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü Üyelerinin Savunması ve Güvenliği için Stratejik Konsept”, 19-20 Kasım 2010, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120207_strategic-concept-2010-tur.pdf, s. 15-17 (Erişim Tarihi 11 Ağustos 2023).

²⁸¹ *Ibid.*, s. 23.

²⁸² *Ibid.*, s. 26-29.

“daha güçlü ve daha yetenekli bir Avrupa savunmasının önemini kabul ettiği” belirtilmiştir.²⁸³

b. 2014 Sonrası Dönem

Rusya’nın Kırım’ı Şubat 2014’te ilhakı ve Ukrayna’nın doğusundaki ayrılıkçı grupları desteklemesi, Kuzey Atlantik Antlaşması’nın 5. Maddesi’nin önemini tekrar göstermiş ve Müttefiklerin odak noktasını “seferi savaş”tan (*expeditionary warfare*) yeniden caydırıcılık ve ortak savunmaya kaydırmıştır.²⁸⁴ Başka bir deyişle, 2010’lu yıllarda Arap Baharı’yla birlikte sıkıntılı bir dönem geçiren transatlantik ilişkiler, 2014’ten itibaren canlanmış ve ABD’nin “Asya’dan Avrupa’ya dönüşünü” sağlamıştır. Bu kapsamda, güvenlik ve savunma alanındaki transatlantik işbirliği, NATO ve AB’nin ayrı ayrı veya birlikte yayımladıkları çeşitli belgeler, her iki örgüt arasında düzenlenen zirveler ve hayata geçirilen birçok düzenlemeyle ilerlemeye devam etmiştir.

Haziran 2016’da yayımlanan AB Küresel Stratejisi; (1) Birlik güvenliği, (2) Doğu ve Güney bölgelerinde refahın temini, (3) kriz ve çatışmalara karşı bütüncül bir yaklaşım geliştirilmesi, (4) işbirliğine dayalı bölgesel düzenlemelerin teşvik edilmesi ve (5) 21. yüzyıla ilişkin küresel yönetim şeklinde beş esas öncelik ortaya koymakta ve bunlardan ilki ve dördüncüsünde transatlantik işbirliğine ayrıca değinmektedir. Bu doğrultuda ilkinde, “Güvenlik ve Savunma” başlığı altında, AB’nin bir güvenlik topluluğu olarak güçlendirilmesi gerektiği ifade edilmekte ve bu konuda İttifak ile işbirliği içinde hareket edilmesinin önemine işaret edilmektedir.²⁸⁵ Dördüncüsünde ise, “Daha Yakın Bir

---

²⁸³ NATO, “Chicago Summit Declaration”, 20 Mayıs 2012, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/87593.htm?mode=pressrelease (Erişim Tarihi 11 Ağustos 2023).

²⁸⁴ James Sperling, “NATO and the Transatlantic Community, 1949-2019”, Galbreath et al. (der.), *Contemporary European Security*, s. 61.

²⁸⁵ European Union External Action Service, “Shared Vision, Common Action”, s. 20.

Atlantik” başlığı altında, AB’nin çatışmaların ele alınması ve etkin küresel yönetim için transatlantik ortaklığı NATO aracılığıyla derinleştireceği belirtilmektedir.²⁸⁶

Temmuz 2016’daki Varşova Zirvesi; AB Konseyi Başkanı, AB Komisyonu Başkanı ve NATO Genel Sekreteri tarafından “1. Ortak Bildiri”nin kabul edilmesi bakımından son derece önemlidir. 1. Ortak Bildiri’de, Doğu ve Güney bölgelerinden kaynaklanan ortak sınamalar karşısında transatlantik güvenliğin güçlendirilmesi için her iki örgütün birlikte çalışması gerektiği vurgulanmakta, çeşitli öncelikli işbirliği alanları belirlenmekte ve bu yöndeki ilerlemenin düzenli olarak izleneceği ifade edilmektedir.²⁸⁷

Aralık 2016’daki NATO Dışışleri Bakanları Toplantısı’nda, söz konusu işbirliği alanları kapsamında 42 tedbirden oluşan “ortak öneriler dizisi” (*common set of proposals*) kabul edilmiş ve bu liste Aralık 2017’de yapılan bir sonraki toplantıda üç yeni alanda 32 tedbir daha getirilmesiyle genişletilmiştir. O tarihten itibaren ortak öneriler dizisinin uygulanmasına ilişkin ilerleme raporları hazırlanmış olup, 7. ve son ilerleme raporu Haziran 2022’de yayımlanmıştır.²⁸⁸

2017’de başlayan ve 2021’e kadar süren Trump döneminde ise, transatlantik ilişkiler sarsılmasına rağmen, güvenlik ve savunma alanında karşılıklı temaslar sürdürülmüştür. Bu çerçevede, Temmuz 2018’deki Brüksel Zirvesi’nde, Temmuz 2016’daki Varşova Zirvesi’nde ilan edilen 1. Ortak Bildiri’nin devamı niteliğinde olan “2. Ortak Bildiri” kabul edilmiştir. 2. Ortak Bildiri’de NATO ve AB’nin “aynı değerleri paylaştığı”, her iki örgütün güvenliğinin birbirine bağlı olduğu ve ortak sınamaların birlikte ele alınacağı ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra, Varşova’da belirlenen önceliklerin uygulanmasına devam edildiği ve AB’nin NATO’yu da güçlendiren PESCO

---

²⁸⁶ *Ibid.*, s. 36-37.

²⁸⁷ NATO, “Joint Declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization”, 5 Aralık 2017, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133163.htm (Erişim Tarihi 15 Ağustos 2023).

²⁸⁸ NATO, “Relations with the European Union”, 25 Temmuz 2023, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49217.htm (Erişim Tarihi 18 Ağustos 2023).

ve EDF gibi girişimlerinin, ortak güvenliği daha da sağlamlaştıracağı kaydedilmektedir.²⁸⁹

AB'nin Temmuz 2020'de yayımladığı ve (1) geleceğe dönük bir güvenlik ortamı, (2) gelişen tehditlerle mücadele, (3) Avrupalıları terörizm ve organize suçlardan korumak ve (4) güçlü bir Avrupa güvenlik ekosistemi oluşturmak şeklinde dört stratejik önceliği ortaya koyduğu “AB Güvenlik Birliği Stratejisi”nde (*EU Security Union Strategy*) de transatlantik işbirliğine yer verilmektedir. Bu kapsamda, bunlardan ikincisi ve üçüncüsünün etkisinin artırılması için, başta NATO olmak üzere, AB'nin stratejik ortaklarıyla sorunsuz bir işbirliği sağlaması gerektiği vurgulanmakta ve Birliğin söz konusu aktörlerle çok taraflı işbirliğini teşvik etmeye devam edeceği ifade edilmektedir.²⁹⁰

Ocak 2021'de Joe Biden'ın ABD Başkanı olması ve Rusya'nın Ukrayna'ya Şubat 2022'de gerçekleştirdiği işgalin akabinde, transatlantik ilişkiler Trump döneminde kaybettiği ivmeyi geri kazanmıştır. Özellikle de Biden'ın, ABD'nin ve “ortak güvenlik ve refahın üzerine inşa edilen” Avrupa-Atlantik İttifakı'nın “geri döndüğünü” vurguladığı Şubat 2021'deki Münih Güvenlik Konferansı'ndaki konuşması, transatlantik ilişkilerde yeni bir döneme işaret etmesi bakımından son derece dikkate değerdir. Konuşmasında, ABD'nin NATO'ya ve 5. Madde'ye olan bağlılığını da teyit eden Biden, Afganistan Savaşı'nın sona erdirilmesi yönündeki süreci güçlü bir şekilde desteklediğini belirtmiştir.²⁹¹ Biden'ın ABD'nin Orta Doğu'daki askeri mevcudiyetini azaltacağı

---

²⁸⁹ NATO, “Joint Declaration on EU-NATO Cooperation by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization”, 10 Temmuz 2018, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156626.htm (Erişim Tarihi 20 Ağustos 2023).

²⁹⁰ European Commission, “Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the EU Security Union Strategy”, 24 Temmuz 2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0605> (Erişim Tarihi 21 Ağustos 2023).

²⁹¹ The White House, “Remarks by President Biden at the 2021 Virtual Munich Security Conference”, 19 Şubat 2021, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/02/19/remarks-by-president-biden-at-the-2021-virtual-munich-security-conference/> (Erişim Tarihi 24 Ağustos 2023).

anlamına gelen bu ifadeleri, ABD dış politikasında Hint-Pasifik'in yanı sıra, Avrupa'nın yeniden odak noktası olacağı şeklinde yorumlanmaktadır.²⁹²

Kasım 2020'de yayımlanan ve Haziran 2021'deki Brüksel Zirvesi'nde onaylanan "NATO 2030: Yeni Bir Çağ için Birliktelik" (*NATO 2030: United for a New Era*) başlığını taşıyan rapor, Biden döneminde transatlantik işbirliğini ilerletme konusundaki kararlılığı gösteren bir diğer önemli gelişmedir. NATO'nun yeni sınamalar karşısındaki rolü ile İttifak içi uyum ve istişarenin güçlendirilmesi gerektiğini vurgulayan belge, örgütün 2030'a kadar göz önünde bulundurması gereken 138 öneriyi içermektedir.²⁹³ Ayrıca transatlantik işbirliğinin, yeni mekanizmalar tesis etmek yerine NATO ve AB arasındaki "uzun vadeli ve stratejik işbirliği" üzerinden ilerletilmesi gerektiği de ifade edilerek,²⁹⁴ transatlantik güvenlik topluluğunun Soğuk Savaş öncesine kadar uzanan temellerine işaret edilmektedir.

Biden'ın ABD Başkanı olmasının ardından, NATO içindeki birlik ve dayanışma duygusunu artıran bir sonraki gelişme de Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesidir. Bu olay sonrası Haziran 2022'de düzenlenen ilk zirve olan Madrid Zirvesi'nin Sonuç Bildirgesi'nin 1. paragrafında, "birlik ve beraberlik içinde bir arada durduğu" belirtilen NATO Müttefikleri arasındaki kalıcı bağa ve 5. Madde'ye olan bağlılığa vurgu yapılmaktadır. Buna ek olarak 15. paragrafta, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı yürüttüğü savaşa yanıt verme konusunda NATO ve AB'nin paylaştığı kararlılığın, "transatlantik ortaklığın benzersiz doğasını" yansıttığı dile getirilmektedir.²⁹⁵

---

²⁹² Charles A. Kupchan ve Peter L. Trubowitz, "The Home Front: Why an Internationalist Foreign Policy Needs a Stronger Domestic Foundation", *Foreign Affairs*, Cilt 100, Sayı 3'ten aktaran Chris J. Dolan, *The Politics of U.S. Foreign Policy and NATO: Continuity and Change from the Cold War to the Rise of China*, New York, Palgrave Macmillan, 2023, s. 2.

²⁹³ NATO, "NATO 2030: United for a New Era: Analysis and Recommendations of the Reflection Group Appointed by the NATO Secretary General", 25 Kasım 2020, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf, s. 12 (Erişim Tarihi 27 Ağustos 2023).

²⁹⁴ *Ibid.*, s. 55.

²⁹⁵ NATO, "Madrid Summit Declaration", 29 Haziran 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm (Erişim Tarihi 3 Eylül 2023).

Aynı zirvede; “Amaç ve İlkeler”, “Stratejik Ortam”, “NATO’nun Temel Görevleri” ve “İttifak’ın Başarısının Devamlılığının Sağlanması” şeklinde dört başlıktan oluşan NATO’nun 2022 Stratejik Konsepti de kabul edilmiştir. Üçüncü başlıkta İttifak’ın temel görevleri; (1) savunma ve caydırıcılık, (2) krizlerin önlenmesi ve yönetimi ile (3) işbirliğine dayalı güvenlik olarak sıralanmıştır. Bunlardan sonuncusunda, NATO Müttefikleri ve AB üyelerinin “aynı değerleri paylaştığı” belirtilmekte ve iki örgütün de uluslararası güvenlik ile barışın desteklenmesinde “tamamlayıcı, uyumlu ve birbirini karşılıklı olarak güçlendiren roller” üstlendiği ifade edilmektedir. “İttifak’ın Başarısının Devamlılığının Sağlanması” başlığında da “ortak değerleri ve demokratik yaşam tarzını” savunmak için Müttefiklerin bir arada durmaya devam edeceği dile getirilmektedir.²⁹⁶ Yapılan bu vurgular, transatlantik güvenlik topluluğunu oluşturan yapı taşlarını da gözler önüne sermektedir.

Rusya-Ukrayna Savaşı, AB üyelerinin güvenlik ve savunmasında pek çok dönüşümü de beraberinde getirmiş ve bunun transatlantik işbirliğine olumlu yansımaları olmuştur. Bu doğrultuda, Avrupalıların NATO bütçesine sağladığı katkı paylarında önemli artışlar meydana gelmiş, Almanya ihraç ettiği silahlara ilişkin sınırlamaları kaldırmış ve Danimarka Temmuz 2022’de OGSP’ye katılma kararı almıştır. Bunun yanı sıra AB, “Güvenlik ve Savunma için Stratejik Pusula”yı (*A Strategic Compass for Security and Defence*) hazırlayarak, OGSP’nin 2030’a kadar izlemesi gereken rotayı net bir biçimde ortaya koymuştur.

Mart 2022’de yayımlanan Stratejik Pusula, Rusya-Ukrayna Savaşı’yla birlikte değeri tekrar anlaşılan transatlantik işbirliğini, küresel güvenlik ve Avrupa güvenliği bakımından kilit bir noktada konumlandırmaktadır. Bu kapsamda, 1. ve 2. Ortak Bildiri’nin uygulanmasında kaydedilen ilerleme temelinde, Avrupa-Atlantik İttifakı’nı

²⁹⁶ NATO, “NATO 2022 Strategic Concept”, 29 Haziran 2022, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (Erişim Tarihi 5 Eylül 2023).

güçlendirmeyi, derinleştirmeyi ve genişletmeyi amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra, ABD ile daha yakın ve karşılıklı yarar sağlayan bir işbirliğini vurgulamakta ve Haziran 2021'deki Brüksel Zirvesi'ne atıfla, ilişkilerin özel bir güvenlik ve savunma diyalogu üzerinden ilerletileceğini belirtmektedir.²⁹⁷

Rusya-Ukrayna Savaşı, geleneksel olarak tarafsız olan İsveç ve Finlandiya'nın, Mayıs 2022'de NATO'ya üyelik başvurusunda bulunmasında da etkili olmuştur. Bununla birlikte, konunun Neorealist bir bakış açısıyla, yani yalnızca “ortak bir tehdit algısı” üzerinden yorumlanamayacağı değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, 1994'te BİO ile 1997'de EAPC'ye katılan ve 2014'te “Geliştirilmiş Fırsatlar Ortağı” (*Enhanced Opportunities Partner-EOP*) statüsü edinen İsveç ve Finlandiya, üyelik başvurusunda bulunmadan önce, NATO'nun Soğuk Savaş'ın ardından kurduğu ortaklık ağında yer almıştır. Bu çerçevede literatürde, her iki ülkenin de tam üyelikleri öncesinde “gayriresmi müttefik” (*informal ally*) olarak anıldığı, yani Kuzey Atlantik Antlaşması'nı imzalamamakla birlikte, NATO Müttefikleri tarafından “büyük bir kriz veya savaş anında kendi taraflarında yer alacak güvenilir bir ülke” olarak algılandığı görülmektedir.²⁹⁸ Dolayısıyla bu durum, Avrupa-Atlantik İttifakı'nın temelleriyle birlikte değerlendirildiğinde, İsveç ve Finlandiya'nın üyelik başvurusunda bulunması ve Müttefiklerin de buna sıcak bakması şaşırtıcı olmamaktadır.

Güvenlik ve savunma bağlamında Soğuk Savaş sonrası transatlantik işbirliğiyle ilgili son olarak, Temmuz 2016'daki Varşova Zirvesi ve Temmuz 2018'deki Brüksel Zirvesi'nde kabul edilenlerin devamı niteliğinde olan ve Ocak 2023 tarihli “3. Ortak Bildiri”ye de yer vermek gerekmektedir. Bu kapsamda Bildiri'de, “ortak değerler ve

---

²⁹⁷ European Union External Action Service, “A Strategic Compass for Security and Defence: For a European Union that Protects Its Citizens, Values and Interests and Contributes to International Peace and Security”, 24 Mart 2022, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf, s. 59-60 (Erişim Tarihi 8 Eylül 2023).

²⁹⁸ Anna Wieslander, “What Makes an Ally? Sweden and Finland as NATO's Closest Partners”, *Journal of Transatlantic Studies*, Cilt 17, Sayı 0, 2019, s. 195-196.

transatlantik bölgede barış, özgürlük ve refahı teşvik etme ve koruma kararı üzerine inşa edildiği” belirtilen NATO ve AB arasındaki stratejik ortaklığın, güvenlik topluluğu yönü öne çıkarılmaktadır. Ayrıca, güvenlik ve savunma alanında daha yetkin bir Avrupa’nın son derece kıymetli olduğu ve Stratejik Konsept 2022’de de ifade edildiği gibi AB ile NATO’nun, uluslararası güvenlik ve barışa katkı sağlanması hususunda “tamamlayıcı, uyumlu ve birbirini karşılıklı olarak güçlendiren roller” üstlendiği kaydedilmektedir.²⁹⁹ Dolayısıyla, AB’nin güvenlik ve savunma alanındaki stratejik özerklik çabalarının, transatlantik işbirliğinin çözülmesine yol açmaktan ziyade, Avrupa-Atlantik bölgesinin güvenliği için bir kazanım olarak görüldüğünü söylemek mümkündür.

---

²⁹⁹ NATO, “Joint Declaration on EU-NATO Cooperation by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization”, 10 Ocak 2023, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_210549.htm (Erişim Tarihi 9 Eylül 2023).

SONUÇ

Bu araştırmada, Soğuk Savaş sonrası transatlantik ilişkilerdeki kriz ve işbirliği dinamikleri arasındaki paradoks; II. Dünya Savaşı sonrası ABD'yi ve Avrupalı müttefiklerini kapsayan, savaşların maddi temellerinin zayıfladığı ve ortak normlar, ortak değerler ve ortak kimlik üzerine inşa edilen “transatlantik bir güvenlik topluluğu”nun varlığı üzerinden çözümlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın hareket noktasını, NATO üyeleri arasındaki uyumsuzluklar ve AB'nin stratejik özerklik çabaları şeklinde, iki temel kriz dinamiğine odaklanan 1990'lar, 2000'lerin başı ve 2010'lu yıllardaki literatürün eleştirisi oluşturmaktadır. Bu dönemdeki literatür; Körfez Savaşı, Yugoslavya Savaşı, Kosova Savaşı, 11 Eylül 2001 sonrasında Afganistan ve Irak'ın ABD tarafından işgali, Avro Krizi ve Arap Baharı'nın ardından tüm dünyada aşırı sağın yükselmesi, Brexit ve Donald Trump'ın ABD Başkanı olması gibi sınamalarla birlikte haklı çıkmış gibi görünmüştür.

Körfez Savaşı, Yugoslavya Savaşı ve Kosova Savaşı, AB'nin stratejik özerklik çabaları bakımından incelendiğinde, üçü arasında zincirleme bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda, Soğuk Savaş'ın ardından NATO Müttefikleri arasında çıkan ilk uyuşmazlık, Körfez Savaşı'nın çözümlenmesi konusunda meydana gelmiştir. Avrupalıların ABD ile ilgili kaygılarını tetikleyen bu durumun, ilk kez ABD'den ayrı ve koordineli bir Avrupa askeri kapasitesinin geliştirilmesi ihtiyacını vurguladığı görülmüştür. Şubat 1992'de Maastricht'te imzalanan AB Antlaşması ve aynı yıl ilan edilen Petersberg Bildirisi ile birtakım adımlar atılmakla birlikte; Yugoslavya ve Kosova Savaşları, söz konusu ihtiyacın karşılanması girişimlerinin kağıt üzerinde kaldığını göstermiştir.

Aralık 1998'de üzerinde mutabakata varılan ve OGSP'nin gelişiminin önünü açan Saint-Malo Bildirisi, AB'nin stratejik özerklik çabalarına ivme kazandırmıştır. Ancak, Birliğin tek başına Avrupa'nın güvenliğini ve savunmasını sağlamada yetersiz

kalmasının ve bu rolü ağırlıklı olarak ABD ile NATO'nun üstlenmesinin, OGSP'nin sınırlarına işaret ettiği görülmüştür. Bunun nedenlerinin; AB üyelerinin ulusal egemenlikleri konusundaki hassasiyetleri, Avrupa entegrasyon sürecinin doğası, üyeler arasındaki çıkar farklılıkları ve üyelerin ulusal güvenlik ve savunmalarındaki kapasite eksikleri olduğu tespit edilmiştir.

El Kaide terör örgütü saldırılarının gerçekleştiği 11 Eylül 2001'in akabinde, ABD Başkanı George W. Bush'un "Teröre Karşı Savaş" ilan ettiği döneme ise, ABD ve Avrupalıların, neyin bir güvenlik tehdidi oluşturduğuna dair temel anlamlandırma biçimlerindeki ayrışmalar damga vurmuştur. Bu kapsamda, ABD'nin Afganistan'ı, ancak bilhassa Irak'ı işgal etmesi üzerine, transatlantik ilişkilerde bir kırılma yaşandığı ve Teröre Karşı Savaş'ın, kısa vadede NATO içinde ortak bir tehdit algısına yol açarken, uzun vadede Müttefikler arası farklılıkları ortaya çıkardığı gözlemlenmiştir.

Transatlantik ilişkilerde meydana gelen çatlakların, Bush'un tek taraflı hareket etme isteğinin bir göstergesi olan ve Ocak 2002'de yaptığı "Şeytan Ekseni" konuşmasının ardından, Teröre Karşı Savaş'ın odağının Irak'a kaymasıyla birlikte iyice derinleştiği görülmüştür. Bu kapsamda, NATO Müttefikleri arasında Afganistan'da ortak bir tehdidin varlığına ve saldırının meşruiyetine dair bir fikir birliği mevcutken, Avrupalıların çoğu Irak'tan gerçek bir tehdit algılamamıştır. Dolayısıyla, güvenlik tehditlerinin ve bunlarla mücadele yöntemlerinin belirlenmesi bakımından, Irak Savaşı'nın çarpıcı bir örnek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Soğuk Savaş'tan sonra, Müttefikler arası uyumsuzlukların ve AB'nin stratejik özerklik çabalarının artmasıyla birlikte, transatlantik ilişkilerin geleceği ve NATO'nun varlık sebebi üzerine, Rasyonalist veya Pozitivist ile Reflektivist veya Post-pozitivist teoriler ekseninde bir dizi tartışma yapılmıştır. Bu kapsamda, ittifakların "yalnızca ortak bir tehdidin varlığı halinde" oluşabileceğini ve devamlılığının da aynı koşula bağlı olduğunu öne süren Neorealizm, ortak Sovyetler Birliği tehdidi sona erdiğinden,

“NATO’nun günleri olmasa da yıllarının sayılı olduğu” öngörüsünde bulunmuş ve genişlemesini “tarihi önemi olan bir politika hatası” olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte, daha iyimser bir bakış açısı ortaya koyan Liberal Kurumsalcılık ve İnşacılığın haklı çıktığı; bu bağlamda, birçok işlev kazanan ve bünyesine yeni üyeler katan NATO’nun, kapsamlı bir dönüşüm geçirerek hayatta kaldığı görülmüştür. Ancak, Liberal Kurumsalcılık ve İnşacılık ontolojik bakımdan kıyaslandığında; bunlardan ikincisinin, NATO’nun geleceğiyle ilgili daha yetkin bir açıklama sunduğu tespit edilmiştir.

Irak Savaşı’nın bitmesiyle ve Barack Obama’nın Ocak 2009’da ABD Başkanı olmasıyla, transatlantik ilişkiler daha ılımlı bir seyir izlemeye başlamıştır. Bununla birlikte Obama, ABD’de 2008’de başlayan ve ardından Avrupa’ya da sıçrayarak “Avro Krizi”nin çıkmasıyla sonuçlanan, küresel bir durgunluk döneminde göreve gelmiştir. Bu doğrultuda, Avro Krizi’nin ardından, AB üyelerinde kamu borcu sorunlarının artması ve ekonomik büyümenin giderek azalmasının, transatlantik ekonomik ilişkileri gölgelediği ve ABD’nin “Asya’ya Dönüş” politikasını ilan ederek, ekonomik açıdan yükselmekte olan Asya-Pasifik’e yönelmesi üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Aralık 2010’da Tunus’ta meydana gelen ayaklanmaların ardından, “Arap Baharı”nın başlamasıyla birlikte yaşanan gelişmelerin, Libya Krizi’nde de görüldüğü gibi, transatlantik ilişkilere olumsuz yansımaları olmuştur. Bu kapsamda, Orta Doğu’dan Avrupa’ya yönelen ve hızla artan göç akınlarının neden olduğu ekonomik ve demografik şoklar, aşırı sağ ve popülist akımların tüm dünyada yükselmesine yol açmış ve Haziran 2016’da yapılan Brexit referandumu, “AB’den ayrılma” yönünde sonuçlanmıştır. Bu olgu, ABD’yi de etkisi altına almış ve Ocak 2017’de Donald Trump ABD Başkanı olarak göreve başlamıştır. Brexit’in güçlü bir savunucusu ve AB karşıtı olan Trump’ın “Önce Amerika” doktrini ile birlikte, AB’nin PESCO gibi girişimleri hayata geçirmek suretiyle, OGSP’yi ilerletme çabalarına ağırlık verdiği; bu bağlamda, transatlantik ilişkilerde Irak Savaşı’nda olduğu gibi büyük bir kırılma yaşandığı gözlemlenmiştir.

Öte yandan yaşanan gerilimlere rağmen, düzenli olarak sürdürülen temaslar ve NATO ile AB arasındaki güvenlik ve savunma alanındaki işbirliğinin 2001’de kurumsallaşması sonucunda, transatlantik ilişkilerin ilerlemeye devam ettiği tespit edilmiştir. Bu kapsamda; 2002 ve 2003’te, “AGSP ile İlgili AB-NATO Bildirisi” ve “Berlin Artı Düzenlemeleri” gibi girişimler oluşturulmuş, NATO’ya ait varlık ve yeteneklerin kullanıldığı ilk OGSP operasyonu olan “Concordia Operasyonu” gerçekleştirilmiş ve “Avrupa Güvenlik Stratejisi” ilan edilmiştir. Bu noktada, Irak Savaşı’nın yaşandığı dönemde yayımlanan AGS’nin, “transatlantik ilişkilerin yerinin doldurulamayacağı” ve “AB ile ABD’nin birlikte hareket etmesi gerektiği” gibi ifadeler içerdiğinin vurgulanması gerekmektedir.

Güvenlik ve savunma bağlamındaki transatlantik işbirliğinin, 2003’ten Rusya’nın Kırım’ı ilhak ettiği Şubat 2014’e kadar, hayata geçirilen diğer düzenlemelerle ve Bakan düzeyindeki gayriresmi toplantılarla gelişmeye devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu tarihten sonra ise, 2010’un sonlarında başlayan Arap Baharı’yla birlikte sıkıntılı bir dönem geçiren transatlantik ilişkilerin yeniden canlandığı ve ABD’nin “Asya’dan Avrupa’ya döndüğü” gözlemlenmiştir. Bu kapsamda, güvenlik ve savunma alanındaki işbirliğinin, NATO ve AB’nin ayrı ayrı veya birlikte yayımladıkları çeşitli belgeler, düzenlenen ortak zirveler ve yapılan birçok girişimle ilerlemeye devam ettiği tespit edilmiştir.

Ocak 2021’de Joe Biden’ın ABD Başkanı olması ve Rusya’nın Ukrayna’ya 2022’de gerçekleştirdiği işgal sonrası, transatlantik işbirliği Trump döneminde kaybettiği ivmeyi geri kazanmış ve kriz odaklı literatürün yetersizliği gözler önüne serilmiştir. Bu çerçevede Biden, ABD’nin ve “ortak güvenlik ve refahın üzerine inşa edilen” Avrupa-Atlantik İttifakı’nın “geri döndüğünü” vurguladığı Şubat 2021’deki Münih Güvenlik Konferansı’ndaki konuşmasıyla, transatlantik ilişkilerde yeni bir döneme işaret etmiştir. Akabinde Rusya’nın Ukrayna’yı işgal etmesi, NATO içindeki birlik ve dayanışma

duygusunu artırmanın yanı sıra, AB üyelerinin güvenlik ve savunmasında pek çok dönüşümü de beraberinde getirmiş ve bunun transatlantik işbirliğine olumlu yansımaları olmuştur.

Diğer yandan, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın transatlantik ilişkiler üzerindeki en kayda değer etkisinin, Soğuk Savaş yılları boyunca tarafsız bir konumda bulunan ve NATO'ya mesafeli duran Finlandiya'nın Nisan 2023'te, İsveç'in de Mart 2024'te üye olması olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, konunun Neorealist bir bakış açısıyla, yani yalnızca “ortak bir tehdit algısı” üzerinden yorumlanmasının, indirgemeci bir yaklaşım olduğu görülmüştür. Bu çerçevede, NATO'nun Soğuk Savaş'ın ardından kurduğu ortaklık ağında halihazırda yer alan İsveç ve Finlandiya'nın, NATO üyeleri tarafından, “gayriresmi müttefik” olarak anıldığı tespit edilmiştir. Bu durum, Avrupa-Atlantik İttifakı'nın oluşumu ve yapıtaşlarıyla birlikte değerlendirildiğinde, Müttefiklerin Finlandiya ve İsveç'e sıcak bakmasının şaşırtıcı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Transatlantik ilişkiler, ABD'nin II. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'da kurduğu liberal uluslararası düzen doğrultusunda şekillenmiştir. Bu çerçevede, NATO ve Kuzey Atlantik Antlaşması'nın, ABD'nin 1944-1951 yılları arasında tesis edilmesine öncülük ettiği bu düzenin yapıtaşları arasında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu durumun, söz konusu düzenin bir diğer yapıtaşı olan BM Şartı ile Kuzey Atlantik Antlaşması arasındaki paralelliklerden açıkça görülebildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda Kuzey Atlantik Antlaşması, ABD tarafından BM Şartı'nda belirtilen evrensel ilkelere açıkça bağlanarak, BM'nin NATO üzerinde belirleyici olması sağlanmıştır. Bu şekilde ABD, bir dizi kurumsallaşmış ve birbirine bağlı hiyerarşik ilişkiler yoluyla çok taraflılığı teşvik etmiştir. Ayrıca Antlaşma'da; temel hak ve özgürlükler, hukukun üstünlüğü ve demokrasi gibi ortak norm ve değerlere atıfta bulunulmak suretiyle, ABD ve Avrupalıların sahip olduğu ortak kimliğin kurumsal bir ifadesi olan NATO kurulmuştur.

Bu şekilde ABD'nin, Avrupalı müttefiklerini kapsayan, “transatlantik bir güvenlik topluluğu” oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

1950'lerin başında ortaya atılan güvenlik topluluğu kavramı, Soğuk Savaş yıllarında Karl W. Deutsch ve birkaç akademisyenin yaptığı çalışmalar bağlamında; savaşın ardından ise, ağırlıklı olarak Emanuel Adler ve Michael Barnett'in katkıları üzerinden gelişim göstermiştir. Bu çerçevede Deutsch ve diğerlerinin, “anlaşmazlıkların savaş dışındaki diğer seçeneklerle çözüldüğü siyasi topluluklar” anlamında kullandığı güvenlik toplulukları, diğer toplum türlerinden sahip olduğu “bütünleşme” derecesiyle ayrılmaktadır. Bütünleşme ise; karşılıklı sempati, sadakat ve güven duygusu üreten yeterli miktarda “etkileşime” bağlı olan “topluluk duygusu”nun varlığında ve uzun süreli veya kalıcı bir barışın sağlandığı güçlü ve yaygın kurum ve uygulamalar elde edildiğinde meydana gelmektedir. Dolayısıyla, bütünleşmiş bir siyasi topluluğun (veya güvenlik topluluğunun) ortaya çıkması için, taraflar arasında ekonomik ve sosyal yönlerden belirli miktarda etkileşimin gerçekleşiyor olması gerekmektedir.

Deutsch ve diğerlerinin çalışmaları üzerinden ilerleyen Adler ve Barnett ise; “birleşik” yerine “çoğulcu güvenlik toplulukları”na odaklanmış, söz konusu toplulukları da çeşitli kriterlere göre “gevşek ve sıkı bir şekilde birleşmiş” olarak ikiye ayırmıştır. İlaveten, bir güvenlik topluluğunun gelişiminde; “başlangıç”, “gelişme” ve “olgunluk” şeklinde, üç aşama olduğunu öne sürmüştür. Bu arka plan çerçevesinde, NATO ve AB ile ilgili temel olarak aşağıdaki bulgular edinilmiştir:

- 1) Birleşik güvenlik topluluklarında, önceden bağımsız olan iki veya daha fazla birim özerkliğini yitirirken; çoğulcu güvenlik topluluklarında, söz konusu birimler bu yönlerini korumaktadır. Bu çerçevede, NATO Müttefikleri ve AB üyelerinin her birinin, üyelik statülerinin yanı sıra, bağımsız ve egemen birer devlet olduğu aşikardır.

- 2) Sıkı bir şekilde birleşmiş çoğulcu güvenlik topluluklarında ortak uluslarüstü, ulusötesi ve ulusal kurumlar mevcut iken (AB); gevşek bir şekilde birleşmiş çoğulcu güvenlik topluluğu üyeleri, güvenilir barışçıl değişim beklentilerinden daha fazlasına sahip olmamaktadır (NATO). Örneğin AB'nin; AB Konseyi, AB Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu şeklinde, yasama ve yürütme görevlerini yürüten temel organları bulunmaktadır.
- 3) Topluluk üyelerinin artık ortak bir kimliği paylaştığı ve bir güvenlik topluluğunun ortaya çıktığı olgun güvenlik topluluklarında, hem ulusal hem de uluslarüstü ortamda, güvenilir barışçıl değişim beklentileri giderek kurumsallaşmış olmakta ve savaşların maddi temelleri zayıflamış bir hale gelmektedir. Genel olarak transatlantik ilişkileri, özel olarak NATO ve AB'nin her birini bu bağlamda değerlendirmek mümkündür.

Ayrıca, ABD ve Avrupalı NATO üyeleri arasındaki ilişkiler, şu beş kriter üzerine kurulu ortaklık stratejisi üzerinden ilerlemektedir: demokratik barış ilkesi, liberal demokratik değerlerin tanıtılması, güvenlik ve savunma alanında işbirliği, gelişmiş iletişim ve barış misyonlarına ortak katılım. Dolayısıyla, NATO'nun temelinde yalnızca Sovyetler Birliği tehdidi veya salt askeri gayeler bulunmadığı görülmüştür. Sonuç olarak, edinilen bu bulgular ışığında, “gevşek bir şekilde birleşmiş çoğulcu ve olgun bir güvenlik topluluğu” olarak değerlendirmenin mümkün olduğu NATO içinde (veya transatlantik bölgede) bir savaş çıkması ya da üyelerin birbirleriyle işbirliği yapmayı tamamen sona erdirmesi ihtimalinin oldukça düşük görüldüğü ve transatlantik ilişkilerdeki krizlere rağmen, işbirliği dinamiklerinin daha baskın olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Acharya, Amitav (1995). "A Regional Security Community in Southeast Asia?", *Journal of Strategic Studies*, Cilt 18, Sayı 3, s. 175-200.
- Acharya, Amitav (2009). *Constructing a Security Community in Southeast Asia: ASEAN and the Problem of Regional Order*, New York, Routledge.
- Acharya, Amitav ve Barry Buzan (2019). *The Making of Global International Relations: Origins and Evolution of IR at its Centenary*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Adler, Emanuel (2001). "The Change of Change: Peaceful Transitions of Power in the Multilateral Age", Charles A. Kupchan (der.), *Power in Transition: The Peaceful Change of International Order*, Tokyo, United Nations University Press, s. 138-158.
- Adler, Emanuel (2008). "The Spread of Security Communities: Communities of Practice, Self-Restraint, and NATO's Post-Cold War Transformation", *European Journal of International Relations*, Cilt 14, Sayı 2, s. 195-230.
- Adler, Emanuel ve Michael Barnett (1998). "A Framework for the Study of Security Communities", Emanuel Adler ve Michael Barnett (der.), *Security Communities*, Cambridge, Cambridge University Press, s. 29-65.
- Adler, Emanuel ve Michael Barnett (1998). "Security Communities in Theoretical Perspective", Emanuel Adler ve Michael Barnett (der.), *Security Communities*, Cambridge, Cambridge University Press, s. 3-28.
- Adler, Emanuel ve Patricia Greve (2009). "When Security Community Meets Balance of Power: Overlapping Regional Mechanisms of Security Governance", *Review of International Studies*, Cilt 35, Sayı S1, s. 59-84.
- Akgül Açıkmeşe, Sinem (2004). "Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 1, s. 1-32.
- Akgül Açıkmeşe, Sinem ve Cihan Dizdaroğlu (2014). "NATO-AB İlişkilerinde İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 10, Sayı 40, s. 131-163.
- Aktürk, Şener (2012). "NATO Neden Genişledi? Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında NATO'nun Genişlemesi ve ABD-Rusya İç Siyaseti", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 34, s. 73-97.
- Alcaro, Riccardo (2019). "Europe's Struggle in the Fraying Transatlantic Order", *Survival: Global Politics and Strategy*, Cilt 61, Sayı 6, s. 77-88.
- Anderson, Stephanie (1995). "EU, NATO, and CSCE Responses to the Yugoslav Crisis: Testing Europe's New Security Architecture", *European Security*, Cilt 4, Sayı 2, s. 328-353.

- Barrinha, André ve Sarah da Mota (2019). "Contesting Approaches to European Security", David J. Galbreath et al. (der.), *Contemporary European Security*, New York, Routledge, s. 31-47.
- Bauer, Thomas (2007). "The Security Dimension of the Transatlantic Relations after EU-Enlargement", *Center for Applied Policy Research Working Paper*, s. 1-14.
- Baylis, John (1982). "Britain and the Dunkirk Treaty: The Origins of NATO", *Journal of Strategic Studies*, Cilt 5, Sayı 2, s. 236-247.
- Baylis, John (1993). *The Diplomacy of Pragmatism: Britain and the Formation of NATO*, New York, Palgrave Macmillan.
- Bellamy, Alex J. (2004). *Security Communities and their Neighbours: Regional Fortresses or Global Integrators?*, New York, Palgrave Macmillan.
- Bilsland, James (2015). *The President, the State and the Cold War: Comparing the Foreign Policies of Truman and Reagan*, New York, Routledge.
- Boyle, Michael J. (2020). "America and the Illiberal Order after Trump", *Survival: Global Politics and Strategy*, Cilt 62, Sayı 6, s. 51-76.
- Böller, Florian (2020). "A Breakdown of Trust: Trump, Europe and the Transatlantic Security Community", Michael T. Oswald (der.), *Mobilization, Representation, and Responsiveness in the American Democracy*, New York, Palgrave Macmillan, s. 301-319.
- Butt, Ahsan I. (2019). "Why did the United States Invade Iraq in 2003?", *Security Studies*, Cilt 0, Sayı 0, s. 1-36.
- Buzan, Barry (1991). "New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century", *International Affairs*, Cilt 67, Sayı 3, s. 431-451.
- Buzan, Barry ve Lene Hansen (2009). *The Evolution of International Security Studies*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Cameron, Fraser (2005). *US Foreign Policy after the Cold War: Global Hegemon or Reluctant Sheriff?*, New York, Routledge.
- Cebeci, Münevver (2011). "NATO-EU Cooperation and Turkey", *Turkish Policy Quarterly*, Cilt 10, Sayı 3, 93-103.
- Česnakas, Giedrius (2023). "European Strategic Autonomy: The Origins Story", Giedrius Česnakas ve Justinas Juozaitis (der.), *European Strategic Autonomy and Small States' Security*, New York, Routledge, s. 14-33.
- Chappell, Laura ve David J. Galbreath (2019). "European Union", David J. Galbreath et al. (der.), *Contemporary European Security*, New York, Routledge, s. 84-100.
- Chappell, Laura ve Jocelyn Mawdsley (2019). "From Cold War to European Peace", David J. Galbreath et al. (der.), *Contemporary European Security*, New York, Routledge, s. 14-30.

- Chen, Dean (2014). “An Indispensable Pillar of Obama’s ‘Pivot’ to Asia: Continuing Strategic Ambiguity across the Taiwan Strait”, Peter C. Y. Chow (der.), *The US Strategic Pivot to Asia and Cross-Strait Relations: Economic and Security Dynamics*, New York, Palgrave Macmillan, s. 31-54.
- Council of the European Union, “A Secure Europe in a Better World”, 8 Aralık 2003, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15895-2003-INIT/en/pdf> (Erişim Tarihi 5 Ağustos 2023).
- Council of the European Union, “Strategic Autonomy, Strategic Choices”, 5 Şubat 2021, <https://www.consilium.europa.eu/media/49404/strategic-autonomy-issues-paper-5-february-2021-web.pdf> (Erişim Tarihi 9 Ekim 2023).
- Cox, Michael (2005). “Beyond the West: Terrors in Transatlantia”, *European Journal of International Relations*, Cilt 11, Sayı 2, s. 203-233.
- De Nevers, Renée (2007). “NATO’s International Security Role in the Terrorist Era”, *International Security*, Cilt 31, Sayı 4, s. 34-66.
- De Waele, Henri (2017). *Legal Dynamics of EU External Relations: Dissecting a Layered Global Player*, Berlin, Springer.
- Dedeoğlu, Beril (2004). “Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 4, s. 1-21.
- Deutsch et al., Karl W. (2003). “Political Community and the North Atlantic Area”, Brent F. Nelsen ve Alexander Stubb (der.), *The European Union: Readings on the Theory and Practice of European Integration*, Boulder, Lynne Rienner, s. 121-143.
- Diez et al., Thomas (2011). *Key Concepts in International Relations*, London, SAGE Publications.
- Ditrych, Ondrej (2014). “Security Community: A Future for a Troubled Concept?”, *International Relations*, Cilt 28, Sayı 3, s. 350-366.
- Dobson, Alan P. ve Steve Marsh (2006). *US Foreign Policy since 1945*, New York, Routledge.
- Doğan, Nejat (2005). “NATO’nun Örgütsel Değişimi, 1946-1999: Kuzey Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütüne”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 60, Sayı 3, s. 69-108.
- Dolan, Chris J. (2023). *The Politics of U.S. Foreign Policy and NATO: Continuity and Change from the Cold War to the Rise of China*, New York, Palgrave Macmillan.
- European Commission, “Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the EU Security Union Strategy”, 24 Temmuz 2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal->

[content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0605](#) (Erişim Tarihi 21Ağustos 2023).

European Council, “Defence Cooperation: 23 Member States Sign Joint Notification on the Permanent Structured Cooperation (PESCO)”, 13 Kasım 2017, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/11/13/defence-cooperation-23-member-states-sign-joint-notification-on-pesco/> (Erişim Tarihi 18 Temmuz 2023).

European Council, “European Council 19/20 December 2013 Conclusions”, 20 Aralık 2013, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-217-2013-INIT/en/pdf> (Erişim Tarihi 23 Temmuz 2023).

European Parliament, “EU Strategic Autonomy 2013-2023: From Concept to Capacity”, Temmuz 2022, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733589/EPRS_BRI\(2022\)733589_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733589/EPRS_BRI(2022)733589_EN.pdf) (Erişim Tarihi 9 Ekim 2023).

European Parliament, “The European Security and Defence Policy: From the Helsinki Headline Goal to the EU Battlegroups”, 12 Eylül 2006, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede030909noteesdp/_sede030909noteesdp_en.pdf (Erişim Tarihi 8 Ağustos 2023).

European Union External Action Service, “A Strategic Compass for Security and Defence: For a European Union that Protects Its Citizens, Values and Interests and Contributes to International Peace and Security”, 24 Mart 2022, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf (Erişim Tarihi 8 Eylül 2023).

European Union External Action Service, “Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe: A Global Strategy for the European Union’s Foreign and Security Policy”, Haziran 2016, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf (Erişim Tarihi 23 Temmuz 2023).

Fahron-Hussey, Claudia (2018). *Military Crisis Management Operations by NATO and the EU: The Decision-Making Process*, Wiesbaden, Springer VS.

Gheciu, Alexandra (2005). *NATO in the “New Europe”: The Politics of International Socialization after the Cold War*, Stanford, CA, Stanford University Press.

Gordon, Philip H. (1997). “Europe’s Uncommon Foreign Policy”, *International Security*, Cilt 22, Sayı 3, s. 74-100.

Grillot et al., Suzette R. (2010) “Developing Security Community in the Western Balkans: The Role of the EU and NATO”, *International Politics*, Cilt 47, Sayı 1, s. 62-90.

Hampton, Mary N. (1995). “NATO at the Creation: U.S. Foreign Policy, West Germany and the Wilsonian Impulse”, *Security Studies*, Cilt 4, Sayı 3, s. 610-656.

Hampton, Mary N. (1998). “NATO, Germany, and the United States: Creating Positive Identity in Trans-Atlantia”, *Security Studies*, Cilt 8, Sayı 2-3, s. 235-269.

- Hellmann, Gunther ve Reinhard Wolf (2008). "Neorealism, Neoliberal Institutionalism, and the Future of NATO", *Security Studies*, Cilt 3, Sayı 1, s. 3-43.
- Hixson, Walter L. (1995). "NATO and the Soviet Bloc: The Limits of Victory", S. Victor Papacosma ve Mary Ann Heiss (der.), *NATO in the Post-Cold War Era: Does It Have A Future?*, London, Palgrave Macmillan, s. 23-38.
- Hoffmann, Stanley (2000). "Towards a Common European Foreign and Security Policy?", *Journal of Common Market Studies*, Cilt 38, Sayı 2, s. 189-198.
- Hyde-Price, Adrian (1997). *Security and Integration in Mitteleuropa: Towards a New Research Agenda*, Paper Presented at the European Communities Studies Association, Seattle, USA, s. 1-40.
- Hyde-Price, Adrian (2005). "The European 'Centaur': Power and Authority in Europe's Society of States", Heinz Gärtner ve Ian M. Cuthbertson (der.), *European Security and Transatlantic Relations after 9/11 and the Iraq War*, New York, Palgrave Macmillan, s. 167-182.
- Ikenberry, G. John (2001). "American Grand Strategy in the Age of Terror", *Survival: Global Politics and Strategy*, Cilt 43, Sayı 4, s. 19-34.
- Ikenberry, G. John (2001). *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars*, Princeton, NJ, Princeton University Press.
- Ikenberry, G. John (2011). *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order*, Princeton, NJ, Princeton University Press.
- Ikenberry, G. John (2014). "The Logic of Order: Westphalia, Liberalism, and the Evolution of International Order in the Modern Era", G. John Ikenberry (der.), *Power, Order, and Change in World Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, s. 83-106.
- Jervis, Robert (2011). "Unipolarity: A Structural Perspective", G. John Ikenberry et al. (der.), *International Relations Theory and the Consequences of Unipolarity*, Cambridge, Cambridge University Press, s. 252-281.
- Johnston, Seth A. (2017). *How NATO Adapts: Strategy and Organization in the Atlantic Alliance since 1950*, Baltimore, John Hopkins University Press.
- Kagan, Robert (2004). *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*, New York, Vintage Books.
- Kaplan, Lawrence S. (1995). "NATO after Forty-Five Years: A Counterfactual History", S. Victor Papacosma ve Mary Ann Heiss (der.), *NATO in the Post-Cold War Era: Does It Have A Future?*, London, Palgrave Macmillan, s. 3-21.
- Kitchen, Veronica M. (2009). "Argument and Identity Change in the Atlantic Security Community", *Security Dialogue*, Cilt 40, Sayı 1, s. 95-114.

- Kolmaš, Michal ve Šárka Kolmašová (2019). "A 'Pivot' that Never Existed: America's Asian Strategy under Obama and Trump", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 0, Sayı 0, s. 1-19.
- Kupchan, Charles A. (2010). *How Enemies Become Friends: The Sources of Stable Peace*, Princeton, NJ, Princeton University Press.
- Laursen, Finn (2012). *The EU's Lisbon Treaty: Institutional Choices and Implementation*, Farnham, Ashgate.
- Lucarelli, Sonia (2005). "NATO and the European System of Liberal-Democratic Security Communities", Trine Flockhart (der.), *Socializing Democratic Norms: The Role of International Organizations for the Construction of Europe*, New York, Palgrave Macmillan, s. 85-105.
- Malici, Akan (2008). *The Search for a Common European Foreign and Security Policy: Leaders, Cognitions, and Questions of Institutional Viability*, New York, Palgrave Macmillan.
- Martill, Benjamin (2018). "Center of Gravity: Domestic Institutions and the Victory of Liberal Strategy in Cold War Europe", *Security Studies*, Cilt 0, Sayı 0, s. 1-43.
- McCalla, Robert B. (1996). "NATO's Persistence after the Cold War", *International Organization*, Cilt 50, Sayı 3, s. 445-475.
- Mearsheimer, John J. (1990). "Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War", *International Security*, Cilt 15, Sayı 1, s. 5-56.
- Moravcsik, Andrew (2000). "De Gaulle between Grain and Grandeur: The Political Economy of French EC Policy, 1958-1970 (Part 1)", *Journal of Cold War Studies*, Cilt 2, Sayı 2, s. 3-43.
- Mouritzen, Hans (2003). "Peace for the Wrong Reason? Towards a European Security Community: A Rejoinder to Möller", *Security Dialogue*, Cilt 34, Sayı 3, s. 329-332.
- Mouritzen, Hans (2004). "Initiating a Security Community: General Theory, History and Prospects for Baltic-Russian Relations", Stefano Guzzini ve Dietrich Jung (der.), *Contemporary Security Analysis and Copenhagen Peace Research*, New York, Routledge, s. 154-166.
- Moustakis, Fotios ve Tracey German (2009). *Securing Europe: Western Interventions Towards a New Security Community*, London, I.B. Tauris.
- Mulchinock, Niall (2017). *NATO and the Western Balkans: From Neutral Spectator to Proactive Peacemaker*, London, Palgrave Macmillan.
- Müftüler-Baç, Meltem ve Damla Cihangir-Tetik (2016). "The United States and the European Union: Transatlantic Relations, Multilateralism and International Stability", *Marmara Journal of European Studies*, Cilt 24, Sayı 1, s. 43-68.
- NATO Public Diplomacy Division (2006). *NATO Handbook*, Brüksel, NATO.

- NATO, “Aktif Katılım, Modern Savunma: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü Üyelerinin Savunması ve Güvenliği için Stratejik Konsept”, 19-20 Kasım 2010, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120207_s_strategic-concept-2010-tur.pdf (Erişim Tarihi 11 Ağustos 2023).
- NATO, “Chicago Summit Declaration”, 20 Mayıs 2012, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease (Erişim Tarihi 11 Ağustos 2023).
- NATO, “Joint Declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization”, 5 Aralık 2017, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133163.htm (Erişim Tarihi 15 Ağustos 2023).
- NATO, “Joint Declaration on EU-NATO Cooperation by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization”, 10 Temmuz 2018, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156626.htm (Erişim Tarihi 20 Ağustos 2023).
- NATO, “Joint Declaration on EU-NATO Cooperation by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization”, 10 Ocak 2023, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_210549.htm (Erişim Tarihi 9 Eylül 2023).
- NATO, “Kuzey Atlantik Antlaşması”, 9 Aralık 2008, https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr (Erişim Tarihi 15 Aralık 2022).
- NATO, “Lisbon Summit Declaration”, 20 Kasım 2010, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2010_11/2010_11_11DE1DB9B73C4F9BBFB52B2C94722EAC.pdf (Erişim Tarihi 9 Ağustos 2023).
- NATO, “Lord Ismay”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_137930.htm#:~:text=Lord%20Hastings%20Lionel%20Ismay%20was,was%20initially%20reluctant%20to%20accept (Erişim Tarihi 12 Mart 2024).
- NATO, “Madrid Summit Declaration”, 29 Haziran 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm (Erişim Tarihi 3 Eylül 2023).
- NATO, “Member Countries”, 11 Mart 2024, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm (Erişim Tarihi 12 Mart 2024).
- NATO, “NATO 2022 Strategic Concept”, 29 Haziran 2022, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (Erişim Tarihi 5 Eylül 2023).

- NATO, “NATO 2030: United for a New Era: Analysis and Recommendations of the Reflection Group Appointed by the NATO Secretary General”, 25 Kasım 2020, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf (Erişim Tarihi 27 Ağustos 2023).
- NATO, “NATO Civil Organisation Records: 1949-April 1952”, Şubat 1999, <https://www.nato.int/archives/a4952.htm> (Erişim Tarihi 16 Aralık 2022).
- NATO, “NATO Military Organisation Records (1949-1974)”, Şubat 2008, <https://www.nato.int/archives/mil4958.htm> (Erişim Tarihi 16 Aralık 2022).
- NATO, “Relations with the European Union”, 25 Temmuz 2023, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49217.htm (Erişim Tarihi 18 Ağustos 2023).
- NATO, “Strategic Concepts”, 18 Temmuz 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm (Erişim Tarihi 14 Aralık 2022).
- NATO, “U.S. Senate Resolution 239: 80th Congress, 2nd Session-('The Vandenberg Resolution')”, 1 Ekim 2009, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17054.htm (Erişim Tarihi 13 Aralık 2022).
- Oliver, James K. (2007). “US Foreign Policy after 9/11: Context and Prospect”, Mark J. Miller ve Boyka Stefanova (der.), *The War on Terror in Comparative Perspective: US Security and Foreign Policy after 9/11*, New York, Palgrave Macmillan, s. 19-45.
- Olsen, Jonathan ve John McCormick (2018). *The European Union: Politics and Policies*, New York, Routledge.
- Özen, Çınar ve Klevis Kolasi (2016). “ABD’nin Almanya Politikası ve Yapısal Belirleyenler: Savaş Sonrası Güç Asimetrisi ve Hegemonik Düzen İnşası”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, s. 125-160.
- Pedlow, Gregory W., “NATO Strategy Documents 1949-1969”, <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/intro.pdf> (Erişim Tarihi 25 Aralık 2022).
- PESCO, “Scope and Ambition”, <https://www.pesco.europa.eu/about/> (Erişim Tarihi 18 Temmuz 2023).
- Peters, Ingo (1996). “New Security Challenges and Institutional Change: Introduction”, Ingo Peters (der.), *New Security Challenges: The Adaptation of International Institutions: Reforming the UN, NATO, EU and CSCE since 1989*, New York, Palgrave Macmillan, s. 11-17.
- Peters, Ingo (2016). “Conclusions: The EU’s Foreign Policy ‘Actorness and Power’ in Comparative Perspective”, Ingo Peters (der.), *The European Union’s Foreign Policy in Comparative Perspective: Beyond the “Actorness and Power” Debate*, New York, Routledge, s. 260-280.

- Posen, Barry R. (2006). "European Union Security and Defense Policy: Response to Unipolarity?", *Security Studies*, Cilt 15, Sayı 2, s. 149-186.
- Press-Barnathan, Galia (2006). "Managing the Hegemon: NATO under Unipolarity", *Security Studies*, Cilt 15, Sayı 2, s. 271-309.
- Rajaei, Bahram (2007). "The United States and Southwest Asia after 9/11: Trends and Flashpoints", Mark J. Miller ve Boyka Stefanova (der.), *The War on Terror in Comparative Perspective: US Security and Foreign Policy after 9/11*, New York, Palgrave Macmillan, s. 151-168.
- Ramsbotham, Oliver (1989). *Modernizing NATO's Nuclear Weapons: "No Decisions Have Been Made"*, New York, Palgrave Macmillan.
- Ratti, Luca (2009). "Back to the Future? International Relations Theory and NATO-Russia Relations since the End of the Cold War", *International Journal*, Cilt 64, Sayı 2, s. 399-422.
- Renda, Kadri Kaan ve Burak Tangör (2021). "Avrupa Birliği Operasyonları", İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) ve Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM) (der.), *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*, İstanbul, İKV Yayınları, s. 153-155.
- Risse, Thomas (2008). "The Crisis of the Transatlantic Security Community", Dimitris Bourantonis et al. (der.), *Multilateralism and Security Institutions in an Era of Globalization*, New York, Routledge, s. 78-100.
- Risse, Thomas (2016). "The Transatlantic Security Community: Erosion from Within?", Riccardo Alcaro et al. (der.), *The West and the Global Power Shift: Transatlantic Relations and Global Governance*, London, Palgrave Macmillan, s. 21-42.
- Risse-Kappen, Thomas (2016). "Collective Identity in a Democratic Community", Thomas Risse (der.), *Domestic Politics and Norm Diffusion in International Relations: Ideas Do Not Float Freely*, London, Routledge, s. 78-113.
- Rosamond, Ben (2017). "The Political Economy Context of EU Crises", Desmond Dinan et al. (der.), *The European Union in Crisis*, London, Palgrave Macmillan, s. 33-53.
- Sarotte, Mary E. (2019). "How to Enlarge NATO: The Debate Inside the Clinton Administration, 1993-95", *International Security*, Cilt 44, Sayı 1, s. 7-41.
- Sayle, Timothy Andrews (2019). *Enduring Alliance: A History of NATO and the Postwar Global Order*, New York, Cornell University Press.
- Schimmelfennig, Frank (1998). "NATO Enlargement: A Constructivist Explanation", *Security Studies*, Cilt 8, Sayı 2-3, s. 198-234.
- Schimmelfennig, Frank (2008). "Transatlantic Relations, Multilateralism and the Transformation of NATO", Dimitris Bourantonis et al. (der.), *Multilateralism and Security Institutions in an Era of Globalization*, New York, Routledge, s. 183-201.

- Schonberg, Karl K. (2009). *Constructing 21st Century U.S. Foreign Policy: Identity, Ideology, and America's World Role in a New Era*, New York, Palgrave Macmillan.
- Shiffrinson, Joshua R. Itzkowitz (2016). "Deal or No Deal? The End of the Cold War and the U.S. Offer to Limit NATO Expansion", *International Security*, Cilt 40, Sayı 4, s. 7-44.
- Skalnes, Lars S. (1998). "From the Outside in, from the Inside Out: NATO Expansion and International Relations Theory", *Security Studies*, Cilt 7, Sayı 4, s. 44-87.
- Sperling, James (2004). "Capabilities Traps and Gaps: Symptom or Cause of a Troubled Transatlantic Relationship?", *Contemporary Security Policy*, Cilt 25, Sayı 3, s. 452-478.
- Sperling, James (2019). "NATO and the Transatlantic Community, 1949-2019", David J. Galbreath et al. (der.), *Contemporary European Security*, New York, Routledge, s. 48-67.
- Stahl et al., Bernhard (2016). "Comeback of the Transatlantic Security Community? Comparative Securitisation in the Crimea Crisis", *East European Politics*, Cilt 32, Sayı 4, s. 525-546.
- Sümer, Gültekin (2008). "Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 19, s. 119-144.
- Szewczyk, Bart M. J. (2019). "Europe and the Liberal Order", *Survival: Global Politics and Strategy*, Cilt 61, Sayı 2, s. 33-52.
- T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (2011). *Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma*, Ankara.
- Testoni, Michele (2021). "Introduction", Michele Testoni (der.), *NATO and Transatlantic Relations in the 21st Century: Foreign and Security Policy Perspectives*, New York, Routledge, s. 1-17.
- The White House, "Remarks by President Biden at the 2021 Virtual Munich Security Conference", 19 Şubat 2021, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/02/19/remarks-by-president-biden-at-the-2021-virtual-munich-security-conference/> (Erişim Tarihi 24 Ağustos 2023).
- Tudoroiu, Theodor (2018). *Brexit, President Trump, and the Changing Geopolitics of Eastern Europe*, New York, Palgrave Macmillan.
- Tusicisny, Andrej (2007). "Security Communities and Their Values: Taking Masses Seriously", *International Political Science Review*, Cilt 28, Sayı 4, s. 425-449.
- United Nations, "Resolution 1973 (2011)", 17 Mart 2011, <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n11/268/39/pdf/n1126839.pdf?token=c4UUBFOkq7Ak28lHc2&fe=true> (Erişim Tarihi 12 Mart 2024).

- Uzgel, İlhan (2014). “Hegemonik Bir Kriz Olarak ABD’nin Irak’a Müdahalesi Sorunu”, *Mülkiye Dergisi*, Cilt 27, Sayı 240, s. 53-70.
- Vanke, Jeffrey (2000). “Reconstructing De Gaulle”, *Journal of Cold War Studies*, Cilt 2, Sayı 3, s. 87-100.
- Wæver, Ole (1998). “Insecurity, Security and Asecurity in the West European Non-War Community”, Emanuel Adler ve Michael Barnett (der.), *Security Communities*, s. 69-118.
- Wallander, Celeste A. (2000). “Institutional Assets and Adaptability: NATO after the Cold War”, *International Organization*, Cilt 54, Sayı 4, s. 705-735.
- Waltz, Kenneth N. (1993). “The Emerging Structure of International Politics”, *International Security*, Cilt 18, Sayı 2, s. 44-79.
- Webber et al., Mark (2012). *NATO’s Post-Cold War Trajectory: Decline or Regeneration?*, New York, Palgrave Macmillan.
- Welfens, Paul J. J. (2017). *An Accidental Brexit: New EU and Transatlantic Economic Perspectives*, New York, Palgrave Macmillan.
- Wendt, Alexander E. (2013). “Anarşi Devletler Ne Anlıyorsa Odur: Güç Politikalarının Sosyal İnşası”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 10, Sayı 39, s. 3-43.
- Wieslander, Anna (2019). “What Makes an Ally? Sweden and Finland as NATO’s Closest Partners”, *Journal of Transatlantic Studies*, Cilt 17, Sayı 0, s. 194-222.
- Williams, Michael C. ve Iver B. Neumann (2000). “From Alliance to Security Community: NATO, Russia, and the Power of Identity”, *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 29, Sayı 2, s. 357-387.
- Woodruff, William (2002). *A Concise History of the Modern World: 1500 to the Present: A Guide to World Affairs*, New York, Palgrave Macmillan.
- Yazgan, Hatice (2021). “Avrupa Güvenlik Stratejisi”, İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) ve Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM) (der.), *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*, İstanbul, İKV Yayınları, s. 187-189.

ÖZET

Bu tez, “güvenlik topluluğu”nun kavramsal çerçevesine dayanarak, Soğuk Savaş sonrası transatlantik ilişkilerdeki krizlere rağmen, işbirliğinin güvenlik ve ekonomi alanlarında devam ettiğini ileri sürmektedir. II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan ve ABD ile Avrupalı müttefikleri arasında ortak normlar, ortak değerler ve ortak bir kimliğe dayalı “transatlantik güvenlik topluluğu”nun inşa edilmesi temelinde, zorluklar karşısında transatlantik işbirliğinin dayanıklılığını araştırmaktadır. Tez; güvenlik topluluğunun kavramsal temellerinin, ABD liderliğinde tesis edilen liberal uluslararası düzen temelinde NATO’nun kuruluşu ve dönüşümünün, Soğuk Savaş sonrası transatlantik krizlerin ve AB’nin stratejik özerklik arayışının ele alınmasıyla birlikte, transatlantik bölge içinde işbirliğinin kalıcılığını açıklamaktadır. Tez, Soğuk Savaş’ta güvenlik topluluğunun temel argümanlarının incelenmesi ve savaş sonrası dönemde kavramın yeniden tanımlanmasıyla başlamakta, akabinde ABD’nin öncülüğündeki liberal uluslararası düzen temelinde NATO’nun ortaya çıkışını ele almaktadır. Daha sonra, Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında İttifak’ın kurumsal gelişimi ve dönüşümünü araştırmaktadır. Ardından, transatlantik kriz dinamikleri; transatlantik ilişkilere yönelik yapılan tartışmalar, savaş sonrası yaşanan krizler ve AB’nin stratejik özerklik çabaları ekseninde açıklanmaktadır. Son olarak, krizlere rağmen devam eden transatlantik işbirliğini; NATO ve AB arasındaki işbirliğinin kurumsallaştığı 2001 ile Rusya’nın Kırım’ı ilhak ettiği 2014 ve sonrası şeklinde, iki ayrı dönem halinde incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Soğuk Savaş sonrası, transatlantik ilişkiler, kriz, işbirliği, güvenlik topluluğu

ABSTRACT

This thesis, anchored within the conceptual framework of the “security community”, posits that despite the crises encountered in transatlantic relations post-Cold War, cooperation has persevered, notably in security and economic domains. Emphasizing the establishment of a “transatlantic security community” following World War II, characterized by shared norms, values, and identity among the US and its European allies; it explores the resilience of cooperation amidst adversity. Through an examination of the conceptual underpinnings of the security community, the emergence and evolution of NATO within the US-led liberal international order, and analyses of post-Cold War transatlantic crises alongside the EU’s pursuit of strategic autonomy, this thesis elucidates the enduring nature of cooperation within the transatlantic sphere. Beginning with an exploration of the fundamental tenets of the security community during the Cold War and its subsequent reevaluation in the post-war period, the thesis then delves into the emergence of NATO within the framework of the US-led liberal international order. It further investigates the institutional development and evolution of the Alliance both during and after the Cold War era. Following this, it elucidates the dynamics of post-Cold War transatlantic crises through analyses of debates surrounding transatlantic relations, the crises that ensued post-war, and the EU’s endeavors towards strategic autonomy. Finally, the research dissects transatlantic cooperation, persisting amidst crises, delineating two distinct periods: from 2001, marked by the institutionalization of cooperation between NATO and the EU, through to 2014, coinciding with Russia’s annexation of Crimea, and beyond.

Key Words: Post-Cold War, transatlantic relations, crisis, cooperation, security community